

Narodno občestvo je še zmeraj najbolj
drahtna domovina noveškega srca.«

Boris Pahor

POČASTITEV STOLETNICE
PISATELJA BORISA PAHORJA

Ivan Žerjal

Nekaj septembrskih sporočil

UVODNIK

Podelitev Peterlinove
nagrade 2013

UTEMELJITEV

POSEBNA PRILOGA
SLOVENSKA ŠOLA V ITALIJI
(Draga 2013)

KAZALO

Ivan Žerjal: Nekaj septembrskih sporočil	1
Počastitev stoletnice pisatelja Borisa Pahorja	2
Podelitev Peterlinove nagrade 2013 - utemeljitev	6
Jože Bajzek: Komu lahko zaupamo?	7
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (14)	8
Peter Merku: Moje življenje v Nemčiji (XLIV)	10
Metod Turnšek: Srca so se odprla (Uvod Milan Dolgan)	12
Mojca Polona Vaupotič: Ivana Kobilca skozi paleto življenja in dela (3)	17
Mira Cencič: Duhovniki v tomajski fari (3)	20
Antena	24

mladika 2013

Neskončna zgodba

Ko so prihajali v Trst po nakupih, se niso dosti zanimali za usodo manjšine, zdaj pa, ko prihajajo turistično, se čudijo, da sploh še obstajamo in z osupljivo prostodušnostjo sprašujejo, zakaj vztrajamo. Pridejo v vas na Krasu in v slabi italijanščini sprašujejo, kje je osmica. Živijo in delajo v Trstu (prihajajo iz osrednje Slovenije) in se čudijo slovenskemu bogoslužju na Re-pentabru, še naprej se čudijo, ko jim poveš, da so slovenske maše še drugod po Tržaškem in v samem mestu ... Pa tudi šole imamo, in slovenske časopise, in knjige, in gledališče ... In se čudijo in čudijo, obenem pa se tudi ne znajo zadržati (vsaj iz obzirnosti), da ne bi bleknili kakšne večje neumnosti. Kakor na primer: ali se ne bi splačalo, da bi vsi Slovenci govorili nemško in bi potem odpadli vsi problemi s prevajanjem in tolmačenjem, vključno z našo dvojezičnostjo? To so resnično bridke anekdote, ki jih je marsikateri manjšinec osebno izkusil v več ali manj naključnih stikih z rojaki iz domovine. Ali so to res rojaki? Seveda ne moremo na podlagi teh izkušenj delati splošnejših zaključkov. Večina, zlasti tisti, ki organizirano obiskujejo Trst tudi s posebnim namenom spoznati manjšino, njene značilnosti in probleme, se obnaša normalno in s pravim odnosom do nas. Ne moremo pa brez razočaranja mimo dejstva, da za mnoge Slovence materni jezik ne predstavlja dragocenega dokaza istovetnosti, praktičen in vsakdanji znak pripadnosti, ki je obenem osnovna podlaga za vsako narodno občutje in zavest. Težko si tudi predstavljamo, da potrošništvo in gola enonomska računica tako iznakažejo človeško pamet in čustva.

SLIKA NA PLATNICI: Med tolikimi dogodki, ki so spominjali na stoletnico pisatelja Borisa Pahorja, je tudi posebna počastitev stoletnika na letošnji Dragi, kar smo zabeležili na prvih straneh revije (foto Miloš Pahor).

Uredništvo in uprava:
ul./via Donizetti 3, 34133, Trst/Trieste, Italia (EU)
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.o.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276. Vpisana v se-
znam ROC dne 15.10.2005 pod številko 11721.

Član USPI (Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 - 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. - Nova Gorica
Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Marij Ma-
ver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia
Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček, Neva
Zaghet, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic,
Marija Češcut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka
Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemač, Adrijan Pahor, Bruna Per-
tot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebul, Peter Rustja, Ester Sferco,
Marko Tavčar, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;

po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 - Mladika - Trst.
Na banki: Zadruga kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso
(IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCTSIT2TXXX).

Ivan Žerjal

Nekaj septembrskih sporočil

Pozno poletje in zgodnja jesen sta nam postregla z nekaterimi sporočili, glede katerih bi bilo vredno, da se ob njih nekoliko zastavimo, čeprav je res, da gre za dober mesec dni stare dogodke, o katerih se je že veliko povedalo. V mislih imam predvsem dogodke, kot so bili npr. 48. študijski dnevi Draga 2013, ki so, vsaj po mojem mnenju, podpisanega, ki Dragi poklicno sledi že kakih dvajset let, zabeležili enega večjih obiskov zadnjih let. Morda je to znamenje posrečene izbire tem in predavateljev, morda pa je tudi znak, da so se ljudje za določena vprašanja ponovno pripravljali zanimati, ker čutijo današnji slovenski trenutek kot čas ključnega, če ne celo usodnega pomena.

Letošnja Draga je marsikateremu slovenskemu kristjanu s te in one strani nekdanje meje, ki je ob zadnjih dogodkih (predvsem finančnih) v slovenski Cerkvi ostal zbežan, vlila novega poguma in optimizma, saj je obelodanila, kako ob neki Cerkvi, ki je morda preveč računala na gospodarsko moč za širjenje evangeljskega sporočila, deluje druga Cerkev majhnih skupin in gibanj, katerih število narašča in dejansko udeležajo smernice Drugega vatikanskega koncila in skušajo tako najti rešitev za t. i. »krizo Boga« oziroma krizo vere, ki je tako za vesoljno kot slovensko Cerkev danes največji izziv, ki terja nove prijeme pri oznanjevanju evangelija.

Obenem je Draga sicer zelo mirno in brez kakega občutka evforije ali užaljenosti opozorila na dejstvo, da v slovenski družbi (zopet na obeh straneh nekdanje meje) padajo nekateri miti, ki so se zdeli nedotakljivi in večni. Je torej že napočil čas, da Slovenci končno zrastemo in »postanemo veliki«, se pravi zrela in odgovorna družba, ki sama sebi ne govori pravljič? Sodeč po nekaterih odmevnih do-

godkih zadnjih tednov in mesecev, je pot še dolga, zato bo verjetno potrebnega še veliko truda in dela, predvsem v kulturnem smislu za čimvečji razvoj demokracije, nad katero je eden od predavateljev sicer že obupal, ki pa je bila vedno ena od stalnic Drage: čeprav ima demokratični sistem lahko tisoč napak, je vendar vsaj za zdaj še vedno najmanj slaba rešitev.

Ob demokraciji je tu še slovenstvo oziroma narodna zavest. Na to je udeležence Drage spomnil tudi častni gost, stoletnik Boris Pahor, za katerega je narodna zavest pomembna zlasti v današnjem globaliziranem svetu, saj brez nje, je prepričan jubilat, ne bo mogoče niti ohraniti slovenskega jezika. To je nenazadnje povezano tudi z vlogo šole, ki je ravno v prvi polovici septembra ponovno odprla svoja vrata in kateri se je posvetila tudi Draga. Podatek, da imajo danes določeni šolniki spricho v narodnostnem smislu korenito spremenjene populacije slovenskih šol v Italiji težave s tem, da prikažejo Franceta Prešerna kot našega največjega pesnika, je alarmni zvonček, ki kliče na pomoč in tu bi si morali tako politika kot civilna družba naliti čistega vina. Če zavest o identiteti izgine oziroma se razvode, potem nima več smisla niti govoriti o večkulturnosti.

»Narodno občestvo je še zmeraj najbolj žlahtna domovina človeškega srca.«

Boris Pahor

Počastitev stoletnice pisatelja Borisa Pahorja

Saša Martelanc

S poštovani gospod profesor Boris Pahor!

Društvo slovenskih izobražencev iz Trsta vam na začetku DRAGE 2013 izreka pozdrav, domač in svečan! Z nekaj preprostimi mislimi ga bomo pospremili, celo z dvema čisto navadnima besedama: SREČNO! in HVALA!

SREČNO z vsemi najboljšimi mislimi seveda ob vašem jubileju, ki je te dni napolnil naše dneve s prazničnim razpoloženjem. Od blizu in tudi malo bolj od daleč smo bili priče blestečim prireditvam, sprejemom in počastitvam; slišali in brali smo besede in misli, globoke in prijazne, posvečene vaši osebi, vašemu življenju, vaši ustvarjalnosti, vašemu pogumu, vaši VIZIJI o pravičnejšem svetu in o modrejšem uravnavanju slovenskega življenja skozi ta zamotani vek. SREČNO! se je ponavljalo od vsepovsod, SREČNO naj bo zaklicano tudi od tega mikrofona, ki vam je bil vedno prijateljsko odprt in domač.

Druga beseda, beseda HVALA! pa zasluži kako minutko več. Hvaležni smo vam, dragi gospod Pahor, da ste se tako radi, tako pogosto in samoumevno odzivali na naša povabila k predavateljski mizi in k mikrofону za diskusije. Seveda vam je bilo že od vsega začetka jasno, da utegne imeti Draga sčassoma dobre sadove, da je njen namen na vsak način pozitiven, da se da na tej čudno novi tribuni spregovoriti tudi bolj zanosno in bolj preudarno, kot je bilo v navadi v tistem precej meglenem in hkrati precej naježenem povojnem slovenskem času. Ni bilo dvoma, da se rojeva možnost za dialog in zbliževanja, za izmenjave stališč in izkustev med ljudmi našega rodu doma in po svetu. Ustvarjal se je prostor za novo, prijaznejše govorjenje, za spoznavanja, celo za prijateljske stiske rok. Bili ste med soustvarjalci tega novega razpoloženja, dragi gospod profesor, in bili ste med tistimi, ki so zbujali največ zanimanja, ki so vedno obetali tudi kaj krepkega. Kot še drugi pošteno misleči na tej tribuni ste doživljali aplavze in napade, potem pa je čas pokazal, kje so bili dobri nameni in kje poniglavosti.

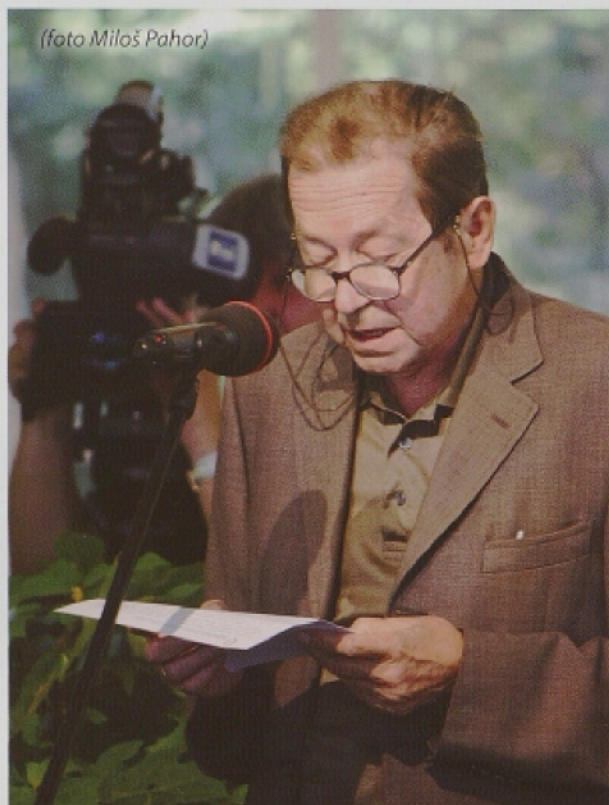
V vaših nastopih, spoštovani gospod profesor, smo občudovali jasnost in pogum. Kar pa je še posebej osvajalo publiko, je bila vaša zaskrbljenost za

slovensko sedanost in bodočnost, za vse oblike nevarnosti na naših poteh, od zunanjih do naših lastnih, domačih. Tukaj ste se lahko ujeli s sorojaki drugačnih, celo vam nasprotnih nazorov, pa vedno srčno zaskrbljenih za slovensko usodo. Tukaj ste bili vsi, eni in drugim gentlemeni in duhovni gospodje. Začutiti je bilo nekaj, kar bi lahko imenovali KULTURA NACIONALNE SPODOBNOSTI.

Ta občutek bi radi še doživljali.

Je pa ta občutek shranjen in na varnem, najdemo ga na mnogih straneh naših zbornikov, kjer so zabeležena dogajanja na naših že skoraj polstoletnih študijskih dnevih: včasih med vrsticami, včasih pa kar v razvidnosti jasnih nastopov pred našimi mikrofoni – »svobodnimi mikrofoni Drage«, kot smo ponavljali vsa ta leta in se tudi danes nismo znali izogniti tej nedolžni skušnjavi. V teh kronikah spet in spet srečujemo Borisa Pahorja, njegovo analiziranje naših sprotnih in tudi daljnorskih problemov. Spet in spet je tu želja po zbliževanju in sporazumevanju, pa neizprosna jasnost v kritikah, katerih končni cilj je obsodba slabega in pozivanje k dobremu. In seveda RESNICA! Zaskrbljen je bil nad vsem, kar bi lahko bilo nevarno za usodo slovenske dežele in slovenskih ljudi; ob

(foto Miloš Pahor)

vsem realizmu pa je imel vedno odprta vrata za dobre upe in spodbudna pričakovanja. Znal je tudi iskati poti za izhod iz raznih naših stisk; ne da bi bil sanjač, je premogel vizije, ki so pritegnile in fascinirale.

Eno takih sem v živo srečal neko poletje v sedemdesetih letih.

Bilo je nekega sončnega popoldneva sredi romantične Dolenjske, v prijetnem hladu samostana v Pleterjah. Moj vodič me je po ogledu samostana ter njegovih struktur in pravil nazadnje povabil za kamnito mizo nedaleč od vhoda. Tudi cvička nama je natočil: iz najinega dotedanjega pogovora sva oba ugotovila, da sva si na zelo podobni valovni dolžini in da si lahko poveva še marsikaj. Pa tudi drugih obiskovalcev ni bilo tisti čas. Kmalu sva se dotipala do bistvenih slovenskih stisk tistega časa, pa mi je zaupal in pokazal neke natipkane pole. Bilo so že kopije, očitno so nastale na močnem pisalnem stroju v času, ko so bile razmnoževalne naprave velika in komaj dosegljiva redkost.

Pogledal sem, malo preletel nekaj stavkov in nenadoma se mi je zazdelo, da berem nekaj že znanega. Pogledal sem ga, pomenljivo se mi je nasmehnil in dejal: »To je iz vaše tržaške revije ZALIV. To je Boris Pahor.«

Bil je eden tistih člankov, ki so razmišljali mimo uradnega dovoljenja in dostikrat naravnost naspro-

tno. V bližnjem Šentjerneju so to pretipkovali, brali in komentirali tiste sveže resnice iz drugačnega sveta. Bili so zaupna prijateljska družba dolenjskih študentov, moj vodič sam je bil slušatelj arhitekture na ljubljanki univerzi. Imeli so branje z vizijami, imeli so nekakšno majhno, miniaturno Drago sredi zelenega osrčja naše domovine.

Tako sem vas nepričakovano srečal tudi v Pleterjah, dragi gospod Pahor, pa čeprav v vaši odsotnosti – saj tedaj nekaj ni bilo v redu z vašimi potnimi listinami ...

Spoštovani jubilent. Ko smo vam pred natančno desetimi leti tukaj in ob tem istem mikrofону čestitali za vašo devetdesetletnico, smo dejali, da ste umetnik in bojevnik, priča in vest slovenskega in evropskega časa skozi skoraj vse dvajseto stoletje. Te besede iz polnega prepričanja zdajle ponavljamo, le nekaj bi jim še dodali: v desetletju po tistem avgustu 2003 se je vaše ustvarjanje in razdajanje še dopolnjevalo, vaša umetniška slava je dokončno zadobila evropske in svetovne dimenzije, vaša zaskrbljena ljubezen do vsega slovenskega se je še izostrila.

Pa tudi prijatelj naše DRAGE ste ostali.

HVALA!

Boris Pahor

Iskreno se zahvaljujem in bi raje stal, a zdravnica zahteva, da si kakšenkrat tudi odpočijem. Oprostite, da izrabim priložnost. Domov sem prišel opolnoči in tudi večerjal. Jutri ne vem, kako bo, saj bo srečanje opoldne.

Iskreno se zahvaljujem za govor, predvsem za vse, kar je bilo povedano o Pleterju in Zalivu. Najprej bi obžaloval odsotnost Alojza Rebule. Pisal sem mu, dragi Lojze, škoda je, da te ni, ker ne bo samo govor o Borisu Pahorju, ampak o naši skupnosti. Tako v slovenskem gledališču kot na občini je to priložnost, ko mi načrtujemo za prihodnost. Kar se je dogajalo v Dragi, v Zalivu, je bilo zmeraj usmerjeno na prihodnost. Čisto konkretno, brez srednjih poti.

V žepu imam pismo, ki sem ga prebral predno sem prišel sem, pravi: g. Pahor, imel sem 17 let, ko sem vas poslušal v Tolminu. Sedaj jih imam nekaj več, a čutil sem potrebo, takrat nisem imel poguma, da bi vam pisal. Med našimi mladimi v Sloveniji, ki so takšni, kot so povsod drugje, novega mišljenja ali novega nemišljenja bi rekel jaz, moram vam priznati glede narodne zavesti in patriotizma je pri nas ka-

tastrofa. Če ne verjamete, bi vam lahko pismo tudi prebral. Tega izraza nisem rabil. Rabil sem mogoče še hujšega. Če slovenska država danes izjavlja, da ima za zgled Borisa Pahorja, sem rekel, je to absurd, ker je slovenska država tista, kot smo že nekoč rekli, ki jo

čutimo kot zaledno, da imamo neko upanje za prihodnost. Na žalost smo doživeli vse nasprotno. Celo za časa okupacije, nemškega SS, kateremu so dali dovoljenje, da je imel vojašnico pri Sv. Ivanu. Politični center je nad nekdanjo tržaško knjigarno na via Milano. Tam so imeli politični center. Iz Slovenije je prihajalo, ne to, da so nas lovili in pošiljali v Dachau, mi, ki smo čakali od Slovenije, da nas bo reševala. Zdaj imamo državo in mi dijak slovenske šole piše, kar se tiče mladine in narodne zavesti. Da je katastrofa! Ne bom delal komentarjev, saj bi tako govoril do večera.

Draga bi morala danes vzeti kot formulo, kot izraz, ki bi rodil Drago s pomenom, ki ga je imela pred nastankom slovenske države. Nekako izključevati dejstvo, da slovenska država obstaja in iti naprej s svojo politiko oziroma s svojo kulturno politiko glede slovenskega obstoja, kot je bilo nekoč. To je porazna ugotovitev, ampak realistična. Ne govorim v prazno in ne karikiram, če ni treba. V tem smislu so bila zelo pomembna ta srečanja, ki smo jih imeli, žal v mojem imenu. Ta res imenitna srečanja bi morala biti v imenu slovenske prihodnosti, zlasti v Trstu. Predvčerajšnjim. Čutila se je prisotnost ljudskega mnjenja, čutenja, ki ni nikakršen nacionalizem. Te besede se danes ne bi smelo več uporabljati. Če rečem nacionalizem, se ti zapreš vase in Kardelj te opomni: pazi, ker narodna zavest pelje, kakor je bilo pri Hitlerju oziroma še prej pri Mussoliniju. To je zopet absurd. Živimo od samih absurdov. Slovenski politik ti reče v svojem uvodu v nacionalno vprašanje, da bo komunizem odpravil narod. Takrat me je pogrelo, rekel sem, da me malo briga ali je on politik ali ne. V kakšnem smislu govori, da bo odpravil narod kot komunist. V prevodu v nemščino je tisto misel črta. Če si spravil slovenske ljudi, da so se žrtvovali, da bodo reševali slovensko čast in narod – Kocbek se je žrtvoval, da je šel s komunisti reševati slovensko prihodnost - ti pa mi pišeš v knjigi, da boš narod odpravil. Jasno, mislil je na jugoslovansko enotnost, enotnost več narodov, ostali pa bodo jeziki.

Kako bodo ostali jeziki, če ni v zavesti? Tudi SKGZ-ju sem rekel. Naredite kongres o jeziku. Tisti kongres je, kakor če ga ne bi bilo. Če ne učiš, da moraš ostati Slovenec, v kakšnem smislu se bo človek učil slovenskega jezika! V tem smislu je Rudi Pavšič imel lep govor v Kulturnem domu. Kakor kaže, je sam priznal, da so ga večkrat lomili. In krepko lomili. Če so pripravili mladino do tega, da pravi, da nima Slo-

venije za svojo domovino! Kam spada tista mladina? Biti svetski človek danes ne pomeni nič. Si ena velika nuliteta. Si za tehniko, internet, a če nimaš svoje identitete, nisi nič! Svetski človek konkretno ne pomeni nič. Pomeni, da smo vsi enaki, vsi ljudje, ki živimo na tem svetu. Ta enakost ni neko bogastvo. Nasprotno! Smo tako neenaki, da so nekateri gospodarji in imajo v rokah vse glavne stvari in odločajo o naši usodi.

Enakost je zelo mizerna zadeva. Smo enaki, ker smo ljudje. Za to ni treba toliko filozofije, da rečeš, da smo ljudje. V tem smislu, dijaki, ki so zmožni reči, da nimajo Slovenije za svojo domovino, so za nas izgubljeni. Izgubljeni po bedariji nekake internacionalne politike, ki se imenuje globalizem. Zemlja kot taka, vse, kar je, je enotna. Mati zemlja in ti si sin matere zemlje. To ne pomeni nič. Jaz bom citiral Hessla in Morena, a marsikdo od tukaj prisotnih nima priljubljenosti poslušati, kaj tukaj govorimo. Izdala sta brošuro, katero sem nosil en mesec v žepu in pridigal raznim študentom v Italiji. Imenuje se Pot upanja. Na osmi strani italijanske izdaje piše: "Globalizacija da, globalizacija ne. Globalizacija da: predvsem v tem, kar naredi koristnega za človeka na splošno." Za svetovnega človeka. "Poleg tega, globalizaciji, ki je univerzalizem, je zelo pomemben partikularizem, ki pomeni razširitev na nacija. Ta narod mora imeti razvito kulturo na najvišji ravni." Ta dva filozofa sta v svoji starosti ugotovila, da proti globalizmu, svetovnemu človeku, je nujno imeti svojo nacionalno zavest in razviti svojo kulturo na najvišjo raven. Rekel sem si, to je napisano za nas. To je rekel Kosovel eno leto

Slikar Edi Žerjal izroča pisatelju Pahorju svojo grafiko
(foto Miloš Pahor)

pred smrtjo: misel evropskega človeka. Mi se moramo spoštovati in se ljubiti kot evropski ljudje ampak ohranimo svoje obraze, svojo identiteto. Ko je šla Slovenija v Evropo, je to rekel Chirac. Sedaj so prišli še drugi narodi v Evropo, da bomo velikanska evropska družina. Kljub temu, bomo jutri bolj Nemci, Italijani, Francozi, kot smo danes. To je isto. Pripomnil bi na to, da je Chirac pozabil na jezike, ki jih ima v svoji državi, ti imajo enako pravico kot on. Zgleda, da je Francija to razumela. Ko je bil na volitvah, je obljubil. Menda je parlament obljubil, da bodo regionalni jeziki imeli možnost dvojezične šole: francoščina in šest regionalnih jezikov v Franciji. To je že napredek.

Vlogo, ki jo je imela Draga prej, vzemite v poštev, da jo bo imela potem. Kar se mojega sodelovanja tiče, bi rad pripomnil še eno resnico. Vzgojen sem bil v katoliški veri, ampak nisem praktikant in marsikaj kritiziram. Postal sem socialdemokrat, kot tak pa sem od začetka povojnega življenja želel, da bi imeli slovensko levičarsko demokratsko stranko. Nekaj časa so izdajali po kominformu neko neodvisno socialistično zvezo, ki je morala umreti, ko smo prišli pod Italijo. Kakor je moralo umreti gledališče, čeprav smo ga potem reševali. Revija je takoj umrla, Razgledi, in tudi slovenski socializem je umrl. Rekli so, da gremo pod Italijo, kjer imajo komunistično in socialistično stranko Italije. Ne moremo imeti slovenske, ker bi bili nacionalisti ob dveh drugih, ki sta italijanski. Skupaj s Špangerjem in Vrabcem sem poskušal ravno v tem smislu. Ne samo poudarek, da bi lahko bila slovenska levičarska stranka. Tudi v smislu, da bom nabral nekaj mladine, ki je bila zraven. V dveh tednih so pobrali vse. Ostali smo le trije: Vrabec, Španger in jaz. Vrabec me je napadel, češ da smo ostali sami. Ugovarjal sem mu, da ni moja krivda, če so mi pobrali mladino, za katero sem upal, da bomo imeli neko slovensko levičarsko stranko. Žal je šlo vse v nič. Ko sem to ugotovil, sem odločil, da uporabimo demokratično levico, ki obstaja pri nas. Trst ni bil nikdar katoliški. Zmeraj je bil liberalen. Katoliška je bila Gorica. Tu je bil liberalizem. Za našo tržaško preteklost se moramo zahvaliti našim liberalnim ljudem, ki so tiskali Edinost kot jezikovno slovensko glasilo za vse Slovence. Ko so gradili skupaj narodni dom: gradili so ga naši liberalci, skupaj s češkimi in hrvaškimi. Katoliški del je gradil šolo. Ta liberalizem je bil nacionalno ponosen. Bila je slovenska buržoazija, prvo tržaško meščanstvo, ki je imelo neko vlogo v Trstu. Zato se je potem rodil iredentizem. Slataper je pisal v reviji: "Questi Sloveni sono qui da tanti secoli! Adesso vengono a galla!"

Je bilo res! Liberalci so v glavnem po vojski zamrli. Nekaj jih je šlo v komunizem, drugi so se porazgubili. Nekaj liberalcev smo imeli kot trgovce, ljudi, ki imajo denar in lahko pomagajo. Tudi danes je še nekaj takih Slovencev, ki se ne prištevajo ne h komunizmu ne h katoličanom.

V tem smislu sem izrabil Drago za svoje levičarsko nastopanje poleg Zaliva. Če vzamete v roke stare Zalive, govorim o Prepeluhu, o naših levičarjih. Tudi Cankar! On je bil krščanski socialist. Kar je bil Kocbek, Krek in deloma tudi Draga. Draga ni bila nikdar na strani Ščeka, po katerem nosi ime tudi društvo. Trst je bilo odprto mesto. Da je bilo več Slovencev v Trstu kot v Ljubljani, je velika resnica. Zaradi pomorstva! To je eno. A zaradi odprtosti, ki je Ljubljana nima in ne vem, kdaj jo bo imela. To je vprašanje.

Kaj se je zgodilo pred dnevi v Ljubljani, ko sem bil sprejet od g. župana in so me peljali h kipu Edvarda Kocbeka? To je lepo, sem rekel in se zahvalil za svojega dragega prijatelja. Kaj se je zgodilo, da je ljubljanski župan skupaj z g. Tomšičem, ki vodi Mladinsko knjigo obljubil, da bo v enem letu Ljubljana imela Pahorjev trg. Rekel sem, ne pretiravajte sedaj, počakajte, da gre na oni svet, če hočete narediti Pahorjev trg. To se dela potem. Rekel sem, čakajte. Najprej naredimo en slaven kongres v Trstu o slovenski literarni šoli. To je napisala ga. Antonia za Francoze. Rekel sem ji, da se ji moram zahvaliti, saj je vzela mojo idejo, da imamo slovensko literarno šolo v Trstu. Treba bi bilo še nekega Francoza. Rekla je, kaj nisem dovolj jaz, saj sem tudi Francozinja po možu? To je res, a če bo prišel na nekem francoskem listu in tudi pred italijansko publiko, smo drugačni, če imamo svojo literarno šolo. Rad bi splošno slovensko idejo, ki naj bo katoliška, liberalna, kakor hočete, mogoče se bodo tudi komunisti spremenili in bodo rekli, da so tudi za slovenski narod...ampak, da bodo rekli!

Biti Slovenec ni zadosti, če rečeš, da si Slovenec, da si tudi za slovenski narod. To je nekaj drugega. To se pravi, želim in voščim Dragi, da bi bila to, kar je zmeraj bila. Da ne bi računala danes, da ima podporo neke katoliške strani v Ljubljani, kakor ima SKGZ neko drugo podporo v Ljubljani. Biti moramo enotni, sem povedal v Ljubljani. Reševati moramo slovensko državo. Ne bomo govorili, da rešujemo slovensko državo. Govorili bomo, da bomo reševali slovensko identiteto proti globalizaciji. Voščim to Dragi in če bom živ in zdrav, obljubljam, da vam bom pri tem pomagal, kot sem vam prej. Hvala za poslušanje!

Podelitev Peterlinove nagrade 2013

UTEMELJITVI

Zveza cerkvenih pevskih zborov

Zveza cerkvenih pevskih zborov praznuje letos petdesetletnico. Ustanovljena je bila namreč marca leta 1963. V pol stoletja svojega obstoja je organizacija, za rojstvo katere imajo zasluge mnogi danes že pokojni kulturni delavci, glasbeniki in duhovniki, razvila bogato glasbeno in pevsko dejavnost. Naj na kratko navedemo vsaj nekaj skopih podatkov: priredila je 85 božičnih koncertov (od teh kar 50 v Trstu); 43 zborovskih revij Pesem mladih; 47 revij odraslih zborov Pesem jeseni in 44 zborovskih in pevskih tečajev.

Poleg tega je Zveza priredila v zadnjih letih še več dekanjskih revij nabožnih pesmi, več orgelskih tečajev in tečaje za pritrkovalce. V petih desetletjih je Zveza izdala skupno kar 27 publikacij, od tega 19 zbirk pesmi. Leta 1970 je Zveza priredila pomemben celodnevni študijski posvet glasbenikov in pesnikov, ki so skupaj razpravljali o novih besedilih in skladbah za cerkvene potrebe po koncilskih spremembah v liturgiji. Sad tega posveta je bila cela vrsta novih skladb in maš, ki so jih ustvarili Stane Malič, Zorko Harej, Ubald Vrabec, Pavle Merku in Aleksander Vodopivec med glasbeniki, med pesniki pa Vinko Beličič, Stanko Janežič, Zora Saksida, Aleksij Pregarc in drugi. Zveza cerkvenih pevskih zborov šteje danes med člani več desetih cerkvenih zborov in drugih vokalnih glasbenih skupin. Ti zbori sodelujejo vsako nedeljo in praznik pri svetih mašah v tržaški okolici in tudi v samem središču mesta, tako da predstavljajo ponekod še edino slovensko jedro v središču. Vse to bogato razvejano delo sloni na ramenih požrtvovalnih ljudi, ki za svoje delo ne prejema plačila, ampak delajo iz ljubezni do glasbe, slovenstva in krščanstva. To so ideali, na katerih je slonelo tudi delo Jožeta Peterlina, po katerem nosi nagrada ime.

(foto P. Cvelbar)

Dr. Janko Zerzer

Dr. Janko Zerzer, koroški kulturni in javni delavec, se je rodil v Svečah na Koroškem leta 1935. Obiskoval je škofijsko gimnazijo na Plešivcu in maturiral v Celovcu leta 1954. Na Dunaju je sprva študiral na ekonomski visoki šoli, kasneje pa doktoriral na univerzi iz zgodovine in nemščine. Poučeval je na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu in na Višji šoli za gospodarske poklice pri slovenskih šolskih sestrah v Šentpetru pri Šentjakobu v Rožu.

Že od dijaških let je bil Zerzer dejaven v slovenskih društvih in organizacijah. Bil je član predsedstva Narodnega sveta in dolgo let predsednik Krščanske kulturne zveze, katere častni predsednik je še danes. Vedno se je zavzemal za idejni pluralizem, pri tem pa poudarjal krščansko duhovno osnovo.

Bil je med organizatorji slikarskega tedna v Svečah in predsednik prosvetnega društva Kočna. Veliko predava in piše v koroške publikacije. Leta 1970 je predaval na študijskih dnevih Draga. Sestavil je seznam dvojezičnih krajevnih imen južne Koroške in bil soavtor učbenika Zgodovine koroških Slovencev. Že trideset let sodeluje pri pobudi Koroški kulturni dnevi na Primorskem oziroma Primorski kulturni dnevi na Koroškem. V zadnjem času vlaga veliko truda v akcijo za ohranjanje slovenskega jezika v družinah na Koroškem. Vse življenje je Janko Zerzer delal po načelih, ki so navdihovala Jožeta Peterlina, po katerem nosi ta nagrada ime: delal je nesebično in požrtvovalno za ohranitev slovenskega jezika in kulture na Koroškem v duhu demokratičnih načel in krščanstva.

(foto P. Cvelbar)

Predsednik ZCPZ Marko Tavčar, Ivan in Lučka Peterlin (levo); Sergij Pahor, Janko Zerzer, Lučka in Ivan Peterlin (desno).

Jože Bajzek

Lahko komu zaupamo?

»Človeške usode so veličastno povezane,« je napisal Emilijan Cevc v svoji knjigi »Preproste stvari«. V tem njegovem spoznanju je nekaj enkratnega in neizmerno globokega.

Papež Frančišek je v Rio de Janeiru na 28. svetovnem dnevu mladih velikokrat poudaril, da morajo mladi in starejši sodelovati, saj je samo v tem prihodnost naše družbe. K temu je vedno spodbujal mlade, da bi bili priče upanja in graditelji miru, ki ga danes vsi še kako potrebujemo. »Poslani smo skupaj«, je poudaril papež in dodal, »ko se skupaj soočimo z izzivi, smo močni in odkrivamo vire moči, za katere nismo vedeli, da jih imamo.«

Spominjam se dogodka, ki mi je ostal živo v spominu iz časov mojega bivanja v Rimu, ko smo sledili krvavemu razpadu nekdanje Jugoslavije. Bilo je v času vojne vihare, ki se je odvijala v Bosni in Hercegovini. V tistem času je med drugimi zbežala iz Mostarja tudi mlada družina, oče in mama z dvema majhnima deklicama, starima deset in šest let. Bilo je zanimivo opazovati, kako sta deklici z radovednimi in žalostnimi očmi opazovali in doživljali nov, neznani svet, v katerem so se tako nepričakovano znašli. Stanovali so izven Rima, ker je bilo tam cenejše. Pomagal sem jim najti dobre ljudi, ki so jim pomagali, da bi prebrodili težke trenutke in jih sprejeli, dokler se razmere doma ne bi uredile in bi se lahko vrnili v svoj domači Mostar. Toda čas je tekkel in ko se je začelo novo šolsko leto, bi morala iti prvič v šolo tudi šestletna deklica. S tem pa se ona nikakor ni mogla sprijazniti. Že sama misel na to, da bi morala v šolo, jo je globoko vznemirjala. Zdela se mi je kot izgubljen ptič, ki ne more najti svojega gnezda. Ko so me nekega nedeljskega popoldneva obiskali

v Rimu, so mi starši zaupali to težavo in me prosili, da bi skušal deklico prepričati o tem, kako dobro bi bilo zanje, da bi šla v šolo. Ona pa se s tem nikakor ni mogla sprijazniti. Predlagal sem ji dve stvari in ona naj bi se odločila za eno od teh. Prvi predlog je bil, da bi hodila vsak dan štiri ure v šolo in se potem vračala k svoji družini ter z njimi preživela preostali del dneva. To je običajna navada. Drugi predlog je bil, da bi preko tedna ostala pri nas na univerzi in se srečala s starši in sestro le enkrat na teden, kar sem bil prepričan, da ne bo sprejela. Tedaj se je zgodilo nekaj nepričakovane. Deklica je prišla k meni, sedla v moje naročje, me objela in rekla, da bi ostala pri meni. V tistem trenutku se mi je zdelo, kakor da bi me objel božji angel. Nisem si mogel razložiti, kako je mogel ta otrok nekemu, ki ga komaj pozna, tako zaupati. Ne spominjam se več, kakšne psihološke trike sem moral uporabiti, da sem jo prepričal, da bo hodila v šolo, vem pa, da mi je izkazala neizmerno zaupanje.

Papež Frančišek je mladim na svetovnem srečanju pokazal, komu lahko zaupajo in na koga se lahko naslonijo, da bodo v tem zmedenem svetu živeli polno življenje. Jasno in odločno jim je povedal, da je ta oseba Jezusa Kristusa, ki je edini, v katerem njihove želje lahko najdejo izpolnitev. Mlade je spomnil na prvo tako svetovno srečanje, ki je bilo v njegovem mestu Buenos Airesu leta 1978. »Ohranjam živo v spominu«, je rekel papež Frančišek, »besede blaženega Janeza Pavla II. mladim, 'Imam veliko zaupanje v vas! Želim si predvsem, da obnovite svojo zvestobo Jezusu Kristusu in njegovemu odrešilnemu križu'. Brez dvoma je papež Frančišek pokazal mladim, komu lahko zaupajo in kje je njihovo zaupanje utemeljeno.

Revija, ki izhaja v več jezikih in od septembra letos tudi v slovenščini, nas spodbuja k molitvi in nam pomaga vsak dan povečevati Gospoda. Izdaja založba Družina v Ljubljani.

Irena Žerjal

Peta Avenija in smrtne zagate

(ali »marmelada newyorških kolačev« - 14. del)

Dvournje, preživetje in grenkost

Radijsko igro poslušam zaradi nje, da jo bom pohvalila, če je ne bo nihče tod naokrog upošteval kot dobro igralko. Zatajila sem misel, da bi morale biti »igre za glas« bolj razgibane s slušnega vidika, a kaj, ko jih že itak redčijo, namesto njih pa naj bi poslušali takozvane »sproščujoče« oddaje. Evica ne bom rekla niti tega, da se je nekdane občinstvo razredčilo...

»Si poslušala?« se oglasi po telefonu.

»Sem, a to ni več romantično, čeprav je Marija Stuart iz tistega časa. Ko so bile drame in komedije pozno ponoči, sem se, ne vem več zakaj, bolje osredotočila v igro, včasih sem celo jokala. Res je, da ni bilo televizije in drugih motenj...«

»Povej, si sploh poslušala?«

»Ne sprenevedam se!«

»Ta izvedba je bila glasbeno enkratna, da veš! Ampak vsi ste zmešani od poceni učinkov, ki jih požirate s televizije! Prava igra ne rabi cirkusantskih navlak!«

»Nikar se ne jezi, saj te menda ne bom hvalila, kot bi se prvič slišali!«

»Pa zini že vendar, kaj je bilo narobe!«

»Vsklajena je bila dovolj, napeto tudi, glasbena spremljava odlična, besedilo na višini tistih slovenskih prevodov, ki jih tudi stokrat nagrajeni sodobniki ne dosegaajo! Klasika je klasika!«

»Dobro veš, da vsklajenost ni tako nujna pri dramah, kjer so liki vsak zase posebna enota, vodijo vsak svojo, kot bi ji danes rekli, politiko, saj nismo pevski zbor!«

»Mislim, da o tem odloča režiser!«

»Nikakor, to je odločil avtor, ki je dramo napisal...«

Zdaj pa imam! Dramo sem pohvalila, Evica pa se je razjezila, toda mene kličejo druge dolžnosti.

»Bom do jutri laže premislila, kar sem ob poslušanju doživela!«

»To je tvoja dvournost!«

»Lahko noč!«

Pojem »dvournost« bom morala do jutri tudi razvozlati z dolgo razlago, kako absolutno ne spada v moje navade. Dvournost je raztegljiva trditev, saj, nekateri kar izrabljajo svojo dvorezniško pogovorno in zlasti miselno spretnost. Uveljavijo se, ljudstvo jim ploska, a kaj, ko mora človek vedno iskati neke odgovore na uganko, kaj je eno in kaj je drugo, kar taki vsemogočnejši ho-

čejo. Evica od mene zahteva nekaj, kar sem ji že jasno povedala, da mi je bila igra vseč namreč, in jaz nisem bila dvournna, niti zaradi olike ne! Tisti, ki se ukvarjamo z umetniškimi dosežki, takorekoč »preteklega sveta« in občudujemo drame v verzih, ne moremo dvoreziti kar za prazen nič! Kar bi mi rekla Zdenka, če bi ji potožila, a ona je že dolgo, vsaj meni se tako zdi, v takozvani deželni smehljaja, kjer nima časa, da bi se ubadala z našimi starimi problemčki.

Vzela bom knjigo, katerokoli, na polici s Sto romani in se zatopila v druge, še bolj oddaljene zgodbe.

Ne morem se živeti v nobeno pripoved, torej sem zmedena!

Zakaj bi morala biti krivična do Evice? Pravzaprav... ona je bila slabe volje in do tega ima pravico. Po silni energiji, ki jo je osredotočila v igranje, je nastopil trenutek oddiha, odstop od zahtevnega mogočnega lika, kar ni lahkoten »amen« za opravljenim delom, ampak je lahko vzrok za prehodno slabo voljo. In najbližji morajo biti potrpežljivi, ko se v dolgoletni radijski umetnici sprostijo igralske muke...

Mar sem zares tako nesamostojna ter negotova, da sem se odpovedala angažirani prisotnosti pri »delanju« slovenske države, da bi bila duhovno blizu svoji prijateljici, ko obnavlja staro radijsko igro?

Zanemarila sem srečanja s starimi sobojevniki za demokratičnost kulturne podstati. Nekateri iskreni pesniki, esejisti in pisatelji niso preživeli... Pa saj nimam nobenih pravih dokazov, da so bili tudi pri Kapljah, Prostoru in času in slovenski sodelavci pri Zalivu preganjani, zasliševani in izobčeni zaradi svobodomiselnosti! Večina si je izbrala psevdonime, če je bilo v zraku kaj dvomljivega! Veliko tedanjih nadarjenih peres se je bilo umaknilo iz osrednjih, zaradi režima nevarnih žarišč, drugi so se posvetili družinam in službi... Zaman brskam po svoji vesti, kaj je resnično moja dolžnost, saj sem se »odpravila v svet«, kot pravijo. Točno bi se lahko spomnila, da je ob odhodu v našo revialno skupino vstopala povsem drugačna nova generacija.

»Vi, stari, vi se še vedno bojite, namesto da bi razumeli grotesknost, s kakršno izvolijo oni na vrhu izvajati teror! Mar je njim stara slovenska kultura! Oni hočejo imeti vse pod nadzorom, da se jim ne bi izmaknila večja ali manjša korist. Ugledni hočejo biti, a ugled je po njihovi meri pogojen od bogastva, vam in nam pa gre

za ustvarjanje leposlovnih ter drugih umetniških del. Seveda je naš slog drugačen.»

Seveda je bil njihov slog drugačen, spregan z dinamiko sodobnega časa.

Soodvisnosti

»Kdo sestavlja ta gledališki program, da je tako slab?«

»Evi, ti dobro veš, da take radijske programe kot nekoč...«

»Čuj, nisem rekla 'radijski', ampak, gledališki, no, ta, iz ulice Petronio!«

»Ah!«

»Nič, ah! Si ti, ki tam poznaš skoraj vse, lahko pa si tudi slišala, kaj govorijo, s kom se posvetujejo, koga upoštevajo...«

Začenja se nova nediplomska vojna, ki jo moja Evi začenja vsako leto. Ogledamo si vsako predstavo, in če je zanimiva, razbodbena naokrog, da se splača videti tudi dvakrat, kar igrajo tokrat na odru. Navdušujočih predstav je vsako leto manj, nikoli pa ni bil deležen tako odklonilne kritike celo izbor predstav.

»Gotovo je kaka stranka dobila pravico, da našim vsega navajenim, a odličnim igralcam in igralcem nestrokovnjaško soli pamet. Da veš, kar pa so letos izbrali, ni niti stara ne moderna klasika! Toliko je o dramski umetnosti moral znati vsak maturant!«

»Da, da! Nekoč, kajpa! Kako je to res!«

»Mar mislijo s tem kičem konkurirati kinodvoranam in televiziji?«

»Ne vem, sem vsak dan v večurni službi, pišem priprave za pouk, iščem zanimive pedagoške prijeme...«

»Ali je v tvoji službi, tam, kjer se videvate in se pogovarjate, vsaj ena duša, ki obiskuje gledališče?«

»Zagotovo ne vem, a se nismo o tem nikoli nič pogovarjali...«

»Aha, eden od tistih, ki niso v gledališču nikoli bili in bi tja tudi nikoli ne »zašli«, ko jih ne bi povabili v odbor za umetniško vodstvo in nadzorstvo!«

»Pa so vsaj hodili v kakšen gledališki tečaj? In če gre za zares neuke osebe, potem bodo naši gledališčniki protestirali.«

»Naši gledališčniki? Ki morajo, ker si niso smeli pridobiti italijanskega državljanstva, zagovarjati svoje podaljševanje bivanja v tuji državi in biti vsakokrat, ko obnavljajo vizum, izurjeni v političnih vprašanjih ... imajo pač drugačne zaplete, kot je vodstveni kader v slovenskem gledališču!«

»Bom jaz zapisala nekaj grenkega v Pismih bralcev, da bo odmevalo!«

»Dvomim!«

»Kako?«

»Nekdanji bralci naših listov so se zredčili, neznano število naročnikov pa sploh ne prebira gledaliških kritik... In tako je stališče televizijske armade v večini civiliziranih držav na tem in drugih kontinentih...«

»Blefiraš! Iščeš izgovor, ker imaš v ulici Petronio zagotovo prijateljstva!«

»Da, vedno imela vsaj enega oboževanega igralca! Kot ljubiteljice teatra od vekomaj do vekomaj, dokler bo gledališki oder vsaj obstajal. V Angliji je vedno bolj priljubljen!«

»Aha! Shakespeare ne more razočarati. Mladi domišljavci pa pišejo nepopolna besedila in menijo, da se lahko enačijo s preverjeno gledališko tradicijo!«

»Ne more biti vedno le tradicija zveličavni rešilni element! Skozi čas so se mesta, in Trst je mesto, tako spremenila, da se tudi gledališče preoblikuje in prilagaja.«

»Prav, tja bom hodila, a ne bom ploskala. Obiskovala bom kot vedno redne predstave, a potem bom pisala kritike ali za predal v moji hiši ali pa za tednik, štirinajstdnevnik ali za Našo ženo. Kjer bodo objavili!«

»Bo pač tvoje mnenje odmevalo drugod, a nikakor ne povsod.«

»Nekje bodo zvedeli, kam smo zašli.«

»Resnica je ta, in to zelo kruta, da se morajo odločati za predstave, ki lahko napolnijo teater, ki so v dobro počutje publikumu!«

»S tem je polemiziral Ivan Cankar in je obveljala njegova misel, vsaj v zgodovini slovenskega gledališča!«

»Tristo medvedov! Od Cankarja sem sta minili dve svetovni vojni, številne revolucije, padci različnih vladarjev in celih vlad! Dobro je že dejstvo, da so ljudje še vedno raje v gledališču kot doma!«

(dalje)

Peter Merku

Moje življenje v Nemčiji

XLIV. Mladoletni begunci

Maja meseca 1992 sem naslovil na svojega direktorja pismo o posledicah stanja v Jugoslaviji za primer, da bi potreboval kakšno birokratsko ali drugačno pomoč:

Nášemu dobremu kupcu Zdravku Juriću (Energoinvest, Sarajevo) je zadnji trenutek uspelo spraviti na varno svoja otroka, sedemnajstletno Ivano in štirinajstletnega Tomislava, ki sta prišla sama preko Beograda-Dunaja-Münchena v Erlangen k družini Richter. Slednja bo v prihodnjih tednih odsotna, zato bosta otroka stanovala pri moji družini.

V Sarajevu je stanovanje Jurićevih zadelo več izstrelkov. Hčerino sobo je dva dni po njenem odhodu popolnoma opustošila granata. Mimo tragike dogodka mi je drago, da imam možnost pomagati zvesti Siemensovi stranki.

Že 20. aprila sem namreč prejel telefaks, v katerem starša sporazumno izjavljata, da se njuna otroka nahajata v Nemčiji z njuno privolitvijo kot gosta družine Richter oziroma Merku.

Tako smo imeli nepričakovano dva otroka več in smo jima odstopili sobo Valentine, ki je že študirala v Hildesheimu. Komaj je za to zvedela družina Petak (hrvatskih prednikov), nas je 12. maja presenetila z naslednjim pismom, kateremu je bilo priloženih tisoč nemških mark:

Dragi sosedje Merku,

zdaj ko imate popolnoma nepredvideno in nepričakovano dva dodatna jedca pri mizi, dovolite mi, da sodelujem pri Vašem tako zglednem in modrem izvažanju ljubezni do bližnjega. (...)

Želim Vam vsega dobrega in močnih živcev za to družinsko povečanje, ki naj se po možnosti kmalu srečno konča.

Večjih problemov ni bilo, saj sta bila oba otroka lepo vzgojena. Hudo pa je bilo za nas, in zanj še bolj, ko smo zvečer gledali po televiziji poročila, ki so bila v zvezi z Bosno vedno bolj vznemirljiva. Dobro se še spominjam prizora, kako je Mladičeva artiljerija zadela nebotičnik glavne direkcije Energoinvesta, kjer sem se sam velikokrat mudil in kjer je bil tudi urad njunega očeta, in so ga zdaj uničevali ognjeni zublji. Presunjeni in prestrašeni smo se nemo spogledali.

Najhujša pa je bila skrb za starše, o katerih dlje časa nismo imeli novic, ker so vse telefonske linije bile prekinjene, razen ene. Ko so se namreč leta 1984 v Sarajevu pripravljali na zimske olimpijske igre, so pod novo glavno pošto zgradili prostoren telekomunikacijski bunker, ki je bil povezan s satelitom v vesolju. Ko gre za električne napeljave, se take podrobnosti v naših krogih vedo, četudi bi projekt naročilo ministrstvo za obrambo! Ta zveza je edina še obstajala. Morda se je kdaj poslužil tudi tržaški časnikar Paolo Rumiz. Nekega dne mi je g. Jurić uspel sporočiti, na katero številko naj ga pokličem, in sicer v ponedeljek ob deveti uri. Storil sem tako, povedal sem svoje ime, od kod telefoniram in s kom bi rad govoril.

Energoinvest nebotičnik.

UNPROFOR-jeva telefonistka mi nezaupljivo odvrne, da tam ni nikogar, ki bi se tako imenoval. Vztrajal sem in jo prosil, naj glasno zakliče Jurićevo ime ... in res je prišel k telefonu, tako da sem mu skrajno koncizno povedal, da je z otrokoma vse v redu, in zvedel, da sta tudi onadva z ženo še pri dobrem zdravju, a govorila sva skoraj v telegrafskem stilu, ker so bile cene za to povezavo astronomske in ko ne bi imel podpore svojega direktorja, bi si jih iz svojega žepa ne mogel dolgo privoščiti.

Enkrat se je zveza prekinila. Poskusil sem jo spet vzpostaviti preko telefonske centrale v Nürnbergu. »Kaj,« se je čudil telefonist, »s Sarajevom? Saj ni mogoče! Vi niste govorili s človekom v Sarajevu.« »Kako da ne, poklical sem številko ...!« »Od kod imate to številko?« »Siemens ve vse«, sem mu odvrnil. »Žal mi je, a Vam ne morem pomagati.« Poskusil sem še enkrat, pa je šlo.

Vsak ponedeljek ob devetih je zadostovalo, da se oglasim po telefonu: Merku. In že je telefonistka zaklicala: Jurić. In skrbni oče je vsak ponedeljek tvegaj življenje na Alipašinovem polju, ko je tekkel, da ga snajperji ne bi zadeli, zato da bi lahko povedal ženi,

da gre otrokoma dobro in da jaz njima zagotovim, da je bil njihov oče dobro razpoložen.

V resnici so starši komaj čakali, da se jim ponudi prilika, ko bi tudi sami bežali iz Sarajeva. Njihovo stanovanje skorajda ni več eksistiralo. Srbi so tako intenzivno obstreljevali pritličje stanovanjskega bloka z granatami, da se je celo pročelje zrušilo. V ugodnem trenutku je pa bilo mogoče za denar doseči marsikaj, saj je bil pod pretvezo humanitarne pomoči tudi med plavimi čeladami vedno kdo pripravljen pomagati.

Kak mesec kasneje se jim je res posrečilo približati v Nemčijo. Dodeljeno jim je bilo majhno stanovanje v Nürnbergu, ker so jim nemške oblasti priznale status beguncev z ogroženega ozemlja. Tako je bila družina spet združena, vendar brez Ivane, ki je medtem odpotovala v ZDA, da bi tam na podlagi že obstoječega sporazuma med ZDA in Jugoslavijo študirala na Central Valley High School v Spokane. Tomislav je pa obiskoval tukajšnjo gimnazijo, sicer ne brez problemov, pa jo je vendarle speljal.

Poleg Jurićev sta se znašli v Nürnbergu še dve sarajevski družini, s katerima smo bili v stikih. Vsega skupaj je bilo torej šest šoloobveznih otrok. Mlajša deklica Lačevićev je začela sploh hoditi v šolo prav tu. In reči moram, da so se vsi neverjetno dobro znašli, kljub temu da so prišli v tuj ambient in se šolali v jeziku, ki ni bil njihov materni jezik. Starejša sestra, ki je obiskovala tretji in nato še četrti razred, je postala celo najboljša v svojem razredu in je dosegla tako visoko srednjo oceno, kakršna je v Nemčiji predpogoj za vstop v gimnazijo. Ko so se razmere v Sarajevu pomirile, bi morali begunci zapustiti Nemčijo. Tako so se Jurićevi in tretja družina vrnili domov, Lačevići so pa raje emigrirali v ZDA, kjer so imeli sorodnike, ker so bili mnenja, da bodo tako bolje preživeli. Podjetni in delavni, kot so bili, se jim je to tudi posrečilo: gospa, zdravnica, je nostrificirala svojo diplomo, da lahko prakticira, mož, inženir, je tudi našel primerno službo, starejša hči je medtem že diplomirala za odvetnika, mlajša bo kmalu ravno tako, kot smo zvedeli iz zadnjih voščil za novo leto 2010!

Ivana je medtem dovršila študije, je v službi pri podružnici ameriške banke, za katero potuje tudi v Ameriko, poročila se je in je že dvakrat mamica. Tomislav je pa postal zobozdravnik in se je kot tak vrnil v Nemčijo, najprej na prakso, potem pa za stalno.

(dalje)

Stanovanjski blok.

Metod Turnšek

Srca so se odprla Od srca do srca Rane se celijo

Zadnje poglavje romana na Višarjah zvoni

Spremna beseda k objavi Turnškovega spisa:

Kot je znano, je založba Družina v Ljubljani začela izdajati izbrano prozo dr. Metoda Turnška (1909 – 1976), potem ko je ob stoletnici njegovega rojstva tržaška založba Mladika izdala knjigo »Dr. Metod Turnšek urednik in časnikar«, Celjska Mohorjeva družba pa njegove avtobiografske spise »Domače stezice. Od Drave do Jadrana«.

Izdaja pri Družini, ki ima naslov »Turnškova epika, povesti in romani«, je uresničila doslej 4 knjige. Zdaj urejam Turnškov roman »Na Višarjah zvoni«, ki je najprej izhajal v časopisju, nato pa je izšel kot knjiga leta 1969 v Gorici, in sicer v Slomškovi založbi, ki jo je ustanovil in vodil sam avtor. Na prvi enostavni pogled je to višarski roman, vendar ni zgodovinski, ampak tako rekoč sodobni, tako so namreč takrat še pojmovali zadnjo svetovno vojno. Dogaja se leta 1941. Bolj točna oznaka kot višarski roman pa je višarsko-tržaški roman, saj je poleg oseb, ki so doma pod Višarjami, enako pomemben Danilo, ki je tako rekoč Tržačan. Danilo na Višarjah sreča Beneško Slovenko in se vanjo zaljubi, in sploh je v romanu močno prisotna Beneška Slovenija.

Kratki roman Na Višarjah zvoni je dr. Metod Turnšek označil s podnaslovom »Prva knjiga«. In res je v naslednjih letih stalno napovedoval, da piše in da bo izdal še drugi del svojega nedokončanega romana. Bolezen in smrt sta mu prekrizala načrte. V literarni zapuščini, ki se nahaja v samostanu v Stični, pa je ohranjenih več posameznih nadaljevalnih besedil, ki niso še fabulistično poenotena. Iz teh besedil izhaja, da je avtor svoj višarsko-tržaško-beneški roman obogatil še s hrvaško komponento, saj se dogaja tudi na Hrvaškem. Kot urednik sem se odločil, da bom ta Turnškova nepovezana besedila priključil prvotnemu knjižnemu besedilu in jih opremil s potrebnimi dognanji in opombami. Tako bo – upam – nova izdaja zelo zanimiva tako za raziskovalca kot tudi za radovednega bralca.

Zadnje med temi besedili, ki predstavljajo nadaljevanje prvotnega romana, je tudi besedilo, ki ga zdaj objavljamo v Mladiki. Vse štiri navedene naslove sem našel v zapuščini. Snov niti ni ozko povezana z Danilom kot glavno osebo in s prejšnjo vsebino, tako da učinkuje kot samostojna novela. Vendar je treba upoštevati zadnji navedeni naslov, ki se izrecno veže na roman: »Zadnje poglavje romana Na Višarjah zvoni«. Turnšek je izredno lepo zaokrožil pripoved o vojnih spisih treh učenk: Slavke z Mavhinj, Rožice s Kontovela in Darinke iz Križa, saj je šolskemu dogajanju širokosrčno dodal zgodbo o ganljivi in pretresljivi zabavi teh deklet na vlakcu.

Kot je znano, je dr. Metod Turnšek, ki je bil doma blizu Ptuja na Štajerskem in ki je postal stiški redovnik in odličen teolog, narodopisec, pisatelj, dramatik, urednik, časnikar, politik in zgodovinar, od leta 1945 do 1956 sam služboval kot profesor slovenščine in zgodovine večinoma na nižji srednji šoli pri Svetem Ivanu v Trstu. Takoj po vojni je ta šola delovala ne pri Svetem Ivanu, temveč bolj blizu morja, če se ne motim tam, kjer je zdaj slavistični oddelek univerze. Torej je besedilo, ki ga objavljamo, pravzaprav Turnškovo avtobiografsko doživljanje. Z romanom Na Višarjah zvoni se je dr. Metod Turnšek oddolžil ljubemu Trstu, saj bi bilo čudno, če ne bi svojega velikega koroškega opusa dopolnil s pričevanjem o mestu, ki ga je navdihnilo in opogumilo za leposlovno ustvarjanje.

Milan Dolgan

Razgled skozi šolsko okno je bil odprt na morško stran. Prelepo se je v dopoldnevem soncu bliskala morska gladina. Tja do Milj in naprej ob obrežju. Nekaj belih jadrnic se je pozibavalo na morju in v tržaško пристanišče je plulo dvoje velikih parnikov: težka križarka in prevozna ladja.

Skozi odprta okna je prijetno vela jutranja svežina in jasen dan po dežju je bil izpran. Hribi so bili čisti. Povrh še spomladanska radost v obmorskem mestu.

Dijakinje drugošolke so pisale šolsko nalogo. Kakšen svoj mladostni spomin naj bi popisale, jim je naročil mlad, vitek profesor. Obrazi deklic so bili zamišljeni. V razredu je bilo tiho, le peresa učenk so rahlo škrtala.

Profesor z zlatimi naočniki se je od katedra počasi usmeril dol po razredu. Da bi tu in tam pokukal v kakšen zvezek. Zanimalo ga je, kateri dogodki iz zorne mladosti so se tem deklicam najbolj vtisnili v duše.

Počasi se je pomikal navzdol. Z resnobo, a tudi z radostno zavednostjo, da je učitelj gimnazijske mladine v prvem letu, odkar so v Trstu odprli slovenske šole.

Ustavil se je pri zadnji klopi ob oknu. Tu je sedela drobna, nekam slabotna Slavka iz Mavhinj. V obraz je bila bledikasta, pšenični lasje pa so se ji lepo svetili v soncu. S pisanjem je nenadoma prenehala. Z desnico si je otrla iz oči tanke solze. Profesor je zapazil. Sklonil se je k učenki in vprašal polslišno:

»No, kaj ti je, Slavka?«

»Ah nič. Samo žalosten spomin,« je bilo v glasu nekaj trpečega.

Profesor je dvignil zvezek in začel brati. Pisava je bila vegasta, odraz razbolele duše. Nekako takole je napisala Slavka:

»Ko sem bila stara osem let, so neko jutro, ko se je komaj daniilo, pridrveli v našo vas nemški vojaki. Surovo so razbijali po vratih. Vsi smo se prebudili in prestrašili. Preden je mama utegnila odpreti, so vdrli v stanovanje z naperjenimi puškami, na katerih so štrleli dolgi noži. Veleli so nam, da se moramo brž pripraviti, ker nas bodo odpeljali v Nemčijo. To sem zvedela od mame. V sami nočni srajčki sem ob mizi zajokala. Mama je iz zibelki jemala v naročje malega, komaj leto dni starega bratca. Zrušila se je na klop pri mizi in krčevito zaihtela. Tudi triletni bratec na posteljici je zavekal, čeprav ni vedel zakaj.

Priganjali so nas in porivali po sobi, da se moramo hitro odpraviti. Mama ni vedela, kaj naj stori: ali naj obleče otroke ali naj zavre mleko. Vojaki so bili tako hudobni, da nam niso privoščili zajtrka. Niso dovolili zanetiti ognja. Na pol oblečene so nas spodili na borjač ter na cesto k tovrnim avtomobilom, kjer se je gnetlo že polno ljudi. Vsa vas je jokala in vpila,

celo živina v hlevih je tulila in se žalostila z nami. Ni bilo usmiljenja. Pometali so nas na avtomobile in odpeljali. Prav takrat je avgustovsko sonce pokukalo izza hribov in zrla našo črno nesrečo ...«

Globoko je vzdihnil. V vzdihu je bila žalostna misel: Ubogi ljudje! Ubogi otroci! Šel je naokoli k zadnji klopi ob steni in navzgor. Prizor iz Mavhinj mu je lebdel pred očmi.

V prvi klopi pri vratih je drobna Rožica s Kontovela pravkar zagrebla obraz med dlani. Tiho je ihtela nad zvezkom.

»Za božjo voljo, kaj se je pa tebi pripetilo, Rožica?« se je sklonil tudi k njej. Skoraj splašen je bil. Rahlo ji je odmaknil tople ročice od oči, v katerih so se iskrile solze.

Deklica ni odgovorila, le glavico s temnimi lasmi je sramežljivo skrila v skrčeni levi komolec. Zdela se je prav nebogljenca. Profesor je ni maral motiti. Dvignil je tudi njen zvezek, ki ga je bilo že orosilo nekaj solzic, in začel brati:

»Moji spomini se začenjajo s petim letom. Teden dni pred Veliko nočjo 1944 so mi sovražniki ugrabili dragega očka in ga odpeljali v zapor, čeprav je mama zelo jokala in prosila zanj. Čez dva tedna so neko noč znova pridrli. Tolkli so po vratih s puškami in zahtevali, da jim mora mama odpreti. Takoj so jo obstopili črni vojaki. Ukazali so ji, da mora z njimi v zapor.

Mamica je zajokala in z njo sva zajokali tudi medve s sestrico. Mama je pri vojakihi dosegla to, da so dovolili, da naju je smela zaviti v rjuho in odnesti h gospe, ki je stanovala v isti hiši. Z grenkimi solzami naju je poljubila.

Poslej mamice nisva več videli. Odpeljali so jo v Nemčijo. Naju je naslednji dan prišla iskat nona, stara mama. Odpeljala naju je na Kontovel.«

Profesorja je ganilo. Skoz ovlažene oči je bral dalje:

»Oba, očeta in mamico, so sovražniki odvedli v taborišče. Očeta v Dachau, mamico v Auschwitz.

Velikokrat sva s sestrico stali ob kontovelski cerkvi in zrla tja po morju, po katerem so plule ladje, če morda katera ne prinaša očeta in mater. Potem so nama povedali, da se bosta vrnila po železnici. Nešteto krat sva zrla dol na progo in z očmi spremljali vlake. Morda je vlak prav zdaj pripeljal ljubega očka in drago mamico. Pa ju ni bilo. S sestrico nisva vedeli, ali sta še živa ali morda že mrtva.

Nekega sončnega popoldneva pa je nekdo prišel povedat, da sta oba, očka in mama, že na poti domov. Nisva vedeli, kam naj jima hitiva nasproti, kje naj ju pričakava. Vsaka ura je bila tako dolga, vsak dan je trajal celo večnost.

Neko noč, ko sva spali in sanjali o očku in mami, naju je nona prebudila. »Mama in očka sta se vrnila!« Zares sta stala ob najini postelji. Bila sta bleda in shujšana v obraz, vendar tako dobra in ljubezniva. Jokala sta, ko sta naju iz postelje vzela v naročje ...»

Profesorju se je storilo inako. Moral je nekajkrat mežikniti, da je razpršil solze. Ganiło ga je tudi, kako je Rožica spis zaključila:

»Odkar sta se očka in mamica vrnila domov, nočem nikjer in nikoli biti brez njiju. Bojim se, da bi ju spet ne odpeljali, saj sta morala že toliko trpeti po krivem. Ljubim ju iz srca in prosim dobrega Boga, da bi jima vrnil ljubo zdravje. Mamica še vedno čuti posledice gladu in trpljenja in boleha na želodcu. Očka se je že popravil, vendar nima dela ... Morda bo dobil službo morskega potapljača. Toda jaz se zelo bojim, da bi nam kdaj ne ostal na dnu morja ... Rajši pojdem sama v kakšno službo.«

»Rožica, dobro je tvoje srce!« je del profesor. »Le pridna bodi, da boš delala veselje svojim staršem. To, kar je bilo, se ne bo več vrnilo. Če kdo, ima tvoj oče pravico do službe, častne službe!«

Dijakinje so pričele prinašati svoje zvezke. Ta in ona se je nasmehnila. Profesor je brž ugotovil, da je opisala svetel spomin. Večina učenk pa je imela resen, zamišljen obraz, kar je profesorju pričalo, da v njihovih dušah orje grenak spomin na vojne grozote.

»Poprava šolske naloge bo že jutri,« je napovedal profesor slovenščine.

»Ah, ne že jutri!« je proti profesorjevemu pričakovanju predlagala v obraz zagorela Darinka, doma iz Križa.

»In zakaj ne že jutri?« se je pozanimal profesor.

»Spet bom jokala. Nak!« je prostodušno priznala krepka Križanka.

»Potem pa pojutrišnjem!« je odločil učitelj slovenščine.

* * *

Doma je profesor Zdenko najprej vzel v pregled Darinkino nalogo. Pisava spisa je bila zveržena, zdaj strnjena, zdaj razvlečena, kot na obali ribiška mreža, ki se suši. Saj Darinka je res bila ribiška hči, kot je profesor takoj razbral iz spisa.

S pisavo ni bil zadovoljen, in tudi v slovnici je bila Darinka šibka, a dobra je bila vsebina spisa. Morda bi bila Darinka bolj skrbna in uspešna, če bi v družini ne bilo gorja. Učenka je opisala družinsko nesrečo z veliko iskrenostjo.

Oče ribič se je na morju dan in noč trudil za svojo veliko družino. Med zadnjo vojno se je nekega pol-

dneva skupaj s sinom Danilom, ki je bil še osnovnošolski učenec, spustil z ribiškim čolnom na odprto morje na ribji lov. Polagala sta mreže, koder je navadno bil dober ulov. Niti malo nista slutila, da bi ju odkod utegnila zadeti kakšna nesreča.

A nenadoma se tam od istrske obale pojavijo sovražna letala. Nekoliko tesno postane pri srcu očetu in sinu. No, pa saj letala ne bodo rezala neba prav nad njima. Daleč niže sta Miramar in Trst, njihova tarča.

Toda letala se usmerjajo prav proti njima in proti kriškemu ribiškemu pristanišču. Joj, ribiča si ne moreta več pomagati. Ne moreta s čolnom uiti v pristanišče in od tam smukniti v zaklonišče. Vendar zakaj naj bi letalci na odprtem morju nespametno merili na njun siromašni ribiški čoln? Saj to ni parnik, ni vojna ladja ali kaj takega. Tudi ni v čolnu nobenega vojaka, le bolehní oče in mladoletni sin, zakrpani šolar v zadnjem razredu osnovne šole.

Danila je celo veselilo, da letala hitijo proti njima. Spuščajo se nizko. Tokrat bo lahko videl od blizu, kakšne mogočne trebuhe imajo letala. Danilo tako radovedno zija navzgor, da je oče kar nevoljen.

Tedaj od zgoraj zareglja strojnica. Kroglice rezko zasekajo v čoln. Poderejo očeta do smrti. Prestrelijo mu sencà. Kri se vlije iz glave. Danilo se v smrtnem strahu zruši poleg mrtvega očeta. Šele potem ko so letala že preko Krasa, se zave in strahoma vstane. Kliče in budi očeta, a ta leži nepremično v mlaki krvi.

Danilo zajoče, bridko zajoče. S strtim srcem prime za vesli in zapelje k bregu v pristanišče. Pritečejo ribiči, očetovi prijatelji. Nesrečnika odnesejo gor v vas.

Profesor Zdenko je ginjen razbiral Darinkine vrstice. Konec spisa je bil posebej ganljiv.

»Kadarkoli se iz Križa ali z vlaka ozrem tja proti morju, me zaboli v srcu. Ni več ljubega očeta, da bi služil vsakdanji kruh. Ni ga več, da bi nas otroke z ljubeznijo jemal v čoln. Očetov čoln je prevzel Danilo. A Danilo še daleč ni to, kar je bil oče ...«

Šolske naloge so bile pregledane. Profesor se je zamislil, resno zamislil. Koliko gorja je šlo skoz duše teh otrok in njihovih družin! Gorjupa je bila pijača, ki so jo morala piti njihova le sladkosti željna usta. Kdo bo tem malim in velikim slovenskim ljudem kupo trpljenja zamenjal s sladkim napojem?

Morda bodo prizadetim družinam obnovili, pozidali požgani dom ... Kdo pa bo zacelil dušne rane teh otrok in njihovih družin? Tujec ne bo celil naših dušnih ran. Rajši bo še kakšno vsekàl. Torej si moramo med sabo pomagati celiti rane. Kdorkoli si, kdorkoli stojiš na tej strpinčeni zemlji in imaš dotik do duš, razlivaj iz svojega srca ljubezen! Ljubezen je balzam.

* * *

Pri popravil šolske naloge je profesor Zdenko izbral tri deklice, da bi pred vsem razredom prebrale svoj sestavek. Nastopiti bi morale Slavka iz Mavhinj, Rožica s Kontovela in Darinka iz Križa.

»No, Slavka, le pogumno in glasno!« je bodril vitko dijakinjo pred tablo mladi profesor z naočniki. »Beri od tam dalje, kako ste zapustili rodni dom.«

Slavka je nekajkrat hrknila. Učenke so se zasmejale.

»Nič se ne boste smejale, ne! Še na jok vam bo šlo!« jih je pokaral profesor, ki je zastal za katedrom.

Slavka je začela:

»Zmetali so nas na avtomobile in med silnim ihtenjem odpeljali iz vasi. Prav takrat je avgustovsko sonce že plaho kukalo izza hribov in zrlo našo črno nesrečo ...

Stiskalo se nam je srce, ko so nas vleкли proti Selslanu. Sinje morje se je v jutranji burjici vzburkano penilo, kakor da se jezi nad grdobjo vojakov ...

Ko smo bili nekako na pol poti med Mavhinjami in Selslanom, sem se še enkrat ozrla proti domači vasi. Joj! Velik črn dim se je dvigal nad vasjo. Požgali so jo!

Še drugi so se ozrli nazaj. Zajokali smo še huje. Mama je v obupu vila roke. Ljubo domačo hišo so objemali visoki plameni.

O, ali so prizanesli živini v hlevu? Naša krava in teliček, ki se je skotalil šele pred nekaj dnevi. Pa ovca in koza. Pa prašički, gosi, kokoši in tiste drobne, ljubke piške. Uboga živina! Tako se mi je smilila kot brat in sestra.«

Neka učenka se je zasmejala z glasnim: »Tako pa že ne!«

»Pst!« je posvaril profesor. »Tudi živina je vredna usmiljenja. Nihče je ne sme mučiti. Slavka, nadaljuj!«

»V Selslanu so sovražniki odbrali moške in dekleta. Res so jih odpeljali v Nemčijo. Matere in nas male otroke pa so zaprli v neko klet za štiri dni. Pomrli bi kmalu od glada. Na srečo sem se skupaj s triletnim bratcem že drugi dan izvila straži in ušla. Tudi mama z najmlajšim bratcem je pobegnila ...«

»Kje je bil pa oče? V nalogi ga nisi nič omenila,« je učenko prekinil profesor.

»Nismo vedeli zanj. Nekdo je pravil, da so ga iz ujetništva v Afriki poslali na Balkan in da se tam vojskuje za domovino. Šele po vojni se je vrnil. Zdaj nam popravlja požgani dom ...«

Slavka je povedala o svojem očetu z veliko zaupljivostjo. Iz njenega glasu se je čutilo, da ima očeta zelo rada. Kako tudi ne, ko je pa oče tako dober in požrtvovalen. Vpisal jo je na slovensko gimnazijo v

Trstu, čeprav bi jo kot najstarejšo potreboval doma pri delu in čeprav ima toliko stroškov, zlasti zdaj, ko obnavlja dom ...

»Samo da ste ostali vsi živi, da je družina zbrana in da ima še očeta! Drugo se s časom že popravi in uredi. Največja vrednota je življenje. Zidovi se pozidajo, življenje se pa več ne vrne,« je pojasnjeval profesor.

»Za las je manjkalo, in bi me neki nemški vojak ustrelil ...« je vpadla v besedo Slavka.

»Kako? Nemški vojak bi tebe ustrelil? Pa tega v nalogi nisi opisala!« je presenetilo profesorja in sošolke.

»Nisem opisala, ker je bilo preveč bridko. Zdaj sem se spomnila.«

»Naš dom v Mavhinjah je bil požgan. Zato nas je mati odpeljala na Vipavsko, v Ležeče, k staremu očetu in stari materi. Prijetno bi bilo na njihovem domu, toda tudi tam so divjali nacisti. Neko jutro so prišli v vas vsi krvavi. Vdrli so tudi v hišo, kjer smo bili pri starem očetu. Jaz sem že vstala in sem bila sama v kuhinji. Morala sem paziti na mleko, da ne prekipi. Vojaki so vdrli najprej v kuhinjo. Vprašali so me nekaj po nemško. Menda kje so moji starši. Ker nisem razumela, kaj hočejo, jim nisem nič odgovorila. Tisti trenutek pa sta v kuhinjo vstopila stari oče in stara mati. Takoj jima ukažejo, da moramo brž vsi ven, ker bodo hišo požgali. Preplašeni in vsi nesrečni smo odšli na borjač. Tu pa nas vse postavijo k zidu. Vsi udje so nam drhteli od strahu. Naša zadnja ura je tu.

Nenadoma pristopi k meni neki vojak. Trdo me prime za roko in potegne od zidu stran. Sredi borjača mi potisne v roke svojo puško, pokaže z roko na starega očeta in staro mamo ter mi z rezkim glasom zakriči in pokaže, naj ju ustrelim ...«

»Jezus, Marija!« so kriknile učenke v klopih in si z dlanmi zakrivalo obraze.

»In si ju res ustrelila?« se je ustrašil tudi profesor.

»Odločno sem odvrгла tisto puško ter se v joku vrgla na tla, kričeč: »Nočem, nočem! Ustrelite rajši mene! Morilka ne bom, ne bom!«

Vsem v razredu je zastal dih, vsem so bile oči napete. Kako je bilo dalje.

Slavka je prenehala s pripovedovanjem. V grlu jo je stisnilo. Zdelo se ji je, kakor da se tista groza ponavlja. Profesor jo je s sočutjem prijel za roko.

»Kaj se je zgodilo potem?«

»Vojak je zaklel in z jezo pobral puško. Nameril jo je name na tleh. Stara mama in stari oče sta v tem trenutku na kolenih obupano kriknili. Dvigala sta sklenjene roke in ga prosila, naj prizanese ... Naj rajši ustrelj njiju, ne pa mene, nedolžnega otroka.

Prošnja je zalegla. Vojak je nekaj trenil z očmi, potem pa puško zagnal na svojo ramo. Pustil nas je pri

življenju. Tudi pri starem očetu hiše niso požgali ...»
 »Torej je bil v tistem vojaku drobec človečnosti!«
 je vzkliknil profesor Zdenko.
 Tudi učenkam je odleglo.
 Na Slavko iz Mavhinj pa so postale ponosne. Trpljenje jo je poveljalo, povzdignilo v junakinjo.
 Pozvonilo je k odmoru. Rožica in Darinka nista nastopili pred razredom.
 Po odmoru je imel profesor Zdenko pouk pri dečkih.

* * *

Vlak se je v Trstu napolnil z dijaško mladino. Na vseh postajah do Tržiča in celo do Ronk bo odlagal slovenske gimnazije in gimnazijke.
 Živahno so čebljali srednješolci in srdnješolke, po večini iz nižjih razredov, se hihitali in si tudi nagajali. Kaj jim mar tujci, ki se iz Trsta peljejo v Italijo! Dijaki in dijakinje, doma z obale in s Krasa, so domačini. Zdaj je svoboda. Vsi imajo pravico do lastne govorice ... Nihče jim niti ne črhnje zaradi slovenskega govorjenja.
 Slavka, Darinka in Rožica in še druge sošolke so se tiščale v svojem oddelku. Docela so že pozabile na šolsko nalogo. Po glavi so jim brenčale druge muhe. Oči so jim žarele. Punčke so se muzale druga drugi. Kako tudi ne, ko so si pa nekaj izmislile.
 Vsaktera dobi svojega fanta, kakor bodo po vrsti vstopali v železniški voz. Prvi bo Darinkin, drugi

Slavkin, tretji Rožičin, četrti Vojkin, peti Magdin ...
 »Velja!« so kriknile. »Ampak po vrsti, kot smo rekle!« je opozarjala Darinka.
 Napeto so pričakovale, kdo bo vstopil prvi ...
 Vrata od sprednje strani so se odprla. Vstopil je mlad gospod, lep in prijaznega obličja.
 »Hoj, Darinka! Srečna, presrečna!« so deklice glasno vzkliknile in se razburjeno smejale.
 Darinka je zardela in si z dlanjo zakrila obraz. Ustrašila se je in sram je je bilo.
 »No, pupke, kaj je tako veselega?« se je oglasil mladi gospod in prisedel k dekletom. Ozrl se je po živahnih dekletih. Te so bile na moč presenečene. Lepi gospod je Slovenec! In še k njim je prisedel!
 Dregnile so se s komolci, si skrivaj druga drugi šepnile na uho ... Nobena pa ni zmogla glasne besede. Čez nekaj časa se je ojunačila Vojka:
 »Darinka je dobila ženina.«
 »Tiho ti!« je s pestjo pogrozila Darinka.
 »Ženina? Kakšnega? Kruhovega ali cukrenega?« je smeje se vprašal gospod.
 »Ne, ne. Pravega. Človeškega. Ali naj povem?«
 Darinka se je zakadila v Vojko in ji z dlanjo mašila usta.
 »Tiho tiho! Nabijem te!«
 Deklice so se krohotale. Tudi gospod se je smejal.
 »Kdaj bo pa gostija? No, no?« je pomagal gospod ...

SLOVENSKA PROSVETA in ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE razpisujeta

39. TEKMOVANJE ZAMEJSKIH AMATERSKIH ODROV

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi. Tekmovanje traja do konca leta 2013. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov:

SLOVENSKA PROSVETA, ul. Donizetti, 3, Trst; tel. 040 370846; sp@mladika.com
 ali pa

ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, v.le XX Settembre, 85, Gorica; tel. 0481 538128

gla, da se to popravi na šoli, ki jo obiskuje njena hčerka. Vendar hkrati se sprašuje, ali te njene "rešitve" ne bi bilo mogoče uporabiti tudi na vseh drugih šolah, kjer imajo jedilnike, če bi obstajal nek institucionalni okvir, ki bi poskrbel, da se dobre prakse in rešitve, ki se uporabljajo na eni šoli, prenesejo tudi na druge šole. To je zgolj, majhen, banalen primer, ki načelno pokaže, kako bi lahko z ustreznim institucionalnim okvirom izboljševali nivo slovenščine v šolah s slovenskim učnim jezikom in med njimi širili ne le dobre prakse, temveč tudi pristope, gradiva, tehnika pri poučevanju otrok, ki slovenščine ne poznajo. Takšen sistemski pristop bi nedvomno dopolnil vrzel, ki jo zaznavamo pri poučevanju na šolah s slovenskim učnim jezikom in ponudil ustrezno podporo učiteljem in šolam.

Kot nadgradnjo tega sistemskega pristopa in institucionalnega okvira bi bilo potem smiselno razmišljati o ustreznem usposabljanju učiteljev in profesorjev, in sicer na dveh področjih – na metodološkem in na vsebinskem. Italijanski šolski sistem že v svoji zasnovi polaga manj pozornosti metodološkim pristopom in prijemom, saj pri usposabljanju učiteljev in profesorjem temu ne posveča dovolj pozornosti. Ko se pa učitelj znajde v situaciji, da v razredu nima niti enega učenca, ki govori slovenski jezik, mora biti zelo dobro podkovan ravno pri metodologijah poučevanja, če želi otroke naučiti slovenskega jezika in v njem celo poučevati.

Nove razmere, s katerimi se soočajo šole s slovenskim učnim jezikom torej zahtevajo znanja in veščine, ki jih učitelji in profesorji nimajo, saj jih njihov predhodni študij za to enostavno ni usposobil in bodo ta znanja in veščine morali šele pridobiti. Vendar ob tem ne gre pozabiti, da učitelji ne potrebujejo usposabljanja le na področju metodologije, vendar tudi na področju znanja slovenščine. Tudi učitelji so ljudje, živijo v pretežno italijanskem okolju, gledajo italijansko televizijo, mnogi izmed njih so se izobraževali na italijanski univerzi. Ves čas so pod vplivom italijanščine in popolnoma razumljivo je, da se njihovo znanje slovenščine zaradi tega ne krepi. Tudi intervjuvanci opažajo, da so učitelji in profesorji iz generacije v generacijo v povprečju slabše podkovani v slovenščini. Treba je torej poiskati ustrezne načine izpopolnjevanja tudi na področju znanja jezika, ki so bolj učinkoviti od trenutnih pristopov: za te se namreč zdi, da bolj krpajo luknje, kot da bi dejansko celovito odpravljali težave.

Debata

Marijan Kravos

Obema, dr. Vlasti Polojaz in dr. Sari Brezigar se zahvaljujem za njuno prispevka, ki sta dopolnila sliko šole s slovenskim učnim jezikom leta 2013. Obenem se zahvaljujem publiki, med vami je veliko šolnikov in imam občutek, da ste vsi zdržali do konca, kljub uri. Vabim vas na diskusijo.

Rudi Merljak

Lep pozdrav vsem in zahvala organizatorju, da je to temo uvrstil na spored letošnje Drage. Šola je namreč nesporno eden najpomembnejših družbenih podsistemov in manjšinska šola je še toliko pomembnejša za življenje neke manjšine. Prej je bilo rečeno in popolnoma se strinjam, da manjšina obstaja kot jezikovna skupnost in kot narodna skupnost. Mene na tem mestu zanima predvsem dolgoročno preživetje manjšine kot narodne skupnosti. Mislim pa, da dolgoročnega preživetja manjšine kot narodne skupnosti ni brez neke jasne in čvrste narodne identitete. Zelo pozorno sem poslušal izvajalce in sem dobil vtis, kot zunanji obiskovalec se morda motim, da

slovenska šola v Italiji ima pri razvijanju in poglobljanju slovenske narodne identitete neke določene težave. Zanima me zakaj je temu tako? Zakaj se pojavljajo te težave. Je morda krivec italijanska država, njeni učni načrti in programi ali gre za kaj drugega? Hvala za odgovor.

Marijan Kravos

Mislim, da je danes dr. Polojaz omenila, da se v slovenskih šolah do pred kratkim nismo ukvarjali s problemom identitete. Naj povem primer učenke, ki je pred skoraj 20 leti, ko smo se pogovarjali o identiteti, rekla: "Moj oče je Slovenec, mama Slovenka torej sem tudi jaz Slovenka". Ni bilo dvomov o tem. Večina otrok je bila iz slovenskih zakonov. Slišali smo podatke, ki odražajo stanje v posameznih šolah, to pomeni 60% Slovencev in 30% mešanih zakonov je bilo neko zagotovilo, da se ne postavlja v dvom to. Problem identitete se je postavljal v dvom v trenutku, ko so se te številke obrnile. Ne samo, tudi v trenutku, ko nisem mogel več reči v razredu danes se bomo učili življenjepisa našega največjega pesnika Prešerna, ampak sem moral reči danes se bomo učili življenjepisa največjega slovenskega pesnika. To pravi tudi prof. Stabej, da so se tudi v slovenskem merilu stvari tako spremenile, da verjetno ni več vašega in našega, ampak je slovenski, italijanski, srbski... Zato govorimo o večkulturnosti, ker so šole postavljene pred dejstvo, da morajo razčistiti s temi stvarmi in biti pozorne, kako govorimo, kakšno terminologijo v razredu uporabljamo. To še ne pomeni, da slovenska šola ne pomaga pri gradnji slovenske identitete. Pomeni, da je

slovenska šola pred to težjo nalogo, da mora čuvati identiteto vsakega otroka; in katera je identiteta otroka? Naj dam primer Senegalca, katera je njegova narodna identiteta? To se bomo spraševali. Prav tako imamo že primere odraslih ljudi, ki izhajajo iz italijanskih družin, ki so zaključili šolanje na slovenskih šolah in so sedaj že naši učitelji. Po srcu so pa še vedno Italijani. Mi moramo biti pozorni do vsakega in vsakemu nuditi kar njemu gre, ne da bi ga prizadeli v tem. To je večja skrb, ki jo mora šola gojiti. Razvijanje, kar je identiteta vsakega otroka.

Vlasta Polojaz

Mislim, da je slovenska identiteta nekoga, ki živi v Sloveniji in slovenska identiteta manjšinca, nekaj različnega. Zato sem tudi citirala delo Bleharja, argentinskega psihoanalitika, kjer razlikuje med identiteto pripadnosti in identiteto integracije. Kar se nas tiče, manjšincev, pri nas je zelo važno, da integriramo različne aspekte. Gotovo so nekateri aspekti, ki pripadajo Italijanom. Tudi naš način življenja, mišljenja. Tako kot sedaj vsaj nekateri Italijani prihajajo počasi do istega zaključka. Magris je celo zapisal v predgovoru knjige, kako on sedaj odkriva svojo stran Slovenca. Mislim, da je obogatitev in bogastvo to. Z druge strani smo tudi bolj izpostavljeni problemu asimilacije. Predvsem bi poudarila, da sta identiteta Slovenca v Sloveniji in Slovenca manjšinca dve identiteti, ki ne sovpadata. In je točno, da je tako.

Sara Brezigar

Identiteta je zelo kompleksen pojem. Večkrat ga želimo poeno-

staviti na način, da si rečemo jaz sem Slovenec, jaz sem Italijan, Madžar... Dejansko pa je, da ljudje, ki živijo na meji, lahko imajo različne identitete. Lahko so tudi lokalne. Nekdo se lahko počuti Tržačan, ne Slovenec niti Italijan. Predalčkanje v smislu ustvarja ločnice med Slovenci in Italijani na osnovi identitete. Tu postaviti nek mejnik, kaj je tisto, kar bi šola morala početi, je zelo varljivo. Lahko vam dam primer svoje sošolke, izpred 20 let, ko vseh teh težav ni bilo. Njena starša sta bila oba Italijana, ona pa je hodila v slovensko šolo, se vključila v slovensko družbo, poročila Slovenca, hiša sta si zgradila v Lokvi, imata dva otroka, ki bosta verjetno hodila v slovensko šolo. Gospa ima brata, ki je šel v slovensko šolo, ni pa se ujel v slovenski družbi. Šel je na italijansko višjo šolo. Razume slovensko, ampak ne govori slovensko. Je v italijanski družbi, poročen z Italijanko, otroci obiskujejo italijanski vrtec.... Če bi vse premočrtno gledali, ko sem bila v šoli smo se pogovarjali o identiteti. In ta sošolka je vedno razlagala, da je pol pol. In verjetno bo enako rekla tudi danes. Če pa boste njene otroke vprašali čez deset let, bodo rekli, da so Slovenci. Ker je tako okolje zastavljeno. Treba je razumeti vso kompleksnost situacije. Ko govorimo o identiteti, jaz imam raje drugo besedo, narodno pripadnost. Ko govorimo o narodni pripadnosti že Capotorti tam v sedemdesetih letih je postavil neke objektivne kriterije in subjektivne. Objektivne: jezik, subjektivne: kaj se jaz počutim. Če se počutim manjšinca ali ne. Zakaj sem toliko poudarjala jezik in govorila o jezikovni skupnosti? Ker se ločimo od okolja, od italijanske skupnosti po jeziku. Zelo majhen odstotek ljudi je, ki se počutijo Slovence kljub temu, da ne govorijo slovenščine. Če mi želimo ohranjati dolgoročno to skupnost, je prvi korak, da ohranimo število ljudi, ki govorijo

slovensko. Potem seveda, nekateri se bodo identificirali kot Slovenci, nekateri nikoli, nekateri bodo imeli otroke, ki se bodo identificirali za Slovence... Ampak to je proces, ki ga težko nadziramo. Znanje jezika je predpogoj, da se lahko o tem sploh pogovarjamo in razmišljamo.

Aleš Lokar

Brat mi je dal program Drage od vsega začetka. Ugotovil sem, da sem predaval na prvi Dragi. Bilo je predavanje na temo o tehniki sožitja in sodelovanja med ljudmi z različnim svetovnim nazorom. Smo vedno tam. Vedno se vrtimo okrog istega problema. Najprej bi čestital vsem trem predavateljem za odlična razmišljanja in poglobitev tako kompleksne problematike. Posebno mi je bil všeč primer Irske, kako tam rešujejo ta problem. Zato ker, ko sem bil profesor na univerzi v Vidmu, smo imeli stike z Irsko. Dobivali smo preko programa Erasmus veliko irskih študentov. Tisti študentje so prihajali bolj zaradi lepšega, saj na izpitu niso nikoli nič znali. Bil je pač program Erasmus. Ko sem nekoč govoril z enim od študentom, mi je rekel, da oni govorijo vsi angleško. Ampak v šoli se učimo irščino. Prosil sem ga, naj mi kaj napiše po irsko in potem pove, da slišim ta jezik. Res je naredil in zvenelo je zelo čudno. Tam v bistvu tega jezika sploh ne govorijo več. Le še nekaj vasi je, kjer ga uporabljajo. Ampak kljub temu ga učijo v šoli in z njim

vztrajajo. Je bolj simbol kot potreba.

Glede naših problemov s slovenščino. Prva stvar, ki jo moramo razumeti, je sledeča. V evropski skupnosti je slovenščina uradni jezik. Vsi slovenski predstavniki, kadar gredo v Bruselj in imajo svoje govore, govorijo slovensko, ki jo prevajajo v vse ostale jezike. Torej je tudi slovenščina na isti ravni kot italijanščina. Dejansko so stvari malo drugače, saj je Slovencev le 2 milijona, Italijanov pa 60. V bistvu, če gledamo uradno, je slovenščina uradni jezik. Dejstvo, da danes v Trstu, kjer je bil močan nacionalizem, slovenščina prodira, je po mojem zelo pozitivno. Bil sem pred nekaj meseci v Latviji, kjer imajo jezik, katerega govori le 1,5 milijona ljudi. Manj kot Slovencev. Ta jezik je zelo kompliciran, saj je nekje med slovanskim in staro grščino in latinščino. Imajo velik problem, saj velika večina govori rusko. Tudi oni vztrajajo z latvijskim jezikom in si tudi želijo, da ne bi propadal. Ta pozitivna situacija, ki je nastala na terenu in se odraža v tem, da Italijani in tuji državljani vpisujejo otroke v slovensko šolo, je nekaj izredno pozitivnega. To pa moramo znati izkoristiti. Da pa bi to izkoristili, potrebujemo jasne ideje in organizacijo. Brez tega ne bo šlo. Po mojem mnenju bi bilo treba obrniti se bodisi na italijanske oblasti, prej smo slišali senatorko, na Slovenijo in Evropsko skupnost. Evropska skupnost bi morala pri tem pomagati, če bi pripravili res dober projekt, ki bi služil vsem manjšim narodom. Da pridemo do tega je treba iti skozi vrsto postopkov, a splačalo bi se poskusiti in mislim, da uspeh ni daleč.

Livio Semolič

Hvala organizatorjem za pripravo tega večera. Zame je, ko se govori o šolstvu, vedno spodbujajoča tema ali pa tudi malo frustrantna. Vedno se bojim, da bomo zaključili današnji večer – ko toliko drugih – se vrnili domov s kakšno informaci-

jo več in vse bo ostalo kot prej. Nujno moramo potegniti črto za vsem tem, kar že leta slišimo. Dejstvo je, da se nimamo zoperstaviti prihodu otrok iz dvojezičnih ali čisto italijanskih družin ampak se moramo čisto enostavno soočiti. Kot ste povedali, 60% učencev v goriških šolah je izredno pomenljiv rezultat za naše slovenske šole. Danes smo malo pozabili na drugo plat slovenskega šolstva v Italiji. Mislim na videmsko pokrajino, ki predstavlja čisto svojevrsten fenomen in izziv. Če res verjamemo v to, kar stalno poudarjamo, da so Slovenci z videmske pokrajine najšibkejši člen, a tudi najbolj dragocen člen naše skupnosti, tudi s tem se moramo resno soočiti. Druga stvar, kar je danes manjkalo in tudi marsikdaj manjka, kadar imamo pogovore o šolstvu, je fenomen, ki ga doživljamo v Romjanu. Plus 60% je v glavnem odvisen od Romjana, ki je še bolj kompleksen, še bolj zahteven in pri katerem si marsikdaj zapiramo oči. Danes zvečer in ne le danes, marsikdaj, smo že slišali konkretno predloge, ki niso enostavni niti banalni. So logični. Zlasti za vas, ki se s tem vprašanjem ukvarjate strokovno. Mislim, da imate pred sabo vsaj določene rešitve, ki bi jih morali kot skupnost sprejeti. Kar manjka, in ste tudi danes povedali, je ena sredina, vlada, odločujoča institucija, ki bi se dogovorila o teh rešitvah in jih udejanjala. Katero je to veliko vprašanje? Da na eni strani imamo

državno šolo in šolstvo, birokracijo, ki odgovarja določenim zahtevam in pravilom, na drugi strani imamo civilno družbo, ustanove... Kako uskladiti ta dva sistema, ki sta težko uskladjiva, če ni največje pripravljenosti na obeh straneh? Tu vidim velik problem in veliko vprašanje. Imamo sicer deželno šolsko komisijo, ki bi morala odigravati važno vlogo, imamo deželni šolski urad, ki je nekaj birokratskega znotraj šolskega sistema. In ob dveh krovnih organizacijah imamo tudi določene strokovne ustanove, tu mislim na Slori, ki so lahko v zelo konkretno oporo našemu šolstvu. Kar se moramo odločiti, ampak ne čez deset let, je, da potegnemo črto, da zaključimo z vprašanji, ki si jih postavljamo leta in leta in udejanimo vsaj to, kar ste danes povedali. Udejanimo standardizacijo znotraj naših šol. Kar pomeni, da bodo vse šole ponujale gostovanja, enotedensko bivanje v Sloveniji... Ampak naj bo to ponudba vseh naših osnovnih šol!! Naj bo pri poučevanju slovenščine prisoten element, ki ga je dr. Brezigar prej omenila. In sicer poučevanje slovenskega jezika v smislu osnovnega besedišča, ki primanjkuje, da se soočamo, ko gremo v Novo Gorico, Ljubljano ali Sežano z vsakdanjimi potrebami. Kar nam tudi manjka, je podporni pouk, če ga lahko tako imenujem. Podporni pouk slovenščine in dodatno osebje, ki bo slovenščino poučevalo v naših šolah. Ali se glede tega vprašanja zmenimo z italijansko vlado ali s slovensko? Do dogovora moramo priti. Ob dejstvu, na to marsikdaj pozabljamo, da obstaja šolska avtonomija, ki bi morala biti še predvsem za slovenske šole, en element diversifikacije v odnosu z italijansko. To avtonomijo, kar sem jaz občutil prej kot profesor, potem danes kot starš, premalo ali zelo malo uporabljamo. V nekaterih primerih skoraj nič. Dodatni element, ki ga moramo upoštevati, je šolski urnik. Naši učenci so preobremenjeni gle-

de na dejstvo, da imajo veliko več učnih ur od italijanskih sovrstnikov. Vemo, da je italijanski šolski sistem tisti, ki ima največ šolskih ur. Imamo neke kritičnosti, priložnosti, kar pa nujno potrebujemo je, da sprejmemo odločitve v dogovoru med šolskim sistemom in civilno družbo in jih končno udejanjimo. Drugače se bomo dobili ponovno čez eno leto, čez pet let in bomo razpravljali o problemih slovenske šole ne pa o napredku. Hvala.

Marijan Kravos

Strinjam se, da se nismo dotaknili Benečije in Romjana. Kar se Benečije tiče, o njej se v naši skupnosti veliko govori. Manj pa se govori o problemih, ki jih srečujemo ostale šole. Premalo se o tem govori, kakšno je dejansko življenje učiteljev v situaciji, v kateri smo. Benečija ima drugačen status in ga je treba ločeno obravnavati. Moj namen je bil prav ta, da se osredotočimo na tukajšnje težave.

Romjan in Sv. Jakob sta si zelo podobna. Letos smo imeli srečanje z učiteljskim kadrom, ki je bilo izredno zanimivo. Razlika med njimi in nami je, da so s tem pojavom začeli pred nami. Imajo več izkušenj. Naša šola ima pa veliko število tujcev, ki dosega skoraj že 20%. Z ostalimi bi se tudi strinjal. Glede avtonomije italijanske šole, ne smemo pozabiti, da edina avtonomija, ki je italijanska država ni sprejela, je finančna avtonomija. Lahko imamo avtonomijo, organizacijsko avtonomijo, nimamo pa avtonomije pri izbiranju osebja, niti pri določanju njihovega delovnega urnika in ne pri uporabi sredstev v te namene. Kar se urnika tiče, tudi sam zagovarjam, da otroci ne smejo biti preveč obremenjeni. Povedati pa moram, da so družine tiste, ki v zadnjih časih zahtevajo vedno daljše urnike. Od vrtca dalje. Letos smo na tem, da organiziramo celo na srednji šoli še dva dneva v tednu v popoldanskih urah prostovoljne dejavnosti.

Sara Brezigar

Omenili ste, da se moramo odločiti in standardizirati določene stvari. Ne verjamem v prisilo. Treba je nuditi podporo. Dvomim, da se bodo našli učitelji, ki ne bodo sprejeli te pomoči. Imajo probleme pri svojem delu. Kar je bilo kristalno jasno v moji raziskavi, civilna družba ni zadovoljna s stanjem. Profesorji so pod pritiskom te družbe. Če bo nekdo imel zanje rešitve, ne vem, zakaj jih ne bi sprejeli. To bo kot snežna kepa, ko bo nekdo začel, drugi pa se bodo pridružili.

Majda Kavčič Baša

Dotaknila bi se enega samega vprašanja, učnega jezika v slovenski šoli. To govorim kot profesorica slovenskega jezika na Pedagoški fakulteti v Kopru, ki izobražuje učitelje. Torej se s tem vprašanjem tudi profesionalno ukvarjam. Do tega vprašanja pridete nujno, ko razmišljamo o takih situacijah: imate jezikovno in etnično mešane razrede. Kakorkoli boste organizirali pouk, se bo vprašanje jezikovne organizacije pojavilo, vprašanje učnega jezika bo problem, čeprav si ga marsikdo ne upa izreči jasno. Jasno nam mora biti, da je učni jezik zelo pomemben, da ni vseeno, kateri je, in pomembno je, da v manjšinski šoli ostane manjšinski jezik. Se pravi, v slovenski šoli mora ostati učni jezik slovenski. Upam si reči mora, čeprav bi se dalo govoriti tudi drugače. Zakaj? Ker učni jezik ni kar tako nekaj arbitrarnega, ni vseeno, kateri je. Slovenščine se ne učimo le pri predmetu slovenski jezik. Otroci se ga učijo pri vseh predmetih: matematiki, naravoslovju, fiziki, športu, glasbi...če bi vsi ti predmeti bili v italijanščini, bi osvojili veliko manj slovenščine. Besedišče bi bilo zelo omejeno, kot pa je sedaj. Najpomembnejša stvar je, da s tem, ko učitelj govori v slovenščini, s tem otroku privzgaja ustrezne govorne navade. Otrok bo to tudi posnemal in bo znal govoriti slovensko tudi

v drugih situacijah zunaj zasebne sfere, v bolj formalnih situacijah. To je zlasti pomembno za Slovence v Italiji, ki sicer nimajo priložnosti, da bi se s takimi situacijami srečevali. Mogoče, če bi v Sloveniji bila neka šola z angleškim učnim jezikom, ne pomeni, da potem učenci ne bodo govorili slovenščine. Če pa slovenski otroci hodijo v šolo v Trstu ali Gorici, ki nima slovenskega učnega jezika, pomeni, da si bodo upali govoriti slovensko le v zasebnih situacijah, v družinskem krogu, s prijatelji... To je pomembno za tiste, ki prihajajo iz slovensko govorečih družin, še bolj pa je pomembno za tiste, ki prihajajo iz jezikovno mešanih družin. Tisti res nimajo nobene priložnosti, da bi se izven šole naučili slovenščine. Slovenščina kot učni jezik, za dolgoročno ohranjanje slovenskega jezika in manjšine je neobhodno potrebna. Veliko je bilo govora o organizaciji podpore. Ob tako zapleteni situaciji bi bile potrebne tudi kakšne spremembe v šoli sami. Tudi kurikularne spremembe, o katerih je govoril g. Semolič, ki bi dale slovenski šoli učitelje slovenščine, vzgojitelje za slovenščino, itd. Navsezadnje razvijanje slovenskih govornih navad ni učenje, to je vzgoja.

Vlasta Polojaz

Zdi se mi neverjetno, da se sploh pogovarjamo o tem, da je slovenščina za slovenski jezik na slovenski šoli važna. Mislim, da je to tudi zelo zaskrbljujoče znamenje, ker je tako

samo po sebi umevno, a hkrati je tudi izredno važno. Večkrat stvari, ki so same po sebi umevne, jih pustimo ob strani in jih vzamemo v pretres, ko je že prepozno. Upam, da sedaj še ni prepozno in upam, da ne bo, kot je rekel g. Semolič, se vse zaključilo s to okroglo mizo in se ne bo nič spremenilo. Res je zadnji moment, da se išče pripomočke, da se ustavi trend, ki za slovensko šolo ni pozitiven. Ne mislim, da mora slovenska šola zapreti vrata in sprejemati le slovenske otroke. To ni več aktualno, današnja družba je popolnoma drugačna. Da je slovenska šola s slovenskim učnim jezikom in da se tega drži, to se mi zdi brez dvoma pravilno. Hkrati mislim, da je nevarnost, da pripisujemo šolski ustanovi odgovornost, ki je sama ne more imeti. Mislim, da je važno, da se s tem ukvarjajo tudi ostali, ki niso šolniki. Kolikor jaz vem, je razvoj slovenske šole v Benečiji in Romljanu popolnoma drugačen od tega, kar se je zgodilo na Tržaškem in Goriškem. Tam so sedaj dosegli dvojezično šolo, kar je velik napredek. Medtem ko mi, ki imamo slovensko šolo, če bomo prišli na dvojezično šolo, bo izguba! Važno je, da se zavedamo tega kar imamo, da jutri bomo vedeli, zakaj se jokati, če bo potrebno!

Pavel Fonda

Hvala predavateljem za sveže prispevke, ker Slovenci smo vajeni biti na okopih in tam nekaj togo ponavljati, kaj nam manjka, katere so naše pravice in katere krivice se nam dogajajo. Sedaj je vse postalo bolj dinamično, ker se je veliko stvari spremenilo. Mislim, da so predavanja izraz tega.

Zgleda, da je slovenska šola danes poklicana, da odgovarja ne samo na potrebe manjšine, tudi na porebe dela večine. Dodatna potreba, ki pade na slovensko šolo. Mislim, da je prav, da ima ta dodatna potreba odgovor, ki je tudi ekonomski. Ne gre za to, da plačaš eno in od-

neseš dva, kot v trgovini. Če italijanski Trst rabi določene usluge, je prav, da država, ustanove, poskrbijo za to tudi ekonomsko. Istočasno je potreba v širšem smislu. Če izhajamo iz enostavnega dejstva, da iz Ljubljane gredo štirje vlaki v München in dva na Dunaj, niti eden v Italijo. To pomeni, da je zid, 200 km še vedno prisoten, tudi ekonomsko, politično. Je interes Italije in Slovenije (danes sta obe v Evropi), da se ta zid premosti. Drobec v tej smeri je tudi funkcija, ki jo vrši slovenska šola, da ti stiki postanejo bolj mogoči. Ne bi smelo biti problemov, če bi se manjšina, šola kot institucija, lokalne ustanove zmenile. Tudi EU ima interes, da se ta zid predre in sredstva EU so lahko uporabljiva. Možnosti so.

Navezal bi se na besede Vlaste Polojaz, ko je omenila požig Narodnega doma kot simbolni element. Mislim, da lahko gledamo z drugega vidika. Tam je zgorela za Slovence prisotnost, ki je potem postala podtalna in skrita. Simbolno je bilo rečeno, vse, kar je slovenskega, se tu zažge in tega več ni. Za desetletje je uradno bilo tako. Ampak, lahko bi se mislilo v konceptu, ki je težje dojemljiv, a vendar močan, skupinskega psihizma. Za cel Trst je tam nekaj zgorelo. Italijani so tam zažgali tudi svoje slovenske korenine in je ta manko danes po sto letih prihaja na dan. Nezavedno tudi del Italijanov čuti potrebo, da zapolnijo praznino, ki je bila storjena njihovi predstavi mesta kot takega. Mesto pred prvo

svetovno vojno je bilo res multikulturno. Bila je ena posebnost. Danes je ena silnica reparativna v to smer. Je nekaj, kar opravičuje konkretno pomoč, da se ta spontano giba iz italijanske strani v iskanje integracije s slovenstvom. To se lahko uresniči in dobi podobo. Potrebno je, da se o tem razmišlja, ni nekaj avtomatskega, ampak je to neka kulturna pridobitev celotnega mesta nad razvojem zgodovinsko kulturnem na tem prostoru.

Vlasta Polojaz

Popolnoma se strinjam in kot smo enkrat že govorili s kolegi, sem tudi rekla, da si pričakujem in upam, da bom tudi doživela, da bo prišel tržaški župan pred Narodni dom, ko je meseca julija komemoracija požiga in bo izrazil svoje obžalovanje za vse, kar je bilo. Da bo rekel, kako se je moglo to zgoditi, kaj smo naredili in upajmo, da to se ne bo nikoli več ponovilo. Neki kolega me je vprašal, kaj mislim? Kaj pa če je tisti župan Slovenec? Rekla sem mu, da on govori zelo hipotetično, saj tržaški župan ne bo nikoli Slovenec. Ampak ko bi bil Slovenec, bi moral to vseeno narediti. V tistem momentu bi kot župan predstavljal prebivalstvo Trsta in nekaj takega, kjer se prizna, da se je zgodilo nekaj strašnega, ki nas je vse oškodovalo. To bi bilo zelo primerno. Upam, da se bo to zgodilo. Seveda, ne morem upati še drugih 30 let, a z županom, ki ga imamo, bo morda prišlo tudi do tega.

Andrej Štekar

Sem oče dveh otrok in tudi žena je Slovenka. Kot taki bi želeli, da otroci obiskujejo slovenske šole. Sem za to, da mora biti naša šola odprta in da lahko sprejemamo tudi otroke, ki prihajajo iz mešanih zakonov ali italijansko govorečih družin. Toda, moramo biti jasni. Prvi dan, ko otrok stopi v šolo, mora ravnatelj ali učitelj jasno povedati, da je to slovenska šola s slovenskim učnim jezikom. Nismo dvojezična! Tukaj smo večkrat

premalo jasni. Gotovo bi bilo to treba na novo poudarjati in osveščati ljudi. Razumeti moramo, da otrok, ki prihaja iz italijanskega okolja, ne zna slovensko. Dobro bi bilo, da se zahtevnost stopnjuje, na začetku se lahko tudi zapre eno oko, a postopoma moramo zahtevati, da otrok doseže neko znanje. Zlasti, ko marsikdo presopi na višjo šolo. Če veliko ljudi plačuje privatne angleške šole in tam mora doseči neko znanje, potemtako tudi pri nas mora doseči neko določeno znanje. Če otrok tega ne doseže, bo imel nizke ocene, popravne izpite. Lahko se mu tudi pove, da zaradi neznanja slovenščine mora ponavljati razred. Brez tragedije ali občutka krivde. Glede tega bi morali biti pozorni tudi ostali šolniki, ne le učitelj slovenščine. Ni prav, da se vsa odgovornost zvrne na ramena teh profesorjev.

Kar pa bi slovenska skupnost lahko pomagala tem staršem, je to, da bi se potem nudilo določeno izvenšolsko pomoč. Slovenci dobivamo kar nekaj denarja bodisi iz Italije kot iz Slovenije, del denarja bi se lahko porabilo za dodatne ure za starše. V prvi vrsti bi se morali tudi starši naučiti vsaj nekaj slovenščine. Lahko bi nudili strokovno usposobljene kadre, ki pomagajo učencem in staršem, da osvojijo določen nivo jezika.

Prej ste citirali kako se je počutil Boris Pahor, ko je prišel v šolo, ko ni obvladal italijanščin, češ da se podobno počutijo italijanski otroci.

Mislim, da ni bil pravi primer. Boris Pahor ni imel izbire, saj so bile slovenske šole prepovedane. Medtem, ko otroci, ki pridejo v slovensko šolo, lahko menjajo in izberejo italijansko.

Marijan Kravos

Prej sem povedal, da so okoliščine različne, a otrok sam ne izbira šole. Izbirajo starši. Če se utegnemo uživati v otrokova čustva, govorim iz izkušnje, saj sem se z učenci tudi pogovarjal, vam zagotavljam, da se ti otroci ne počutijo zelo dobro. Gre za posamezne primere, ne vsi. Imaš otroka, ki obiskuje že pet let slovensko šolo, čeprav smo starše že obvestili, da so težave v napredovanju jezika, pride k tebi in reče: ravnatelj, jaz ne razumem nič. Ti otroci so zelo iskreni in se ne počutijo dobro. Večkrat je treba delati s starši ali z družino.

Sara Brezigar

Kar smo sedaj slišali, je v mojih izkušnjah v raziskavi tipično razmišljanje staršev. Mislim, da popolnoma upravičeno. Dodala bi le, da se motimo pri dveh stvareh. Ena je, da razmišljamo, da enkrat do višje šole se mora otrok naučiti. Občutek imam, da je treba postaviti standarde prej. V dveh – treh razredih osnovne šole je treba otroka pripeljati do nivoja, da je primerljiv z drugimi. Ne pa, da ima celo šolsko obdobje občutek, da je najslabši, ima najslabše ocene in slovenščino še zasovraži. Prej smo tudi govorili o Benečiji. Precej me je presenetilo, ko sem se pogovarjala z bivšimi učenci šole v Špetru. V mislih imam dekle 19 let iz popolnoma italijanskega okolja. Nanjo sem slučajno naletela, pogovarjali sva se v slovenščini in nikoli ne bi rekla, da je iz italijanskega okolja. Govorila je perfektno slovenščino. Sedaj bo začela študirati književnost na filozofski fakulteti v Ljubljani. Z njo sem se vprašala: če v Benečiji, v Špetru, ko imaš tako sovražno okolje, ona nima možnosti uporabe slovenščine, so pa uspeli

ustvariti to zadevo, zakaj pa mi ne moremo na vseh drugih šolah s slovenskim učnim jezikom? Če to delajo po celi Evropi, zakaj mi ne? Mislim, da je le vprašanje pristopa in metodologije.

Vilma Purič

Rada bi poudarila dve stvari. Najprej potrebo naših šol po načrtovani politiki jezika, ki bi zajemala in povezovala vse stopnje šolanja, ki bi bila osnovana za določen čas in bi se prilagajala družbenim spremembam. Rada bi se dotaknila spetega in napetega binoma jezik – narod. Narod je danost, s katero otrok prihaja v šolo. Narodnost dobi od družine ali je svobodna odločitev posameznika. Šola narodnosti ne privzga ali prevzga. Drugače se res znajdemo kot Boris Pahor: pahnemo otroka v področje nelagodja.

Tega šolniki ne počnemo. Doživljanje naroda, odnos do naroda ni neka statična kategorija, ki je vedno enaka. Ampak neka gibljiva snov, ki se v času spreminja, ki je iz generacije v generacijo drugačna, ki je celo pri posamezniku v različnih življenjskih obdobjih drugačna. Ni nekega narodnega nadčutenja, ki ga učitelji iz sebe dajemo in nalagamo dijakom. O narodnosti v šoli ne govorimo? Seveda govorimo, a izhajamo iz otroka. Ozaveščamo v otroku njegov odnos do jezika in to je za nas tisto zlato zrno, na katerem delamo in gradimo. Vsak odnos do jezika, pa tudi če je najbolj banalen. Torej, se učim slovenščine, da si bom naročil kosilo v gostilni? Je za nas legitimiziran, vreden spoštovanja in poudarim še enkrat – zlato zrno.

Igor Kuret

Čestital bi za visoko kvalitetno predavanje. Pred leti sem poslušal podajanje situacije o stanju slovenskih šol v Trstu, to je lepa nadgradnja. Morda je to začetek ustvarjanja šolskega foruma, ki se bo ukvarjal s problematiko slovenske šole v zamejstvu, ki je zelo kompleksna in ne more biti rešena z enostavnimi pristopi. Zahteva strokovnost, ki je edina možna pot obenem pa oznanja svetlejšo prihodnost, kar pa ne pomeni, da so vsi problemi rešljivi takoj. Rad bi to podkrepil s pri-

povedjo. Nekdo je vprašal madžarskega skladatelja Zolana Kodalya, kdaj je najbolj primeren trenutek, da otroka postavimo v stik z glasbo. Hitro je odgovoril: devet mesecev pred rojstvom, nato pa se popravi: devet mesecev pred rojstvom mame. To pomeni, da vsi zarodki, ki se ustvarjajo, začetki poučevanja slovenščine na italijanskih šolah, vstop italijanskih otrok v slovenske šole, to so nov humus. Kot da na svojem vrtu zjutraj odkriješ, da je čez noč zraslo polje gob. Če jih ne poznam, jih bom pustil, da umrejo. Če se pa na gobe spoznam, jih bom začel gojiti. Govorili smo o trendih. Trend je tok. Reka Soča privabi vsako leto številne navdušence raftinga. Tisti, ki čolna ne znajo upravljati, uživajo, če se ne zaletijo v skalo. Če pa pride do nesreče, niso imeli od spusta nič dobrega. Trend je važna stvar, če smo dobri krmarji, imamo dobre vodiče, potem se nam ni treba bati ničesar. Hvala.

Peter Močnik

Marsikaj je že bilo povedanega. Nekaj misli za nadaljnje delo. Prvič je res, da ne moremo prepustiti samo učnemu ali vodstvenemu osebju šol, da izbira in odloča o strategiji slovenske šole v Italiji. To je zelo neprofesionalno in škodljivo. Če drži, kar smo danes slišali, da si mora za slovensko šolo prevzeti skrb celotna manjšina. Predvsem pri strateških, političnih izbirah ne more biti to prepuščeno

birokraciji ali šolskemu osebju. To je premalo. Šola je eden od stebrov, na katerih stoji naša narodnostna skupnost in zato si mora cela skupnost prizadevati, da rešuje njene probleme. Kako in s katerimi organi je stvar treznega razmisleka, v tem trenutku manjšina nima izvoljenih organov. Je pa tudi res, da v vseh modelih držav birokracijo vodi vlada, državo vodi parlament. Sta dva ločena organa, a med seboj tesno povezana. Ni pa eno in isto. Gledam iz vidika ne le učitelja, ampak tudi starša. Zato razumem diskutante, ki zahtevajo, da dobijo za svoje otroke kvaliteten pouk, na slovenski šoli jezikovni pouk pri vseh predmetih in zato mora biti osebje pravilno usposobljeno. Učitelji imamo iste probleme kot otroci, živimo v pretežno italijanskem okolju in zato potrebujemo pomoč. Ker poznam tudi italijanski sistem, bi morali biti včasih nekateri seminarji za izboljšanje poznavanja slovenskega jezika obvezni. Prepuščeni smo na milost in nemilost posameznika, kar ne pomaga kvaliteti šole. Po drugi strani razumem, da imamo ljudi, ki prihajajo iz raznih okolij. Če gre tu samo za pouk jezika, kdaj bomo doživeli to, kar se že doživlja na italijanski šoli v Trstu, pouk slovenskega jezika kot neobvezni jezik v obveznih šolah. Na koprskem tega problema nimajo. Vsi obvladajo toliko italijansko, da naročijo v gostilni kosilo v italijanščini. Zato ni potrebno, da naredim slovenski klasični licej. Izobrazba mora biti v skladu z nivojem šole. Res je tudi, da moramo paziti, saj prilivi niso vedno le pozitivni. Lahko so tudi negativni. Glejmo prilive v obveznih šolah in odlive na višjih srednjih. V Trstu je odliv na italijanske šole izredno nizek, priliv na obveznih je tudi nizek. V Gorici obratno: priliv visok na obveznih šolah, visok tudi odliv na italijanske višje šole. Ne samo na usmeritve kot je v Vidmu za agronomijo, ampak celo na italijanski licej, čeprav ima čisto slovenski pouk.

Lahko so različni trendi in vprašanja. Številke same na sebi ne povejo dostikrat vsega, včasih nas tudi zavedejo. Skratka, treba bo poglobiti in poenotiti strateške smernice, kajti slovenska šola ne more biti le šola, kjer se učiš slovenskega jezika. Mislim na intervju, ki ga je imel Sergij Pahor, ko je uvedel študijske dneve. Ravnateljica italijanske gimnazije v Kopru je rekla, pazite starši, ko pridete k nam: mi vzgajamo italijanske dijake. Slovenska šola vzgaja slovenske dijake. To ne pomeni posiljevati narodnost dijakom. Kot se je zgodilo v redkih primerih, da se moram pogajati, da bom povedal, da je Slovenija matična država slovenskega naroda in da je Zdravljica, katero bom naučil otroke, slovenska himna. Boris Pahor, ki je vse dni citiran, pravi, da ni dovolj jezik. Vzgaјati moraš tudi zavest. Vzgaјati, ne prisiljevati. Moraš pa jo ponuditi, potem vsakdo naredi, kar želi. Če moram dati informacijo, lahko tudi v italijanščini določenim staršem, vsaj kar se tiče končnega ocenjevanja, je legitimno. Dostikrat pa si prisiljen voditi sejo v italijanščini. To pa ni več legitimno, po moji oceni. Omenjen je bil model, ki ga imajo Nemci na Danskem, prvo leto ti dam vse, kar lahko, ampak po prvem letu tudi preverim, če si ali ne za tak način pouka. To se mi zdi popolnoma normalno in pravilno. To ne pomeni, da mečemo ljudi iz šole, moramo jamčiti tistim, ki obiskujejo to šolo, dobijo določen nivo

znanja jezika. Drugače se bomo pogajali za vsako stvar. Hvala.

Vlasta Polojaz

Strinjam se z g. Močnikom. Zakaj na Danskem je možno to, v Trstu pri nas pa ne? Tukaj bi se bilo treba zamisliti in spet bi pomislila na to, kar je bila naša preteklost in kar sem prej rekla. Mogoče stvar, da nas sedaj upoštevajo, ima tako emotiven odgovor v nas, da ne moremo drugače. Prav zaradi tega je brez dvoma potrebno, da se stvari oprimemo z različnih vidikov. Če problem šole obravnavamo samo kot problem šole, ga ne bomo rešili. Mislim, da se moramo vprašati zakaj Dancem uspe? In zakaj nam ne? Kaj nas tako pogojuje, da ne moremo jasno postaviti naših meja in reči: šola do tukaj je samo naša.

Sara Brezigar

Vzgajanje k neki narodni zavesti, vprašanje Zdravljice, Prešerna itd. Mislim, da obstajajo šole med nami, ki imajo to relativno dobro rešeno. Neka ravnateljica mi je razlagala, da se z vsakim od staršev, ki niso slovenskega porekla, usedejo in razložijo, da ne bo le poučevanje v slovenskem jeziku, ampak da bodo otroci spoznavali našo kulturo, naše vrednote, praznovali dan kulture.... Odkar delajo na tak način, nimajo več težav, ker so starši že vnaprej seznanjeni, da je to slovenska šola, ki pomeni nekaj več kot šola s slovenskim jezikom. Ko pa niso seznanjevali staršev, so bile večje težave in starši so se upirali. To je ena izmed dobrih praks, ki bi se lahko enostavno prenesle na druge šole in bi se problem marsikje enostavno rešil.

Breda Susič

Meni se zdi, da v vseh teh letih, ko obravnavamo na raznih forumih to problematiko, si skoraj vedno postavljamo ena in ista vprašanja. Jaz vidim zelo malo napredka. Vidim pa določene pojave do katerih prihaja sedaj, ko je prišla situacija

do take mere, da se uresničujejo določene zadeve glede standarda jezika, ki pada, da se otroci med seboj pogovarjajo v italijanščini, da prihaja do takih fenomenov, na katere še nismo bili navajeni. In sicer, da zamejske družine začnajo raje vpisovati svoje otroke v Slovenijo, da ohranijo določen standard. To ni več stvar nekaterih posameznikov, ampak zaradi tega izgubimo celo kak razred, kot sem slišala. Zdi se mi, da bi bilo nujno, da se začenja od besed preiti k dejanjem. Nekatere dobre prakse, ki jih nekateri uspešno uvajajo, bi bilo praktično uvajati povsod. Imam občutek, govorim kot starš, da raste nelagodje, ker očitno nekateri starši niso dovolj dobro poučeni, ko njihovi otroci obiskujejo slovenske vrtce ali šole. Ne vedo, kaj to pomeni, da morajo slediti otroku in iskati pomoč. Ni jim jasno, kot je bilo po udarjeno v referatu, kakšna velika vloga sloni na slovenskih društvih, okolje po šoli. Vseh teh informacij sistemsko ni, če se že toliko časa o tem pogovarjamo, zakaj ne udeležimo določenih stvari sistemsko? Ker manjka nek organ, nekdo ki bi odločal? Kje je problem? Dajmo si povedat in ukrepat. Bomo doživljali obraten fenomen, kar je bilo do sedaj, bo raslo navdušenje za slovensko šolo. Ko pride mama ali kolegica k meni in mi reče, da se je njen otrok naučil govoriti v slovenskem vrtcu italijansko, sem zgrožena! S tem nočem reči, da sem proti

temu zaradi osebnih izkušenj. Seveda sem, da se ta problem reši in da smo čimbolj odprti. A ne na račun kvalitete v slovenski šoli.

Tamara Petaros

Sem šolnica in mati otrok, ki obiskujejo vse stopnje naše slovenske šole: od vrtca do višje šole. Imam precejšen pregled nad situacijo. Moram reči, da kar smo danes slišali, je bilo v glavnem o šentjakovski šoli. Mogoče v drugih situacijah ni prav tako. Bi pa tudi odgovorila g. Semoliču, da ne moremo standardizirati zaradi tega, ker ima vsaka šola svojo karakteristiko. Doživela sem, da je večina sošolcev naših otrok Slovencev. So pa imeli po enega posameznika italijanske družine. Moramo priznati, da večina teh otrok so v resnici slovenskih korenin. To mi je večkrat potrjevala tudi ga. Duhovnik. To niso Italijani od ne vem kje, so ljudje od tukaj, a niso nikoli obiskovali slovenskih šol. Prinašajo s seboj nekaj, kar so imeli v družini, mogoče ne popolnoma in se tega zopet zavedajo. Kaj se dogaja v naši šoli? Vsi to sprejemamo odprtih rok in ne odklanjamo kot Danci, ker smo veseli, da se vse to vrača. Imam bratrance, ki so hodili v italijansko šolo, pa so starši Slovenci. Sedaj pa vpisujejo svoje otroke v slovenske šole. Če prihajajo iz takih družin, starši vedo, zakaj jih vpisujejo v slovensko šolo. Je pa drug problem, ki sem ga sama slišala v nekem uradu, zakaj so izbirali Šentjakovsko šolo? Mamice so se pogovarjale, da izberejo to šolo, ker je zelo lepa, preurejena, sosednja italijanska pa je v slabem stanju. Obstaja med italijanskim prebivalstvom tudi drugačen vzgib vpisa v slovensko šolo. Mi pa vemo, da bo otrok uspešen, bo bolje sprejemal tuje okolje, ko ničesar ne razume, če so starši z njim, če se z njim trudijo. Kako bo otrok italijanskih staršev se naučil brati v slovenščini, če ne bo imel podpore? Hočem reči, da je veliko problemov s katerimi se

moramo soočati in strinjam se, da je nujno potrebno postaviti nivo. Poučujem na višji šoli in opažam, da moramo otrokom pomagati priti do uspeha. Ne moremo zniževati nivoja znanja slovenščine v razredih in ker je nekdo iz italijanske družine sprejemati vse te napake. Kaj se je on od tega naučil? Z druge strani bi morali postaviti zahteve, ker bo otrok uspešnejši in bolj vesel, če bo dose gel, kar od njega zahtevamo. Je tudi za otroka dobro.

Po drugi strani ne moremo reči, da šola ne vzgaja. Vemo, da v današnji družbi veliko otrok potrebuje prav v šoli vzgojo in jo tam dobiva. Ne moremo si misliti, da ne bomo govorili o narodnosti, da ne bom jaz rekla, da je to naš največji slovenski pesnik. Ker jaz to čutim, ker kot učielj posredujem tudi s svojimi čustvi! Ne morem posredovati, kot da bi gledal nek dokumentarec po televiziji. Mislim, da to posreduješ, otroci pa bodo to prevzeli, odvisno od doma in okolja. Ne moremo si misliti, da tega v slovenski šoli ne bomo dajali. Koliko so naši slovenski otroci osiromašeni, če ne bodo tudi tega dobivali?! Tudi v tem se ne strinjam, da je treba to opustiti. Naj me sprejmejo kot tako; jaz jim bom posredovala, potem bodo pač izbirali. Ko bodo odrasli in bodo lahko to izbirali. Lahko povem še eno svojo izkušnjo. Zadnja dva letnika višje šole sem končala na mednarodni šoli United world college v Devinu. Moram reči, da je vse zelo multikultur-

no, je pa tudi res, da ko prideš še ne znaš jezika, imaš precej predmetov v angleščini. Imaš pa tudi določen čas, da se tega naučiš in če si sposoben, drugače pa si tudi tam končal. Tudi tam postavijo določen nivo. Z druge strani pa je moral vsak od nas prinesiti svojo kulturo, identiteto in narodnost. Vendar smo bili večji, vsak se je že nekje izoblikoval in je imel identiteto. Takrat lahko govorim o multikulturalnosti. Ne moreš pa tega zahtevati od majhnega otroka, njega moraš v to komaj vzgajati. Kaj bodo ti otroci? Anonimni?

Vlasta Polojaz

Mislim, da je profesorica govorila o svojem mnenju, ki je različno od tega, kar smo slišali prej. Je zelo zanimivo, ker bi morala vsa ta mnenja priti do izraza. Šolniki bi morali imeti možnost, da se o tem pogovarjajo in se pride do enega skupnega zaključka, kar se tiče nekaterih važnih stvari, kot je narodnost. Zdaj je pozno in sem hotela le reči, da je gospa povedala iz drugačnega zornega kota, a se mi zdi važno, da se to vzame v poštev in se pomisli, da bi imeli priložnost, da o tem govorijo.

Zlatka Obed

Hvala Bogu, da je prišlo do te poglobljene razprave. Moja izkušnja je, da delam v Burlu in presenetilo me je, ko je zdravnica treh otrok re-

kla, da je vpisala vse tri v slovensko šolo. Bila sem prijazno presenečen! Zakaj, sem vprašala? Ker imam veliko zaupanje v slovensko šolo, mi je odgovorila. Zaupanje, da se bodo učiteljice, šola, da so si ga prislužili z našo kulturo, napredkom in utrditvijo vrednot in njihove etike. Ta etika Slovencev je šla čez meje in srce, da so to zaupanje v vrednote. Rekli ste, kako jim je uspelo na Danskem, tu pa ne. Mislim, da je prišlo do cunamija, ker je veliko Istranov. V Burlu se govori veliko več slovensko kot pred desetimi leti. Sedaj pa je zelo razvito samospoštovanje, ki se izraža v vsakodnevnem veselju. Vesela novica, da so slovenske šole kvalitetne, vredne zaupanja, važna je vaša stroka, da ste prisotni v šoli. So določene osebe z ranami, ki se sedaj ozdravljajo. Događa se novo rojstvo!

FOTOKRONIKA

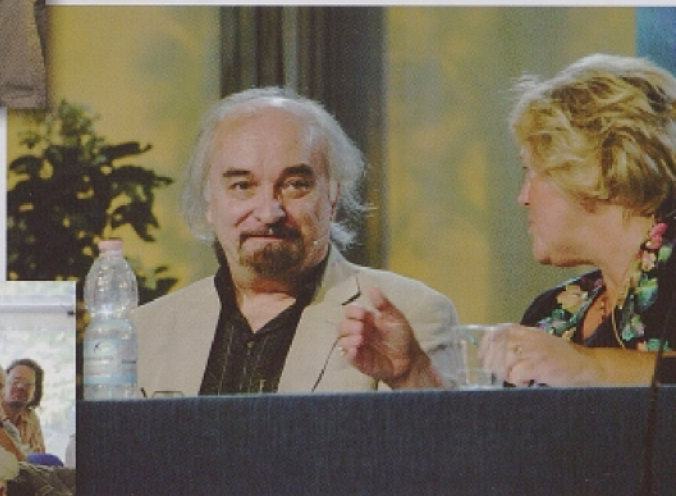
Drage 2013

Foto: Peter Cvelbar, Danijel Devetak in Miloš Pahor

V prvi vrsti gostje občinski odbornik Edi Kraus, senatorka Tamara Blažina, predsednik SSO Drago Štoka in Janez Povše.

Zgoraj: Slovenski ambasador v Rimu Iztok Mirošič.
Spodaj: pisatelj Evald Flisar in Maja Lapornik.

Občinstvo med posegom pisatelja Borisa Pahorja.

Levo: knjižna razstava.
Spodaj: nadškof Alojzij Uran med somaševalcema Edijem Kovačem in Brankom Cestnikom.

Predavatelj Branko Cestnik in moderatorka Jadranka Čergol.

Zgoraj: v vrsti za »skavtsko«
Desno: predavatelj Aleš Maver in moderator Ivo Jevnikar.

Mojca Polona Vaupotič

Ivana Kobilca skozi paleto življenja in dela (3. del)

Po dvoletnem bivanju v Parizu, se je Ivana Kobilca vrnila v Ljubljano, od koder je pošiljala slike na razstave v Künstlerhaus na Dunaj, v Prago, v Regensburg, v München in v Berlin. V poletnem času, ki ga je preživljala pri Staretovih, na gradu Kolovcu pri Ljubljani, je po dveh slikarskih študijah izdelala podobo Vedeževalke. Pri tem delu se je vrnila k poudarjeni figuralni kompoziciji v prvem planu, nemir sončne svetlobe pa je izrinila skoraj povsem v ozadje. Pariška šola ji je namreč nekoliko sprostila čopič, s katerim je poslej v barvi z večjo potezo modelirala figure: pri tem pa je iluzija materialne strukture postala nekoliko oslABLJENA, saj je povečala moč barve, ki se razteza na večjih ploskvah ter izžareva zgovoren žar.

Leta 1894 so bile njene slike razstavljene v Pragi in v Dresdnu, sama pa je odšla za nekaj mesecev v Firence, kjer si je sprostila ter hkrati napolnila dušo ob ogledovanju umetnin. Zaradi materine bolezni se je predčasno vrnila domov in tako je le iz Ljubljane uspela »skočiti« na krajše slikarske izlete, kjer je risala motive domačih gradov. Okoli leta 1895 je nastal njen prvi Avtoportret, ki ga je skupaj s portretno študijo mlade Parižanke poslala na razstavo v Budimpešto. Prav ta Avtoportret pa je cesar Franc Jožef želel odkupiti za budipeštansko galerijo, a ker ni bil na prodaj, je odkupil zgolj Parižanko.

Na povabilo sarajevskih prijateljev se je leta 1897 Ivana Kobilca preselila v Sarajevo, predvsem z namenom, da bi izdelala portret nadškofa dr. Josipa Stadlerja. V Sarajevu je ostala celih osem let. Stanovanje in atelje je dobila brezplačno v Deželnem muzeju, prav tako pa si je hitro našla slikarsko družčino, predvsem med nemškimi in avstrijskimi slikarji, ki jih je vlada povabila v tedaj na novo pridobljeno deželo. Med njimi so bili nemški slikar Ewald Arndt-Čeplin (Vater Arndt), njegov brat W. Leo Arndt ter Dunajčan Max Liebenwein. Ivana Kobilca so tam klicali Alter Ivan. Še v decembru istega leta je že omenjenemu nadškofu naslikala portret, ki mu ga je po njegovi težki bolezni, v imenu katoliških Slovencev in v spomin na ozdravitev izročil arhitekt Josip Vancaš. Kobilca je v tistem času prav tako pristopila k umetniškemu klubu »Sarajevci« (»Sarajevski slikarski klub«), ki ga je ustanovil Ewald Arndt-Čeplin. Prav z njim je Kobilca tudi sicer precej potovala in ustvarjala po Nemčiji.

Kobilčina »bosanska dela« so precej izrazita, a včasih bolj kompromisna, kar je pri slikarju, ki mora izvrševati naročila, precej razumljiva stvar. Ob tem se vračajo spomini na vse njene že preživete razvojne faze, ki se odražajo v njeni zrelejši in tehtnejši formi. Kobilca je ves čas veliko študirala; v Bosni je ustvarjala tipe z narodopisnim zanimanjem, slike običajev, pa tudi cerkvene dekoracije.

Vedeževalka (levo) in prvi avtoportret iz leta 1895 (desno).

Tukaj se je celo prvič lotila monumentalne kompozicije v fresko tehniki. Po naročilu škofa Stadlerja je naslikala dve freski v jezuitski cerkvi sv. Cirila in Metoda. Za njeno dotedanje ustvarjanje je bilo slikanje cerkva

zelo tuje in se ga ni lotila s posebnim veseljem, saj jo je na nek način omejevalo v njeni slikarski svobodi. Naslikala pa je predvsem veliko portretov, kjer ji je koristilo njeno preteklo znanje. Ob koncu bosanskega obdobja je bila usmerjena k svetlejšim barvam, saj je dajala prednost fino niansiranim ženskim portretom, večinoma v povezavi s cvetjem. S tem ji je uspelo doseči zelo pristne »ženske« ter rafinirane efekte.

V marcu leta 1899 je umetnica izdelala Portret škofa Strossmayerja, ki ga je naročil župan Ivan Hribar za novo dvorano v ljubljanskem Mestnem domu. Slika je bila po nastanku razstavljena tudi v izložbi trgovine Kollman, na Mestnem trgu v Ljubljani.

Poleg oljnih slik s folklorno žanrsko tematiko, je slikarka v Sarajevu naredila precej ilustracij iz bosanskega življenja za enciklopedijo Österreichisch-Ungarische Monarchie im Wort und Bild. V zvezku Bosnien und Hercegovina, ki je izšel

na Dunaju leta 1901, so štiri njene ilustracije: Ženski kostumi, Obisk pri muslimanski otročnici, Muslimansko snubljenje in Muslimansko nevesto zagrnejo v tančico. Isto leto je Sarajevski klub na Dunaju izdal tudi Slikarsko mapo, v kateri so prav tako reproducirana tri slikarkina dela: Mohamedanski deček iz Sarajeva, Študija glave Mohamedanca ter Gosja pastirica. Reprodukije njenih sarajevskih del pa so prav tako izhajale v ljubljanskem Slovanu, med leti 1902 in 1908.

Po dveh letih je Ivana Kobilca končala tudi alegorično slikarsko kompozicijo Slovenija se klanja Ljubljani. Slika je bila širši javnosti na ogled v veliki dvorani Mestnega doma v Ljubljani. Revija Dom in svet je slikarkino snov pozdravil, saj se je po vsebini dvigala nad njenimi običajnimi krajinskimi deli, le Rihard Jakopič mu je nasprotoval z ugotovitvijo, da je alegorija že preživeta snov in da je sedaj že »zasijalo novo sonce«.

Bosanski guslar (spodaj); Slovenija se klanja Ljubljani (zgoraj).

Njeno zadnje sarajevsko delo je bila freska za evangeličansko cerkev, Krisus na Oljski gori, saj se je za tem, zaradi materine boleznj spet vrnila v Ljubljano.

Po ponovnem krajšem postanku v Ljubljani leta 1906, kjer se ni našla v zaposlitvi na Višji dekliški šoli, se je podala v Berlin, kamor jo je pritegnila stara sarajevska družina. Berlinska doba, ki je pri slikarki trajala od leta 1906 do 1914 je prinesla nadaljevanje v smislu njenih zadnjih bosanskih del. Kobilca je tedaj slikala večinoma portrete in cvetlična tihožitja ter vanje vložila vso subtilnost svojega predmetnega pojmovanja in finese dozorele slikarske tehnike. V portretih je sicer mogoče opaziti nekaj vpliva nemškega realističnega pojmovanja, ki včasih rodi zelo kozmopolitanska, a tudi nekoliko bolj pusta dela. Pravo polje Kobilčinega slikarskega izražanja pa tvorijo v tistem času vendarle cvetlična tihožitja. V njih namreč umetnica ustvarja neskončno skalo barvnih in karakternih emocij, od najnežnejšega šopka pomladnih cvetov, pa vse do košatih poletnih rož ter jesenskih krizantem.

Zaradi prve svetovne vojne, se je Ivana Kobilca dokončno vrnila domov. Stanovala je pri sestri Mariji na Francovem (danes Cankarjevem) nabrežju, na vratih pa je namesto vizitke imela kopijo slike nizozemske slikarke Rachele Ruyscheve – Šopek rož s kobilico na cvetu. Žive-la je v bolj odmaknjenem svetu, med številnimi spomini in spominki, ki jih je prinesla s potovanj in med slikami, od katerih se je težko ločevala. Z domačimi slikarji tokrat ni bila preveč povezana, dragi gost ji je bil le umetnostni zgodovinar Stanko Vurnik, kateremu je pripovedovala svoje spomine, on pa jih je leta 1923 objavil v Zborniku za umetnostno zgodovino. Na njegovo vprašanje, zakaj ni več slišati o njej in zakaj

Zgoraj: Rachel Ruysch, Šopek s kobilco (detajl). Spodaj z leve: Mira Pintar, Ivan Hribar in Mirte v vazi.

se je tako odtujila umetniškemu svetu, je slikarka odgovorila: »Danes so na površju mladi, kubisti, futuristi, ki imajo veliko trobento v rokah. Kaj bi se jaz mešala v to gnečo s svojimi tihožitji, ki niso nič futuristična? Naj se le pošteno zrevolucirajo kujoni, saj smo se mi tudi«.

Leta 1920 je slikarka postala redna članica Narodne galerije v Ljubljani, dve leti kasneje pa je pristopila še k Združenju jugoslovanskih umetnikov. V tem, svojem zadnjem ljubljanskem obdobju je naslikala največ tihožitij, nekaj žanrskih podob in portrete ljubljanskih znancev. Za družino Kessler, pri katerih je bila včasih tudi gostja je naredila največ portretov; med drugim Ani, ženo Otona Župančiča, pesnikov portret ter Mici Kessler, rojeno Čop.

Sredi svojega ustvarjanja je leta 1926 Ivana Kobilca, le nekaj tednov pred svojo petinšestdesetletnico, v rodni Ljubljani, po težki operaciji umrla. Slikarka žal nikoli ni imela sreče, da bi živela »v samem središču«, kjer bi bila deležna velikih umetniških obratov, saj bi se le na ta način lahko pridružila trenutnemu burnemu slikarskemu dogajanju ter dosegla renome takšnih slikark, ki so spremljale npr. francoske impresioniste. Njeno delo ima večjo osebno distinkcijo, saj se ne utaplja ne v dogodkih in ne v času, kot pri mnogih drugih ustvarjalcih. Kobilca je namreč v svoj poklic doprinesla vso imenitnost starega meščanstva in se je kot soustvarjalka in prijateljica izbranih evropskih duhov, z vsemi problemi v umetnosti ukvarjala in jih reševala sama, s svojim delom. Temu morda manjka le nek zanos bojovite pristašice revolucionarnih struj; vendar pa njena dela posedujejo finese, ki izvirajo iz čistega notranjega življenja prave slovenske umetnice.

(konec)

Mira Cencič

Duhovniki v tomajski fari (III. del)

Prosvetljske reforme tega časa so vplivale tudi na spremembo cerkvene organizacije. Število cerkva je upadlo tudi v tomajski fari. Nekatere so bile porušene ali so propadle, iz velike tomajske fare je nastajalo več manjših samostojnih duhovnij. Najprej so oddaljeni kraji dobili svojega rezidenčnega kaplana, kasneje pa so postale samostojne župnije. Ta proces je trajal od leta 1762, ko je Repentabor postal kaplanija (in leta 1856 župnija), do leta 1947, ko so Dutovlje, Skopo in Kopriva postale samostojne župnije. Od takrat tomajska fara obsega vasi Tomaj, Križ, Šepulje, obe Brdi, Utovlje in Kazlje.

Anton Filip Dujmich je prišel v Tomaj iz Jelšan leta 1774 in tu deloval do leta 1821, torej 47 let. Umril je 28. marca 1821 star 80 let. Pokopan je za župno cerkvijo. Dujmich je cerkvi zapustil denar za novi glavni oltar in izrecno si je prizadeval za obnovo šole ter povečanje šolskega obiska.

Jožef Crobath (1758-1830), prej župnik na Premu, je bil v Tomaju od leta 1821 do 1830, torej 9 let. Umril je star 72 let. Znaša njegova prizadevanja za reden šolski obisk, kar razberemo iz njegovih nedeljskih pridig. V času njegovega delovanja so na tomajski šoli začeli poučevati učitelji laiki.

Anton Ukmar, Smolnikarjev iz Koprive, se je rodil 5. maja 1796. Umril je v Tomaju 2. februarja 1877. Ukmar je prvi poznani tomajski župnik iz domače fare, kjer je deloval polnih 46 let (1831-77), hkrati je bil tudi častni korar - kanonik in dekanjski šolski nadzornik. Kot dekanjski šolski nadzornik z odlično opravljenim pedagoškim tečajem je skrbel za šolski obisk. S peticijami se je zavzemal za uveljavljanje slovenskega jezika in javno

podpiral kulturno in narodno-obrambno delovanje. Poskrbel je, da so v njegovi rojstni vasi dobili rezidenčnega kaplana, ki je začel tudi s poukom.

Leta 1836 je povečal in obnovil župnišče, nasadil je veliko trt na cerkveni zemlji, postavil kamnit oltar v župni cerkvi. V času njegovega delovanja je Tomaj postal sedež dekanije in Ukmar je bil njen prvi dekan (1864). Leta 1873 je postal vitez Franc Jožefovega reda. Leto po slovesni zlati maši se je preselil v Tabor in zapuščen umrl star 81 let. Pokopan je pod lopo v Britofu.

Urban Golmajer (1820-1905) je bil župnik v Tomaju v letih od 1876 do 1894. Hkrati je bil tudi dekan in tržaški kanonik. Bil je v sorodstvu z goriškim nadškofom Andrejem Gollmayerjem iz Radovljice, Matijom Čopom in pesnikom Francetom Prešernom. Po mašniškem posvečenju leta 1847 ga je tržaški škof poslal za kaplana v Roč v Istro. Zbiral je otroke, jih brezplačno poučeval in vzgajal v verskem in narodnem duhu. Trudil se je za gospodarski dvig, se zavzemal za pogozdovanje in učil kmete sadjarstva, sviloreje in čebelarstva. V revolucionarnem letu 1848 je nasprotoval priključitvi Istre Italiji, zato ga je Garibaldijev odbor obsodil na smrt, a nanj niso upali postaviti roke. Leta 1855 je kolera pobrala desetino njegovih faranov in se lotila tudi njega.

Leta 1877 ga je škof Dobrila poslal v Tomaj. Tu je nadaljeval z delom na vseh področjih. Obnovil je tomajsko farno cerkev in postavil novo prižnico. Da bi pomagal kmetom, je ustanovil Kraško vinarsko zadrugo in dal posaditi velik vinograd. Že leta 1877 je kupil razvaline starega tabora, da bi postavil samostansko poslopje za zavod šolskih sester. Uspel je, toda ne takoj. Stavbo

Levo: župnik Anton Ukmar. (Fotografija v župnišču v Tomaju).
Zgoraj: župnišče v Tomaju pred letom 1836.
Desno: Urban Golmajer.

Samostan. (Razglednica, osebna last)

so začeli zidati leta 1894, prve šolske sestre so prišle iz Maribora v Tomaju leta 1898.

Bil je izredno strog in zelo pobožen, nastopal je proti plesu, pri srcu mu je bila verska in moralna vzgoja mladine. Za svoje zasluge je bil odlikovan z naslovom častnega konzistorialnega svetnika in častnega kanonika stolnega kapitlja ter z viteškim redom Franca Jožefa I. stopnje.

V vasi so se ohranili spomini, kako je ob nedeljah pred litanijami jahal na belem konju do Dutovelj. Dosti je mislil na smrt, kupil si je krsto, ki ga je na farovškem hodniku kar deset let spominjala na odhod v večnost. Njegova želja, da bi bil pokopan ob farni cerkvi, je povzročila v vasi burne razprave. Zmagali so njegovi zagovorniki in pokopan je v Tomaju za farno cerkvijo.

Matija Sila, rojen 17. februarja 1840 v Povirju, je imel še dva brata duhovnika. Kot kaplan je služboval v Dekanih, kot učitelj v Voloskem pri Opatiji, nato kot kaplan na Opčinah in pri Sv. Jakobu v Trstu, kot župnik pa v Rodiku in na Repentabru. V Tomaj je prišel leta 1894.

Matija Sila je bil župnik in dekan, častni kanonik tržaškega kapitlja, vitez Franc Jožefovega reda, avtor knjige Zgodovina Trsta in okolice, številnih člankov ter priložnostnih pesmi. Kot župnik na Repentabru je bil Matija Sila naročen na 19 časopisov in revij. Bil je učen mož in njegova zasluga je, da se je ohranila marsikatera arheološka najdba iz tomajskega gradišča. V Tomaju je ustanovil Hranilnico in posojilnico ter bralno in pevsko društvo. Srečko Kosovel ga v svojih pismih večkrat omenja kot prijetnega sogovornika. Gospod kanonik je bil goreč domoljub, ni se mogel sprijazniti s tem, da je Italija zasedla naše kraje, negodoval in zmerjal je kar s prižnice. Mladi kaplan ga je v strahu opozarjal tako, da je začel ob kritičnih točkah močno kašljati. Dne 26. oktobra 1924 je imel biserno mašo. Peli so mu pevci pod vodstvom Antona Kosovela. Zadnjič je maševal za božič leta 1924, umrl pa je 7. aprila 1925, star 85 let, v Tomaju. Na pogrebu sta spregovorila tudi tržaška politika in odvetnika Edvard Slavik v imenu političnega društva Edinost ter Ivan Marija Čok. Njegov nagrobnik stoji na Žegnu.

Albin Kjuder, rojen leta 1893 v Dutovljah, je prestopal v Tomaju zlo dveh totalitarnih režimov. Slovesno so ga umestili v Tomaju na praznik sv. Petra in Pavla leta 1924. V zvoniku se je oglasilo potrkanje na avstrijske jeklenke, ker zvonov ni bilo. V Tomaju je služboval od leta 1924 do 1967, torej kar 43 let.

Kot tomajski župnik je bil ves čas tudi dekan tomajske dekanije. Leta 1955 je bil imenovan za prelata. V letih 1955-61 je bil apostolski delegat za jugoslovanski del tržaško-koprske škofije, v letih 1961-64 pa apostolski administrator slovenskega dela tržaško-koprske škofije.

Tudi Albin Kjuder je bil izredno delaven. Uredil je cerkveni trg, stopnišče na Tabor, dal poslikati cerkev, popravil zvonik, ustanovil dragoceno župnijsko knjižnico, uredil župnijski arhiv. V času njegovega župnikovanja leta 1949 se je zaradi strele podrl zvonik v Britofu,

Župnik in publicist Matija Sila.
(Fotografija v župnišču v Tomaju).
Desno: biserna maša gospoda Matije Sila leta 1924. (Osebna last)

zaradi poškodb ob obstreljevanju z granatami pa je v velikem naliwu padel še zvonik farne cerkve. Oba zvonika je v izredno težkih razmerah z veliko požrtvovalnostjo župljanov za silo pokrpal, da sta lahko cerkvi spet služili svojemu namenu.

Nekaj časa je vodil cerkveni pevski zbor, bil predsednik Prosvetnega društva Tomaj in organizator Dekliške zveze in Marijine družbe za dekleta ter ustanovitelj več cerkvenih bratovščin.

Pod fašizmom je deloval v tajni krščansko-socialni narodno-obrambni organizaciji za ohranitev narodnih pravic, bil član Vrhovnega sveta te organizacije in odgovorno izvajal njene naloge v svoji župniji. Zbiral je mlade fante, jih domoljubno vzgajal in skrbel za njihovo šolanje v semenišču. V času njegovega službovanja je bilo v fari pet novomašnikov.

Vodil je orglarske in zborovodske tečaje, da bi se slovenska pesem ohranila vsaj v cerkvi, širil je slovenske knjige med ljudmi, med nemško okupacijo večkrat posredoval pri vojaških voditeljih, da ni prišlo do še hujšega nasilja.

Ves čas je zbiral gradivo za zgodovino Primorske in zapustil celo zakladnico zapisov.

Zaradi svojega narodnega in verskega delovanja je bil preganjan pod fašizmom in komunizmom. Pod fašizmom je bil večkrat zaslišan in za kratek čas zaprt, nemški vojaki so mu večkrat pregledali župnišče, naperili vanj samokres in ga za kratek čas skupaj s 30 vaščani zaprli v tržaški zapor Coroneo, pod komunizmom pa se je moral skoraj za 2 leti umakniti iz javnega življenja v župnišče in ni smel opravljati svojega

Župnik Albin Kjuder. (Fotografija, osebna last).

poklica. Umrl je leta 1967 in pokopan je na tomajskem pokopališču.

Hermenegild Srebrnič, Bric po rodu, je bil v Tomaju v letih 1967-80. Njegova skrb je bila farna cerkev. V času njegovega delovanja so odstranili s farne cerkve kamnito streho, ki je že več let delala preglavice, in jo prekrili z modernimi kritinami. Z velikim trudom v času, ko je primanjkovalo denarja in gradbenega materiala, mu je uspelo dozidati zvoniku piramido, ki pa še zdaleč ni tako ponosna kot prvotna. Preuredil je župnišče, vendar je, žal, pri tem zanemaril skrb za farno knjižnico, ki je bila v tistem času odpeljana v semenišče v Vipavo.

Ivan Furlan, ki je nasledil gospoda Cirila Ceja, ki je bil župnik v Tomaju le 2 leti, je bil v Tomaju od leta 1982 do 2006, kar 24 let. Čakala ga je težka naloga, saj so bile nekatere podružnične cerkve skoraj ruševine. Razmere so se spremenile, odnos oblasti do cerkve se je nekoliko

izboljšal, upadla pa je skrb faranov za lastna svetišča. Kljub temu mu je uspelo obnoviti šepuljsko cerkev sv. Antona in kriško cerkev svetega Križa, tomajsko britovsko cerkev Matere Božje in avbersko cerkev. Veliko truda je vložil tudi v obnovo in vzdrževanje župnišča.

Sedanjemu gospodu Vasji Kečojeviču je ostala najtežja naloga, okrepiti vernost, uspeti s prenovo vere in seveda vzdrževati številne stare cerkve tomajske fare.

Povzetek

Če kratko povzamemo, dobimo naslednjo sliko. Od kdaj je bilo tu cerkveno središče, ne vemo. Prvi duhovnik je omenjen leta 1272 in nato je omenjenih skupno 10 plebanov.

Farne meje so bile postavljene leta 1316. Velika tomajska župnija je nekdanj segala do štjaške, kopenske, openske in povirske župnije. Zato so tomajski župniki imeli tudi po štiri pomočnike¹. Leta 1462 je Tomaj postal župnija, takrat je izgubil Sežano in Šmarje.

Redni farni zapisi se vodijo od leta 1624. Od takrat je bilo v Tomaju 12 župnikov, 8 župnih upraviteljev in 112 kaplanov. Od konca 18. do srede 20. stoletja se je njeno ozemlje manjšalo s ustanavljanjem novih župnij. (Repentabor, Avber, Dutovlje, Skopo, Kopriva).

Tomajski župniki so bili v večini noma na tej župniji dolgo dobo: Eggh 51 let, Ukmar 45, Kjuder 43, Klapše 40, Dujmich 31, Sila 29, Furlan 24, Garzarolli 21, Golmajer 18, Galus 17, Srebrnič 13, Slokovič 12, Križaj 11 let. Nekateri tomajski župniki so bili visoki cerkveni funkcionarji: protonotarji, kanoniki, vsi do uki-

¹ Osebnega kaplana (capellanus domesticus), dva kaplana obhodnika in kaplana bratovščine sv. rožnega venca (rosarianus). Dolgo dobo je bil kaplan rosarianus ali domesticus tudi ludi magister, učitelj in organist.

Obhodnika sta imela na skrbi podružnice. V njih so imeli le zaobljubljene maše ob delavnikih in maše za praznik patronov. Ob nedeljah je redno vsa fara hodila k maši in h krščanskemu nauku v farno cerkev.

Najprej je zmanjkal kaplan rosarianus. Jožef II. je namreč leta 1789 bratovščino sv. rožnega venca prepovedal in v šolo so stopili svetni učitelji ali domači kaplani. Ko pa so se v prvi polovici 19. stoletja proti letu 1850 podružnice vedno bolj osamosvajale, so dobivale svoje stalne v kraju nameščene duhovnike, kaplane. Za njihove potrebe so ob podružničnih cerkvah zidali kaplanije. Dva kaplana sta bila v Tomaju še do leta 1844. Ko pa postane tudi drugi kaplan nepotreben, imamo v Tomaju od leta 1844 do 1927 le po enega kaplana, župnikovega pomočnika. Po tem letu je župnik z manjšimi presledki sam upravljal vso župnijo in nekaj kaplanij, danes pa upravlja tomajski župnik kar tri župnije.

nitve tomajske dekanije tudi dekani; nekateri so bili iz plemiških družin: de Goppo, de Pari, pl. Garzarolli, baron Eggh; mnogi pomembni kulturni in narodni delavci: Klapše, Sila, Ukmar, Kjuder. Od narodnega prebujenja dalje so bili zelo dejavni na narodnem kulturnem in gospodarskem področju. Zaslužni so za ustanovitev osnovnega šolstva, Prosvetnega društva, Hranilnice in posojilnice, Vinarskega društva in samostana šolskih sester. Za svoje zasluge na gospodarskem in kulturnem področju so kar štirje dobili visoka cesarska odlikovanja (Klapše, Ukmar, Golmajer in Sila).

Tomaj kot stara pražupnija in središče obsežne župnije je skrbel za duhovniški naraščaj. Doslej je iz tomajske fare znanih kar precej duhovnikov, Tomaj jih je dal najmanj 15, Križ 7, Utovlje 4, Dobravlje 5, Kazlje 6, Šepulje 2. V Tomaju so bili 3 Šonci, 3 Škrlji, 3 Černeti in 2 Rožeta, v Dobravljah 4 Grmeki, v Križu 4 Macaroli in 3 Starci. Deset izmed teh duhovnikov je bilo rojenih med letom 1650 in 1700. Prvi je omenjen leta 1586 Janez Černe, zadnji pa je Oskar Škerlj, rojen 1952.

Iz sedanje dutovske fare pa je število manjše: Dutovlje 3, Kopriva 5, Kreplje 3, Krajna vas 1. Iz dutovske fare deluje še en duhovnik, in sicer Bojan Ravbar.

Vloga in delovanje duhovnikov sta se skozi zgodovinski čas močno spreminjala.

Iz skromnih podatkov, ki so nam znani od 13. do 17. stoletja, razberemo krizo katoliške Cerkve in splošno zmedo v 15. stoletju: razne cerkvene homatije, medsebojna obračunavanja in boj cerkvene in posvetne oblasti za prevlado.

Obdobje po reformaciji je čas cerkvene obnove, duhovnega življenja in zidave ter obnove cerkva.

V času preporoda in razsvetljenstva izstopa skrb duhovnikov za narodno-buditeljsko delo, za gospodarski in kulturni napredek in zlasti za razvoj podeželskega narodnega šolstva. V času zatiranja narodnih pravic pa je značilno narodno-obrambno delovanje v javnih in tajnih organizacijah, ki se kaže v skrbi za slovensko knjigo, za slovensko šolstvo, za razvoj hranilnic in

Gospod Kjuder kot apostolski administrator slovenskega dela tržaško-kopske škofije na pogrebu gospoda Henrika Šonca. (Fotografija, osebna last)

posojilnic, vinorejskih društev in prosvetno kulturnega delovanja.

Način delovanja se je prilagajal razmeram. Zatiiranje slovenske Cerkve in preganjanje duhovnikov v času fašizma je spodbujalo duhovnike za tajno delovanje v organizacijah in prikrito narodno delovanje v cerkvenih društvih in bratovščinah. V času komunizma pa je bilo njihovo delovanje ovirano, umakniti so se morali iz šole in vsega javnega življenja, cerkveni obredi so lahko potekali le v cerkvi pod stalnim nadzorom obveščevalnih služb.

Sprememba družbene ureditve pred nekaj desetletji pa jim ni vrnila njihove vloge in njihovega ugleda. Njihovo delo se omejuje na verske obrede, učenje krščanskega nauka, ki je še vedno le v župnišču, in vzdrževanje in popraviljanje zanemarjenih več stoletij starih cerkva in drugih cerkvenih stavb. Zaradi pomanjkanja duhovnikov morajo opravljati dušnopastirsko delo v več župnijah. Njihovega dela ne ovirajo zakoni in predpisi, temveč sekularizacija javnega življenja in vsiljevanje liberalnega življenjskega sloga in ideologije.

(konec)

VIRI

Documenti raccolti e pubblicati in occasione di collocazione di busti enei sulla facciata del Duomo di Trieste in onore di Enea Silvio Piccolomini vescovo di Trieste poi papa Pio II, di Andrea Rapicio vescovo di Trieste, consigliere imperiale e di Rinaldo Scarlichio vescovo di Trieste, luogotenente dell'Austria interiore, Trst 1862.

Kidrič Franc, *Zgodovina slovenskega slovstva*, Ljubljana 1938.

Kjuder Albin, *Tomaj, Zgodovinska zrna. 1. knjiga*, rokopis, Župnišče Tomaj.

Kjuder Albin, *Zgodovinski mozaik Primorske. Tomaj 1956-1960*, tipkopis, Župnišče Tomaj.

Kjuder Albin, *Tomaj, Knjiga 2*, rokopis, Župnišče Tomaj.

Kjuder Albin, *Kronika*, rokopis, Župnišče Tomaj.

Klapše Pavel Francišek, *Synopsis catechetica*, Ljubljana 1743.

Osebnosti, Ljubljana 2008.

Sila Matija, *Trst in okolica. Zgodovinska slika*, Trst 1882.

Primorski slovenski biografski leksikon, Gorica 1974-1994.

Valvasor Janez Vajkard, *Die Ehre des Hertzogthums Cra-*
in, Ljubljana 1689.

SPOMIN NA VILJA STEGUJA

Krajevna in vaška skupnost Prem, župnija sv. Helene, Društvo za ohranjanje krajevine zgodovine iz Ilirske Bistrice in Društvo 2000 so 23. avgusta posvetili Premsko srečanje 2013 spominu na domačina, duhovnika, misleca, pesnika in prevajalca Vilija Steguja.

Stegu se je rodil 29. novembra 1943 na Premu in bil posvečen v duhovnika leta 1969. Po službovanju v različnih župnijah na Primorskem je v letih 1975-89 delal pri Slovenski misiji v Ingolstadtu na Bavarskem (za Slovence v bamberski nadškofiji ter v škofijah Eichstätt in Regensburg). Umrl je doma 26. septembra 1989.

V grajskih prostorih sta bila najprej simpozij Društva 2000 o njegovem življenju in delu ter kulturni spored. Na voljo so bile tri nove publikacije: zgoščenka Vili Stegu, Razprave, članki, misli in dnevniki; spominski album Iz zemlje tvoje so kali pognale, Zapisi sorodnikov, prijateljev in znancev ob 70. obletnici rojstva in 24. obletnici smrti Vilija Steguja, ki ga je uredil Pavle Bratina, ter knjiga Krogi njegovega bivanja, Ob sedemdeseti obletnici rojstva in štiriindvajseti obletnici smrti Vilija Steguja, duhovnika, pesnika, misleca in prevajalca 1943-1989-2013, ki jo je ravno tako uredil Pavle Bratina.

Pod zvonikom župnijske cerkve je nato koprski škof Jurij Bizjak blagoslovil spominsko ploščo, nakar je v cerkvi vodil somaševanje.

65. MARIJANSKI SHOD NA OPČINAH

Na Opčinah so imeli 8. septembra tržaški slovenski verniki 65. Marijanski shod. Letos je procesijo in somaševanje vodil novomašnik Klemen Zalar. Ob njem je bilo še osem duhovnikov, pridigal pa je škofov vikar za Slovence župnik Tone Bedenčič.

Tudi tokrat so v lepem številu sodelovali skavtinje in skavti, narodne noše, redovnice, s petjem pa združeni zbor Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, ki ga je ob orgelski spremljavi Tomaža Simčiča vodil Edi Race.

Kulturne in prijateljske vezi

Tuhinjski prosvetni delavci v Argentini.

V mesecu avgustu so pri Slovencih v Argentini gostovali člani Kulturnega društva Tuhinj. To je eno izmed najstarejših društev na področju kulture v občini Kamnik. Lani je obhajalo 60-letnico.

Srečanje je nastalo na podlagi lepih osebnih stikov, ki so se spletli ob vsakoletnih potovanjih skupine RAST v Slovenijo in turnej gledališke skupine Našega doma ter Mešanega pevskega zbora San Justo.

Za gostovanje v Argentini so izbrali veseloigro Kje je meja? kamniškega rojaka Josipa Ogrinca, ki jo je s pesmimi dopolnil Marijan Belina. Igro je režiral Uroš Bajde. V izvedbo igre je vpletel še skupino otrok s starimi igrami, pesmijo in plesom ob spremljavi harmonikarja. Dogajanje je postavljeno ob mejo med domačijami sosedov. Vsebina je še vedno aktualna: pohlepnost, prepir, nesporazumi in na koncu ljubezen, ki postavi ponovno vse na pravo mesto.

Skupina je gostovala od 2. do 21. avgusta. Nastanjena je bila pri slovenskih družinah sanhuškega okraja. Z veseloigro se je predstavila najprej v Našem domu San Justo, nato v Hladnikovem domu v Slovenski vasi, na Slovenski pristavi v Castelarju in v Slovenskem domu v Mendozi. Povsod je žela veliko uspeha in so jo prisrčno sprejeli. Udeležila se je vrste slovenskih prireditev organizirane skupnosti in pa slovenskega vsakoletnega romanja k lurški Materi Božji v Santos Lugares. V turističnem delu obiska pa si je ogledala slapove Iguazú, Mendozo, Colonio v Urugvaju, spoznala je argentinsko pampo ter lepote in zanimivosti Buenos Airesa.

Prešernova šola na Pristavi

Na Slovenski pristavi v Castelarju (Buenos Aires) so 24. avgusta praznovali 60. obletnico Prešernove šole. Za to priložnost so izdali zloženko, ki dopolnjuje brošuro, izdano ob 50-letnici tega slovenskega osnovnošolskega tečaja. Slavnost se je pričela ob 20. uri v polni dvorani. Zvrstili so se pozdravi voditeljice Prešernove šole Nadice Kopač Grohar, predsednika Slovenske pristave Andreja Goloba, šolske referentke Zedinjene Slovenije Alenke Prijatelj ter ravnateljice Srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka Nede Vesel Dolenc.

Sledil je slavnostni govor Francija Markeža, brata pokojne ustanoviteljice Prešernove šole Mije Markež. Orisal je začetke in delovanje sobotne slovenske šole ter lik gdč. Mije, ki se je zelo žrtvovala za šolo in vzgojo otrok v zvestobi slovenstvu. Nato so učenci podali nekaj njenih misli o pesniku Francetu Prešernu, recitali Vrbo in zapeli tri pesmi. Dekliški zbor Aluminé pa je večglasno zapel Vrbo v verziji, ki jo je skomponiral in populariziral Vlado Kreslin.

Sledila je podelitev posebnega priznanja bratu ustanoviteljice Prešernove šole

Zgoraj: sedanji učenci Prešernove šole med slovesno akademijo.
Spodaj: nastopajoči v otroški igri Čudežna srajca (foto Urška Makovec).

Franciju Markežu ter priznanj voditeljicam in dolgoletnim učiteljicam. Počlašene in obdarovane so bile tudi sedanje učne moči.

Na vrsto je nato prišla otroška igra Čudežna srajca Leopolda Suhodolčana v režiji Dominika Oblaka, pri kateri je nastopalo 17 igralcev – sedanjih in nekdanih učencev.

Po končanem kulturnem programu je na Pristavi sledila zakuska, ob kateri je bila priložnost za prijeten pogovor in obujanje spominov. Na ogled je bila tudi razstava fotografij o učiteljih in učencih Prešernove šole v teku let.

Jože Martin Rožanec

OKRUŠKI

Pri Založništvu tržaškega tiska je po šestih letih izšla nova pesniška zbirka pesnika in publicista Aceta Mermolje. Čeprav je avtor šele po izidu dopolnil 62. leto, v njej obravnava zlasti starost, smrt, bolezni, spomine na ljubezen. »Morda sem se naveličal,« pravi o pesnjenju, ki da prinaša duši precej sitnosti.

MIHA OBIT NA ČELU NOVEGA MATAJURJA

Avgusta je od Jole Namor prevzel odgovorno uredništvo tednika Novi Matajur iz Čedadu član uredništva in predsednik Zadruga Novi Matajur, sicer pa tudi pesnik in prevajalec Michele (Miha) Obič. Namorjeva je časopis vodila 30 let.

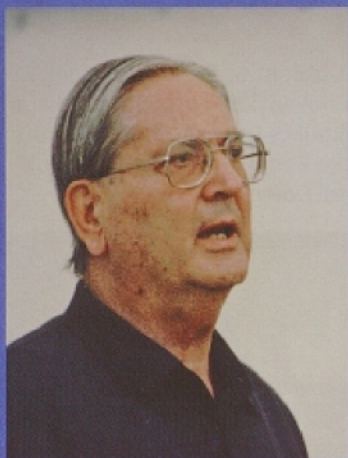
UMRL JE KAREL BRIŠNIK

V Ljubljani je 25. avgusta umrl dolgoletni član igrskega ansambla Lutkovnega gledališča, dramski igralec Karel Brišnik. Rodil se je 6. oktobra 1948. Njegov mentor je bil Ivan Mrak, s katerim je imel zaradi njegove svojske težke stike, vendar je pomembno oživiljal njegovea dramska besedila. Po diplomu je delal v Primorskem dramskem gledališču v Novi Gorici in v mariborski Drami. Pisal je tudi pesmi in pravljice za otroke, v Lutkovnem gledališču pa je poleg svojega osnovnega poklica deloval tudi kot režiser, dramaturg in avtor besedil. Pogosto je nastopal na Radiu Slovenija z interpretacijo poezije in nastopi v radijskih igrah.

UMRL JE CIRIL BERGLES

Dne 25. avgusta je preminil pesnik, esejist in prevajalec, šolnik Ciril Bergles. Rodil se je 18. julija 1934 na Repčah pri Grosuplju. Prvo izmed 17 pesniških zbirk je izdal šele ob srečanju z Abrahamom. V poeziji je izražal tudi homoerotične in bogoiskateljske težnje. S prevodi in antologijami pa je slovenski javnosti predstavil celo vrsto španskih, južnoameriških in baskovskih pesnikov.

Leta 1990 je pri založbi Aleph v Ljubljani predstavil pesniško ustvarjalnost Slovencev po svetu v knjigi To drevo na tujem raste, Antologija slovenskega zdamskega pesništva zadnjih štiridesetih let.

UMRL JE DR. JANEZ ZDEŠAR

V Celju, kjer je od leta 2008 živel v Domu sv. Jožefa, je 19. septembra umrl duhovnik in pričevalec dr. Janez Zdešar. Rodil se je 19. maja 1926 v Ljubljani, kjer je obiskoval klasično gimnazijo, dokler ni mladoleten leta 1943 stopil med domobrance. Iz Vetrinja je bil vrnjen v Teharje, od koder je 21. junija 1945 pobegnil. Bil je v znani skupini enajstih, izmed katerih so se rešili le štirje. O trpljenju v taborišču in pobegu je napisal dramatične spomine, ki so dolgo veljali za izgubljene, objavljeni pa so bili leta 1990 v Ljubljani.

Po ilegalnem umiku v Avstrijo le naslednje leto maturiral v taborišču Peggez-Lienz, nato se je vpisal v ljubljansko bogoslovje v begunstvu, a že novembra 1949 začel študirati na Gregorijani v Rimu kot gojenec Germanika. V Rimu je bil leta 1952 posvečen v duhovnika, leta 1955 pa je doktoriral. V letih 1956–58 je bil kaplan v Wolfsbergu na Koroškem, na željo ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana pa je leta 1958 nastopil službo v Zahodno Nemčiji kot prvi duhovnik za slovenske delavce, ki so se takrat tam množično zaposlovali. Delal je v Essnu, Oberhausnu in od leta 1961 do upokojitve leta 1993 v Münchnu, kjer je leta 1995 postal delegat slovenskih izseljenskih duhovnikov v Evropi. Rad pa je obiskoval tudi Slovence na Koroškem in Primorskem. Leta 1974 je predaval na študijskih dnevih v Dragi.

Rajni Zdešar je bil ves povojni čas glasnik krščanske ljubezni, slovenstva, demokracije in sprave.

POKLON TOMAJU IN OKOLICI

Docentka za didaktiko Pedagoške fakultete v Ljubljani v pokoju in zaslužni visokošolski učitelj Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem v Kopru dr. Mira Cencič (Tomaj, 1934) iz Šempetra pri Gorici se ob poklicnem delu že dolgo ukvarja tudi s strokovnimi in zgodovinskimi raziskavami. O šolstvu in vzgoji je napisala devet samostojnih del (tri v soavtorstvu), ostale knjige pa je posvetila primorski zgodovini: organizaciji TIGR, Ivanu Rudolfu, Črnim bratom, beneškim čedermacem. Znani sta nadalje njena antologija Primorske pesmi rodoljubja in tigrovskega upora in pa obsežna študija Primorska sredina v premežu bratomorne vojne.

V okviru letošnjega praznovanja velikega šmarna na Repentabru je bila 13. avgusta na sporedu krstna predstavitev njene nove, obsežne knjige Življenje na Krasu v preteklosti. Izdala jo je v samozaložbi in vanjo strnila dolgoletne raziskave o rojstnem Tomaju in njegovi okolici. Knjiga obsega 13 poglavij, ki predstavljajo kraško pokrajino, Tomaj in okoliške vasi ne glede na državno mejo, njihovo prebivalstvo in gospodarske značilnosti, upravno razdelitev, preteklost od prazgodovine do danes s posebnim poglavjem o žalostnih straneh preteklosti od naravnih nesreč do vojn in vsakovrstnega nasilja, nadalje šolsko, cerkveno in kulturno življenje, na koncu pa še razvoj narodnega gibanja od preporoda do samostojne Slovenije.

Mira Cencič

ŽIVLJENJE NA KRASU
V PRETEKLOSTI

ULICA IVANA TRINKA

Čedajska občinska uprava je držala besedo, ki jo je dal župan Stefano Balloch ob 150-letnici rojstva duhovnika, kulturnega in narodnega delavca msgr. Ivana Trinka na Dnevu emigranta. Ulico IX agosta sredi Čedadu, kjer stoji sedež Kulturnega društva Ivan Trinko, je poimenovala po »očetu Beneških Slovencev« in sredi avgusta postavila tudi ulične table z njegovim imenom.

UMRL JE KIPAR JANEZ BOLJKA

V Ljubljani je 20. avgusta umrl kipar, slikar in grafik Janez Boljka. Veljal je za predstavnika nadrealističnega kiparstva. Rodil se je 21. junija 1931 v Subotici v Srbiji, po vojni pa se je njegova družina naselila v Ljubljani, kjer je leta 1956 diplomiral na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje. Ustvarjal je najprej z varjenjem kosov odpadnega železa, pozneje v bronu. Leta 1988 je prejel Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Stalni razstavi njegovih del sta v Galeriji Božidar Jakac v Kostanjevici na Krki in v Arboretumu Volčji potok. Njegovi kipi živali, slovenskih kulturnih mož, večnega popotnika - Ribničana idr. so na ogled v številnih javnih prostorih, z oblikovalcem Miljenkom Liculom pa je tudi soustvaril slovenske plati evrskih kovancev.

Umrl je slikar in pisatelj Božidar Kramolc

V Torontu v Kanadi je 3. septembra umrl slikar, pesnik in pisatelj Božidar (Ted) Kramolc. Rodil se je 27. marca 1922 v Podgori pri Šentvidu nad Ljubljano v družini znanega koroškega skladatelja in zbiralca ljudskega blaga Luke Kramolca. V Ljubljani je dovršil realko, nato se je vpisal na arhitekturo, ob tem pa obiskoval privatne šole slikarjev in kiparjev Jakca, Šviglja, Sternena in Goršeta. Italijani so ga dvakrat internirali v Gonars. Prvo razstavo je imel o božiču 1944 v Kosovem salonu v Ljubljani.

Ob koncu vojne se je z bratom Nikolajem umaknil na Koroško. V begunskem taborišču v Špitalu je poučeval na gimnaziji. Leta 1946 je tam izdal tudi svoje Pravljice, ki jih je sam ilustriral. Leta 1948 se je z bratom izselil v Kanado. Eno leto je moral delati na železnici, leta 1951 pa je diplomiral na Ontario College of Art v Torontu. V znanem arhitekturnem biroju je nato dolgo oblikoval notranjo opremo. Ob tem je risal in slikal, v zdomskem tisku, zlasti v reviji Meddobje, pa objavljал pesmi, prozo in ilustracije. Izbor njegove kratke proze Podobe iz arhivov je izšel v Ljubljani leta 1992. Tam so nato izšli še njegova romana Potica za navadni dan (1997) in Tango v svilenih coklah (2002) ter zbirka kratke proze Sol v grlu (2008).

Po skupinskih in samostojnih razstavah v Kanadi in ZDA je prvič ponovno razstavljal v Sloveniji leta 1990. Leta 2001 so njegova dela velikopotezno predstavili v Celju, Ajdovščini in Slovenj Gradcu. Vmes in pozneje so bile še druge razstave, na primer risb iz Gonarsa, ki je bila pred dvema letoma na ogled tudi v Galeriji Ars v Gorici. Takrat je tudi prišel v mesto ob Soči. To je nameraval storiti tudi letos, a ga je smrt prehitela. Ob začetku Kogojevih dnevvov so namreč 6. septembra predstavili izbor njegovih del v Galeriji Rika Debenjaka v Kanalu ob Soči, 30. septembra pa so ga ponudili na ogled še v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

Božidar Kramolc je leta 2011 poklonil izbor svojih slik Koroški galeriji likovnih umetnosti (Ravne na Koroškem), risb pa Pilonovi galeriji (Ajdovščina).

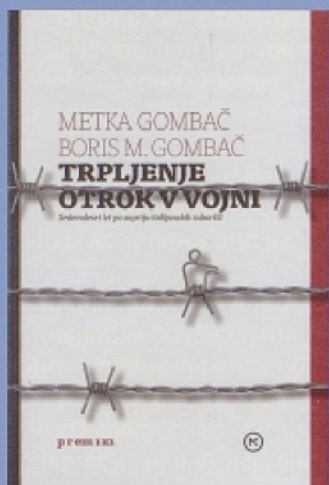
Avtoportret (detajl)

TRPLJENJE OTROK V VOJNI

Zgodovinarja mag. Metka in dr. Boris M. Gombač iz Ljubljane sta v zbirki založbe Mladinska knjiga Premiki in v sodelovanju z Arhivom Republike Slovenije izdala knjigo Trpljenje otrok v vojni, Sedemdeset let po zaprtju italijanskih taborišč. Krstna predstavitev je bila 6. septembra v ljubljanski knjigarni Konzorcij.

Tako v Italiji kot v Sloveniji se je zadnja leta povečalo zanimanje za interniranje v italijanska fašistična taborišča. K temu je pripomogla tudi razstava o trpljenju otrok Ko je umrl moj oče, ki sta jo omenjena avtorja pripravila skupno z ravnateljem Posoškega središča za zgodovinske in družbene raziskave in dokumentacijo Leopoldo Gasparini iz Gradišča prof. Dariom Mattiussijem. Nastala je na podlagi risb in spisov, ki so jih nekateri preživeli otroci pripravili spomladi 1944 v partizanskih šolah na Notranjskem in Dolenjskem, ohranili pa so se v Arhivu Republike Slovenije. Od leta 2005 je razstava obiskala številne kraje v Italiji, Sloveniji, Avstriji, Hrvaški in Srbiji. V več izdajah in ponatisih je izšel tudi bogat razstavni katalog.

Knjiga Trpljenje otrok v vojni to problematiko strokovno uokvirja v prostor in čas, razstavo in katalog pa nadgrajuje s tem, da objavlja intervjuje, ki sta jih Metka in Boris Gombač imela v letih 2009-12 z nekaterimi preživeli avtorji razstavljenih risb in spisov. Pričevanja o trpljenju med vojno, a tudi po njej, seveda nudijo iztočnice za razmišljanje o številnih žgočih vidikih tako preteklosti kot sedanjosti.

POLITIKA NA LEPAKIH

V dvorani Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani so 19. septembra odprli razstavo Slovensko samostojno politično nastopanje v Italiji skozi volilne plakate. Ob gostitelju sta jo pripravila Krožek Anton Gregorčič iz Gorice in Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček iz Trsta.

Na ogled so dali izbor lepakov, ki jih je v zadnjih desetletjih v javnosti izobesila Slovenska skupnost ob svojih kongresih, med volilnimi kampanjami in ob pomembnejših dogodkih ali obletnicah.

O tem, kar lepaki simbolizirajo, pa je bil govor ob okrogli mizi, ki sta jo za Svetovni slovenski kongres uvedla predsednik Boris Pleskovič in Sonja Avguštin, vodil pa pobudnik razstave Julijan Čavdek. Spregovorili so časnikar Ivo Jevnikar, nekdanji dolgoletni deželni svetovalec Slovenske skupnosti Drago Štoka in sedanji deželni svetovalec SSK Igor Gabrovec.

26. KRAŠKA OH CET

V občini Repentabor je bila v drugi polovici avgusta 26. Kraška ohcet. V nedeljo, 25. avgusta, jo je kronala poroka med Nežo Milič in Jernejem Kapunom v Marijinem svetišču na Tabru sredi kakih 500 udeležencev v ljudskih nošah. Pobuda, za katero skrbijo Zadruga Naš Kras in Kulturno društvo Kraški dom iz Repna ter Občina Repentabor, je tudi letos obsegala številne prireditve in je priklicala ogromno obiskovalcev.

JANKO PREMRL - VOJKO V ITALIJANŠČINI

Na knjižnem sejmu Festivalletteratura v Mantovi je bila 8. septembra krstna predstavitev italijanskega prevoda spominov soproge Borisa Pahorja Radoslave Premrl na brata, primorskega partizanskega narodnega heroja Janka Premrla - Vojka (1920–43), v kateri so zabeleženi tudi trpljenje njegove zavedne družine v Vipavski dolini in sploh Primorčev pod fašizmom in med vojno ter sumi glede nejasnih okoliščin bratove smrti. Gre za knjigo Moj brat Janko - Vojko, ki je izšla leta 1992 pri Slovenski matici v Ljubljani, še pred tem pa je njena vsebina v nadaljevanjih izhajala v reviji Zaliv.

Italijanski prevod, za katerega je napisal predgovor Boris Pahor, je pripravila Martina Clerici. Pod naslovom Un eroe in famiglia, Mio fratello Janko-Vojko je izšla v Portogruaru pri založbi Nuovadimensione.

SLOVENC V ADELAJDI

Slovenska skupnost v Adelajdi v južni Avstraliji je izgubila stalno prisotnost slovenskega duhovnika. Zaradi zdravstvenih težav jo je moral po 33 letih zapustiti frančiškan p. Janez Tretjak, ki se je vrnil v domovino. Spričo pomanjkanja duhovnikov je slovenska frančiškanska provinca sv. Križa, ki skrbi tudi za Slovence v Avstraliji, sklenila, da okrepi postojanko v Melbournu, kjer se bo p. Cirilu Božiču in laiški misijonarki Mariji Anžič pridružil p. David Šrumpf. Zadnjih 12 let je delal na Kostanjenici (oz. na Kapeli) pri Novi Gorici, kjer je bil gvardijan in nekaj časa tudi župnik. Pred tem je med izseljenci že 8 let služboval v Lemonu v ZDA, sicer pa je zadnja leta pomagal tudi Slovincem v Gorici z nedeljskim maševanjem na Travniku.

Iz Melbournu bo en pater po nekaj dni dvakrat na mesec pastoralno delal v Adelajdi. Tam so Slovenci pod vodstvom p. Tretjaka leta 1982 postavili cerkev sv. Družine begunke in dom za slovenski misijon. Zgradbi bodo frančiškani verjetno komu dali delno v najem ali souporabo.

Umrl je John Earle

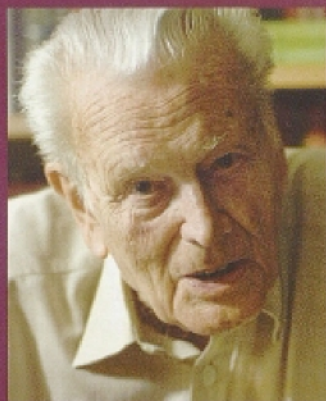
V Trstu živeči angleški časnikar in vojni veteran John Earle se je v četrtek, 19. septembra, po krajši bolezni tiho poslovil.

Rodil se je 30. januarja 1921 v kraju Crowborough v Angliji. Kot študent se je leta 1940 prijavil v vojsko in služil v Afriki. Pri El Alameinu je bil ranjen, nato je v Kairu stopil v Upravo za posebne operacije (SOE) in bil kot kapetan dvakrat poslan v Srbijo, Črno Goro in Bosno. Zadnje dni vojne in še leto za tem pa je bil obveščevalni oficir v Trstu. Leta 1947 je doštudiral moderne jezike v Cambridgeu, nato pa se je kot časnikar zaposlil pri agenciji Reuters. Bil je dopisnik iz Bonna in Beograda, vodja zunanjepolitičnega uredništva v Londonu, dopisnik iz Rima, na koncu pa dopisnik dnevnika The Times iz Rima.

V Trstu je živel od leta 1986, ko se je po upokojitvi naselil v mestu, kjer je tik po vojni spoznal svojo bodočo ženo. Odlično je govoril italijansko, srbsko in slovensko ter se zelo zanimal za življenje naše skupnosti.

Earle je pri nas znan predvsem po svoji knjigi o »primorskih padalcih«, ki je izšla v angleščini leta 2005, nato leta 2008 v italijanskem prevodu, leta 2009 pa pri naši Mladiki v slovenskem prevodu Nataše Stanič z naslovom Cena domoljubja. Že pred tem je o njih in sorodnih temah napisal nekaj člankov tudi za našo revijo. Da bi spomin in zgled primorskih padalcev ostala živa, je leta 1998 dal pobudo za spominske svečanosti, ki se okoli 11. novembra vsako leto odvijajo v Škrbini pri Komnu pred spominsko ploščo, ki so jo padalcem postavili njihovi preživeli soborci in prekomorci. Na vseh dosedanjih 15 svečanostih je v slovenščini govoril tudi sam.

Rajni Earle je napisal tudi angleško pisane vojne spomine Od Nila do Donave (Mladika, Trst 2010), za tisk pa je pripravljena še njegova angleško pisana zbirka zgodovinskih in biografskih skic o Trstu, ki jo je ponudil v objavo Mladiki.

NAŠE SOLE

V šolskem letu 2013/14 se je v dvojezični šolski center v Špetru vpisalo 262 učencev in dijakov (83 v vrtec, 129 v osnovno šolo in 50 v srednjo šolo).

Na Goriškem je v slovenskih šolah skupno 1.578 učencev in dijakov (450 v vrtcih, 582 v osnovnih šolah, 296 v srednjih šolah in 250 na višjih srednjih šolah).

Na Tržaškem so v slovenskih šolah skupno 2.504 učenci in dijaki (635 v vrtcih, 914 v osnovnih šolah, 456 v srednjih šolah in 499 v višjih srednjih šolah).

Skupno 4.344.

ZLATI JUBILEJ ŽUPNIJE V HAMILTONU

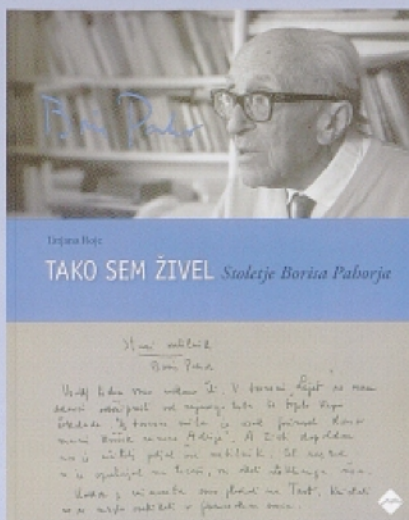
V Hamiltonu v Kanadi so 22. septembra začeli s praznovanjem 50. obletnice slovenske župnije sv. Gregorija Velikega, ki jo vodijo salezijanci. Vrh bo doseglo prihodnje leto.

Somaševanje, pri katerem se je zbralo 450 ljudi, je vodil murskosobotski škof Peter Štumpf, ki je v vodstvu Cerkve na Slovenskem odgovoren tudi za rojake po svetu. Srečanje se je nadaljevalo s kosilom v dvorani. Nato so imeli kulturni program. Zapela sta mešani in moški zbor. Škof je spregovoril o pomenu duhovnih poklicev. Župniku Dragu Gačniku so podelili plaketo ob 10-letnici delovanja v župniji. Pozdravili sta še Magdalena Razpotnik v imenu Slovenskega koordinacijskega odbora Niagara in odpravnica poslov na slovenskem veleposlaništvu v Ottawa Irena Gril.

Slovenska društva iz južnega Ontaria so imela že 23. junija pod pokroviteljstvom omenjenega koordinacijskega odbora svoj 24. Slovenski dan. Tokrat ga je gostilo Slovensko kulturno društvo Sava v Breslavu, prihodnje leto pa bo jubilejni Slovenski dan povezan z zlatim jubilejem župnije sv. Gregorija Velikega v Hamiltonu.

Škof Štumpf, ki se je med Slovenci v Kanadi zadržal dva tedna, je obiskal tudi slovenski župniji, ki ju v Torontu vodijo lazaristi. Pri Mariji Pomagaj je maševal 27. septembra, ko se je zvečer udeležil tudi koncerta, ki ga je imel Komorni zbor Megaron iz Ljubljane pod vodstvom Damijana Močnika in dirigentke Martine Batič v okviru svoje turneje po Kanadi in ZDA. Pri Brezmadežni pa je za kakih 500 vernikov maševal 29. septembra. Obiskal je še nekaj slovenskih postojank.

Pahorjeva stoletnica

Av gust je bil v marsičem v znamenju stoletnice rojstva tržaškega pisatelja prof. Borisa Pahorja. Vseh srečanj in pobud, ki so nastali ob jubileju, sploh ni mogoče naštet.

Na sam rojstni dan je Cankarjeva založba v Ljubljani predstavila obsežen zbornik, ki ga je pripravila prof. Tatjana Rojc pod naslovom *Tako sem živel, Stoletje Borisa Pahorja*. V razkošni knjigi, ki vsebuje tudi veliko dokumentarnih fotografij in doku-

mentov, se sprehodimo skozi Pahorjevo življenje in ustvarjanje od rojstva do današnjih dni s pomočjo treh zvrsti besedila. Temelj je Pahorjevo avtobiografsko pripovedovanje iz niza pogovorov, ki jih je Rojčeva pred leti posnela za Radio Trst A. Posamezni dogodki in doživetja so podkrepljeni ali dopolnjeni z odlomki iz Pahorjevih del, vse skupaj pa spretno povezuje Rojčeva s svojo spremno besedo in pojasnili.

Založba je zbornik pospremila še s faksimiliranim ponatisom znamenite »sinje knjige« Borisa Pahorja in Alojza Rebule Edvard Kocbek pričevalec našega časa iz leta 1975 ter dodatkom iz kasnejšega Zaliva Po nevihti.

Istega dne je bila javna počastitev pisatelja Pahorja v ljubljanski Drami. Neposredno jo je prenašala televizija.

Še veliko obsežnejši je bil kulturni večer, ki so ga Pahorju posvetili Slovensko stalno gledališče, Svet slovenskih organizacij, Slovenska kulturno gospodarska zveza, Občina Trst in Pokrajina Trst 29. avgusta v tržaškem Kulturnem domu.

V sejni dvorani tržaške občine pa je župan Roberto Cosolini že 23. avgusta slovesno vročil jubilantu visoko občinsko priznanje.

PLESTIŠČA

V Plestiščih v Karnajski dolini je župan Tipane in predsednik kulturnega društva ter zbora Naše vasi Elio Berra 24. avgusta predstavil dve zgoščenki, ki sta ju izdala društvo in zbor: Plestišča, ke smo poznali - Platischis da non dimenticare. Na njih je zbral pesmi, molitve, pripovedi in pričevanja v domačem narečju, ki so jih v preteklih desetletjih posneli Pavle Merku, Radio Koper in on sam.

50-LETNICA ŽUPNIJE MAČKOLJE

V Mačkoljah v občini Dolina so 25. avgusta praznovali 50-letnico župnije. Po daljši začasni cerkveni ureditvi (pred vojno je vas sodila v župnijo Osp, takot zaselka Štramar in Korošci v občini Milje) je bila ustanovljena 25. julija 1963. Slovesno bogoslužje je z župnijskim upraviteljem Metodrom Lampetom daroval upokojeni ljubljanski nadškof Alojz Uran. Izšla pa je tudi brošura s podatki o župniji. Besedilo je prispevala Ljuba Smotlak, fotografije pa Aljoša Novak.

NOVE DUHOVNIŠKE MOČI

Ob letošnjem novomašniku Klemen Zalarju je slovenske duhovniške vrste v tržaški škofiji v zadnjih mesecih okrepil upokojeni ljubljanski nadškof Alojz Uran, ki se je začasno naselil v Zavodu šolskih sester pri Sv. Ivanu v Trstu in rad priskoči na pomoč, kjer je potreba. V slovenskem dušnem pastirstvu v skladu z možnostmi pomaga tudi rektor semenišča Redemptoris Mater msgr. Janez Oberstar iz ljubljanske nadškofije. Še pred tem je prevzel župnijo Prosek na Celjskem rojeni dolgoletni misijonar in bolnišniški duhovnik Mihael Palfi.

Iz koprške škofije pa je v zadnjem obdobju prišel pomagat v slovensko dušno pastirstvo goriške nadškofije msgr. Renato Podbersič, ki se je naselil v Sovodnjah.

DOKONČNO SLOVO OD ŽUPNIJE SV. LOVRENCA V CLEVELANDU

Poleti se je končala zgodba druge najstarejše slovenske župnije v Clevelandu v ZDA. Župnijo sv. Lovrenca, ki je bila ustanovljena leta 1901 in v kateri je povojna leta preživel ljubljanski škof Gregorij Rožman, so že pred časom ukinili, zdaj pa njene nepremičnine prodali. Izkupiček so dodelili benediktinski skupnosti, ki je pomagala pri poslovanju župnije v zadnjih letih, skladu za pomoč župnijam v finančnih težavah in slovenski župniji Marije Vnebozete (217.000 dolarjev), v katero se je vključilo lepo število družin iz župnije sv. Lovrenca.

Ob tej župniji povezuje Slovence v »ameriški Ljubljani« le še župnija sv. Vida.

ROMANJI V MIDLAND IN FRANK

Kanadski Slovenci so 7. septembra opravili že 65. romanje v Midland ob zalivu Georgian Bay na južni strani Huronskega jezera. Tam se spominjajo kanadskih mučencev, pripadniki povojne politične emigracije pa se spominjajo slovenskih žrtev revolucije. Program, ki ga je pripravilo društvo Tabor iz Toronta, se je začel pri spominskem križu. V angleščini in slovenščini je govoril Peter Urbanc. Nato so sledili križev pot, maša v cerkvi kanadskih mučencev in litanije Matere božje. Dne 25. avgusta pa so imeli Slovenci iz Clevelanda tradicionalno romanje k Žalostni Materi Božji v mestecu Frank v Ohio. Namesto obolelega upokojenega pomožnega škofa Edvarda Pevca je maševal urednik Družine iz Ljubljane Franci Petrič, ki je bil ravno na obisku v Clevelandu.

600-LETNICA KONTOVELA

Od 27. do 30. julija so na Kontovelu z vrsto pobud praznovali 600-letnico sklepa tržaške občine o ustanovitvi te slovenske vasi na kraškem robu s čudovitim pogledom na morje. Med udeleženci so bili tržaški župan Roberto Cosolini, pisatelj Boris Pahor, ki je spregovoril o svojem odnosu do vasi in seveda o aktualnih problemih, zgodovinarji, pevci, glasbeniki in igralci. V vasi so imeli slovesno mašo, namestili so kamnite table z ledinskimi imeni, dali so skovati spominsko kolajno in pri Poošti Slovenije natisniti »osebno znamko«.

Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka s Proseka - Kontovela je pri Mladiki izdalo tudi izbor dramskih spisov domačina Alojza Cijaka (1903-88) Slike iz vaše preteklosti, Prizori v kontovelskem narečju. Knjigo sta uredila Ksenija Majovski in Matjaž Rustja.

(foto: www.kontovel600kontovello.wordpress.com)

Društvo slovenskih izobražencev stopilo v novo sezono

Jože Možina, Mitja Štular in Ivo Jevnikar na prvem večeru DSI (levo); Boris M. Gombač in Metka Gombač ter Ivo Jevnikar o trpljenju otrok v vojni (desno).

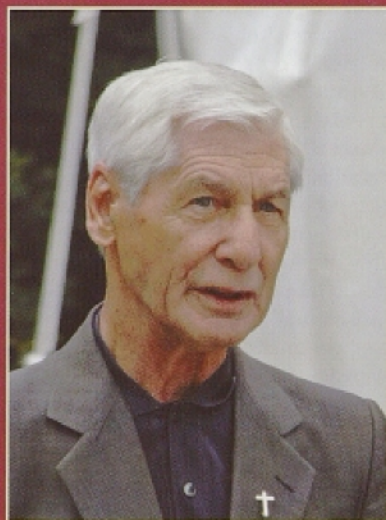
V ponedeljek, 23. septembra, točno dva tedna pred običajnim začetkom sezone, je Društvo slovenskih izobražencev začelo letošnjo sezono kulturnih srečanj v Peterlinovi dvorani. Prvi večer so priredili v sozvočju s petim socialnim tednom, ki se na pobudo Socialne akademije začel v matični Sloveniji. Naslov srečanja je bil *Komu še zaupati v Sloveniji?* Na to vprašanje sta skušala odgovoriti predstavnika Civilne družbe za pravično Slovenijo, javna delavca Mitja Štular in Jože Možina. Moderator srečanja je bil časnikar Ivo Jevnikar. Naslednji ponedeljek, 30. septembra, pa sta bila gosta DSI zgodovinarja Metka in Boris M. Gombač, avtorja knjige *Trpljenje otrok v vojni*. Sedemdeset let po zaprtju italijanskih taborišč. Na ogled je bila tudi razstava *Ko je umrl moj oče*.

Srečanja v Peterlinovi dvorani na Donizettijevi ulici se bodo redno odvijala vsak ponedeljek do konca junija 2014.

Umrli je kanonik Marij Gerdol

V tržaški bolnišnici na Katinari je po dolgem bolehanju 29. avgusta preminil tržaški duhovnik Marij Gerdol. Rodil se je 30. novembra 1930 v Trstu, kjer je bil posvečen leta 1953. Do leta 1956 je nadaljeval študije v Rimu, nato je bil do lani v rednem dušnem pastirstvu med tržaškimi Slovenci: pri Sv. Vincenciju v Trstu (1956–66) in obenem prej v Marijanišču na Opčinah, nato v Žavljah; v Boljuncu (1966–80), kjer je med drugim dal zgraditi Mladinski dom; nato je bil do konca pri Sv. Jakobu v Trstu in ravnatelj Slovenskega pastoralnega središča v Trstu, čemur se je leta 1987 dodala skrb za Slovence pri Novem sv. Antonu in leta 1989 za Marijino družbo ter Marijin dom v Ul. Risorta. Leta 1998 ga je škof imenoval za častnega kanonika.

Od leta 1956 do upokojitve je bil Marij Gerdol tudi katehet in profesor verouka na naših šolah. Od leta 1953 je bil skoraj štiri desetletja dejaven pri Slovenskih tržaških skavtih kot tajnik, krajevni duhovni vodja in škofijski duhovni vodja. Sodeloval je v številnih cerkvenih ustanovah in odborih. Kot ravnatelj pastoralnega središča je med drugim leta 1981 uvedel že tradicionalno Hvaležnico v stolnici sv. Justa, ki je obenem vsakoletno srečanje Slovencev s tržaškim škofom. Zelo si je prizadeval za uspeh štirih misijonov med Slovenci v mestu in škofiji.

Umrli je prof. Albin Sirk

Podgora 1987, ob 50-letnici Bratuževe smrti

Od ustanovitve leta 1950 je bil dejaven, tudi kot predsednik, v Sindikatu slovenske šole v Gorici. Sestavil je več učbenikov. Svoje spomine pa je strnil v knjigi *Življenje na nitki*, Prigode trdoživca Brica po prvi in po drugi svetovni vojni (Gorica 2003), v kateri je med drugim podal svoj opis dogodkov, zaradi katerih je bil v letih 1947–49 zaprt v Ajdovščini in Ljubljani ter obsojen na Bitenčevem procesu ter nato izgnan v Italijo.

V šolskih in pravnih zadevah je veliko sodeloval s stranko Slovenska skupnost, saj je pomagal v prizadevanjih za pravičen zaščitni zakon, na njen predlog pa je bil tudi član Cassandrove komisije, ki je v letih 1978–80 za vlado pripravljala predloge o zaščitnih normah. Na 5. deželni kongresu Slovenske skupnosti leta 1986 je prejel strankino odličje.

V Gorici je 3. oktobra preminil šolnik in javni delavec prof. Albin Sirk. Rodil se je 15. decembra 1919 v Kojskem, razen kratkih obdobij pa je vedno živel v Gorici, kjer je še pred koncem študija (diplomiral je iz prava v Trstu) začel leta 1947 poučevati na slovenskih šolah. Učil je različne predmete na strokovni in srednji šoli, od leta 1970 pa nemščino na klasičnem liceju in na učiteljskišči. Od šolskega leta 1974/75 do upokojitve leta 1985 je bil ravnatelj na strokovnem zavodu Ivan Cankar, na učiteljskišči Simon Gregorčič, nato spet na zavodu Cankar. To šolo je pomagal ustanoviti, zasluge pa si je pridobil še za nastanek in razvoj goriške sekcije tehničnega zavoda Žiga Zois in zavoda Jurij Vega.

ZADNI PRIČEVALCI

V Muzeju novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani so 5. septembra odprli fotografsko-dokumentarno razstavo *Zadnji pričevalci*, spomini internirancev italijanskih fašističnih taborišč. Na ogled je do 28. oktobra.

Avtorice razstave, časnikarka Saša Petejan, fotografinja Manca Juvan in zgodovinarica Urška Strle, so poudarile, da razstava ni namenjena pojasnjevanju zla ali statistikam, pač pa ovrednotenju spomina civilnega prebivalstva, ki je bil zapisan pozabi in dolgo tabuiziran. Pri raziskavi o tej problematiki, ki poteka v sklopu Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter v sodelovanju z Muzejem novejšje zgodovine Slovenije, so uporabile metode ustne zgodovine in avtorsko dokumentarno fotografijo.

V pripravi je tudi publikacija, avtorice pa so del projekta prenesle na internet. Vsebinska je v angleškem jeziku dostopna na naslovu <http://rememberingfascistcamps.blogspot.com>

BEATIFIKACIJA MIROSLAVA BULEŠIČA

V Pulju je bila 28. septembra slovesna beatifikacija hrvaškega istrskega duhovnika in mučenca Miroslava Bulešiča. Slovesnost, ki so se je udeležili tudi slovenski verniki in škofje Andrej Glavan, Stanislav Lipovšek, Jurij Bizjak ter Metod Pirih, je vodil papežev legat, prefekt Kongregacije za zadeve svetnikov kardinal Angelo Amato. Ob 40 škofih in kakih 700 duhovnikih se je v puljski areni zbralo 17.000 vernikov.

Kot je znano, je Bulešič poleti 1947 kot 27-letni duhovnik in podravnatelj malega semenišča v Pazinu spremljal po Istri tržaškega slovenskega duhovnika dr. Jakoba Ukmarja, ki mu je tržaško-koprski škof Santin naročil, da podeli zakrament birme v celi vrsti župnij. Obrede so spremljale grožnje in nasilje zaslepljenih podpornikov komunističnega režima. V nedeljo, 24. avgusta 1947, je bila birma v Lanišću. Po obredu in maši je prišlo do napada na župnišče. Krajevni župnik se je uspel skriti, Bulešiča so pretepli in do smrti zabodli, Ukmarja pa so tako pretepli, da so mislili, da je mrtev.

ŠE O IZVOLJENIH PREDSTAVNIKIH

Avgusta je zaradi odstopa strankarskega tovariša stopil v videmski pokrajinski svet prvi neizvoljeni na spomladanski listi stranke Svoboda, ekologija, levica, zavedni beneški Slovenec Fabrizio Dorbolò iz Špetra.

Iz koroškega deželnega zbora je zaradi zdravstvenih razlogov odstopil Lojze Dolinar iz stranke Team Stromach.

Na avstrijskih parlamentarnih volitvah 29. septembra pa je bila izvoljena v zvezni parlament na Dunaju koroška Slovenka Angelika Mlinar (1970), ki je bila svojčas tajnica Narodnega sveta koroških Slovencev, na nedavnih neposrednih volitvah za določitev novega predsednika te organizacije pa je bila v tekmi s potrjenim predsednikom Zdravkom Inzkom. Kot predsednica Liberalnega foruma je kandidirala na listi nove liberalne stranke Neos. Pred njo je je koroške Slovence v dunajskem parlamentu zastopal Karel Smolle v letih 1986–90 kot predstavnik Zelenih, v letih 1998–99 pa Liberalnega foruma.

Za smeh in dobro voljo

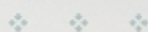
V pisarno vstopi neznanec in vpraša tajnico:

»Bi lahko govoril z vašim šefom?«

»Žal je moral v zapor.«

»Kdaj se pa vrne?«

»Pravnik našega podjetja meni, da bo žez dve leti že nazaj.«

Imam prijatelja, ki je velik požeruh.

Zakaj?

Kadarkoli ga povabim na večerjo, vedno pride.

Ste poravnali naročnino?

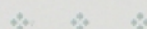
Celoletna naročnina za Italijo 30,00 €.

Letalska pošta: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Poštni račun: 11131331; uprava Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu (pon.-pet. med 9. in 17. uro).

Bančni račun: Zadruga kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916 ; SWIFT: CCTSIT2TXXX).

Kaj pomeni en las na plešasti glavi?
Spomenik padlim.

»Ko bi vas kdo po telefonu poklical k bolniku, kaj morate najprej vprašati?« so na zdravniškem izpitu vprašali kandidata.

»Kje stanuje.«

LISTNICA UPRAVE

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD:

Robert Petaros – 20,00 €; Joško Gerdol – 20,00 €; Pepi Gruden – 10,00 €; Floriano Ukmar – 10,00 €; Jože Strgar – 15,00 €; Lojze Kožar – 10,00 €.

DAROVİ V SPOMIN:

V spomin na pisateljico Ivanka Hergold daruje B. L. M. 20,00 € za Mladiko.

V spomin na Johna Earla daruje družina Dolenc 30,00 € za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

Literarni natečaj »Mladike« 2013

Revija Mladika razpisuje XLII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA

Prva nagrada 500€

Druga nagrada 300€

Tretja nagrada 250€

POEZIJA

Prva nagrada 300€

Druga nagrada 150€

Tretja nagrada 100€

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 1. DECEMBRA 2013. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani (oziroma

25.000 znakov), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset). Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na redakcija@mladika.com. V eni priponki naj bo prispevek s šifro, v drugi pa osebni podatki.

Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisateljica Vilma Purič, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2014. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

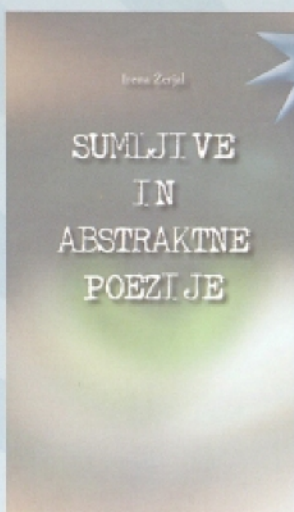
Rokopisov ne vračamo!

920131244,8

COBISS

NOVO *pri Mladiki*

14,00 €

Irena Žerjal

SUMLJIVE IN ABSTRAKTNE POEZIJE

Nova pesničina zbirka, ki jo sestavlja pet sklopov, izpoveduje čustva in pripoveduje o prijateljih, spominja se obiskanih mest, tržaških in tujih ustvarjalcev (Černigoja, Bambiča, Bartola, Plečnika, Shakespeara). Pesnica se počuti doma tako v Trstu kot v Ljubljani, v Pragi in New Yorku, v njenih verzih pa se sliši tudi odmev burje, duh po hijacintah in kraški pokrajini.

16,00 €

Alojz Rebula

PRED POSLEDNJIM DNEVOM

Rebulova Zemlja v tem romanu neizpremenljivo ostaja, kar je in je zmeraj bila in bo, čeprav jo je neki dvoumni, pol božanski genij, Altisim, poenotil z ukinitvijo držav in narodov. Tudi na tem »novem« planetu s parlamentarno demokracijo, a tudi s tajno policijo, se nemir človeka in družbe ne konča.

16,00 €

Boris Pahor

IN MIMO JE ŠEL SPOMIN

Mozaično strukturirana knjiga kratkih spisov pisatelja Borisa Pahorja zajema besedila, ki so nastajala med letoma 1938–2010 in so bila doslej objavljena le v periodičnem tisku ali pa sploh še nikjer objavljena. Gre za črtice in različno kratko prozo, knjižne ocene, portrete prijateljev in znancev, kritične zapise, govore in intervjuje s pisateljem. Dragoceno gradivo, ki bi čas zbrisal, če ga ne bi zbrali v tej knjigi.